

वासुदेवावजयम् ।

श्रीरामनाथतर्करत्नप्रणीतम् ।

श्रीयुक्त वावु द्वारकानाथभञ्ज महाशुभवस्य

साहाय्येन

वाङ्मोक्षियन्ते मुद्रितम् ।

कलिकाताराजधान्यां

श्रीयुक्त देवेन्द्रनाथभञ्जेन प्रकाशितम् ।

शकाब्दा १८०९ ।

पूर्णचंद्र॥
वासुदेवविजयम् ।

प्रथमः सर्गः ।

पवित्रचारित्रतया जगत्प्रथमं
पवित्रयन् निर्मलकोर्तिमौक्तिकं
विभूषयामास कुल कलानिधे-
रुदारशौर्यैकरसो रमापतिः ॥ १ ॥

क्वचिन्न दुर्भिक्षमलक्ष्यत क्षितौ
पयांसि काले मुमुक्षुः पयोमुचः ।
न भातुरत्यर्थमतापयज्जग-
ज्जगन्निवसे वसति घमात्स्ये ॥ २ ॥

विधाय भूमेस्तलमस्तकण्ठकं
स वीरलक्ष्या विदधेऽभिषेचनम् ।
विपक्षकान्ताकुचकुम्भसम्भृतेः
समुच्छलनीतिककान्निवाग्निभिः ॥ ३ ॥

- .. ज्वलत्प्रतापान्नलतापितारिणा
 रणाजिरे कार्मुकबाणधारिणा ।
 विधाय विध्वंसमशेषविद्विषां
 लघूकृता तेन मही महीयसी ॥ ४ ॥
- विशीर्णसौधत्रुटद्गुणपुरैः
 पुरैः परीतां द्विषतामनेकशः ।
 गुणानुरागादिव सागरास्वरा
 जगज्जयं तस्य शशंसं सर्वतः ॥ ५ ॥
- हरेरुरःपीठमिवाब्धिनन्दिनो
 तुषारधामानमिवामला द्युतिः ।
 महेशदेहाङ्गमिवाम्बिकानिशं
 तमृन्दिरुच्चैः सकला समन्वगात् ॥ ६ ॥
- उदंघबाणव्रजदीर्णविद्विषत्-
 करोन्द्रकुम्भच्युतचारुमौक्तिकैः ।
 स्वकीर्त्तिवह्नीस्फुटबीजसन्निभे-
 रवाकिरत् सद्गरभूमिमच्युतः ॥ ७ ॥
- विलोचनान्तःस्रवदस्रविन्दुभि-
 र्विशालमुक्ताफलसन्निभैः सदा ।
 निवेशितास्तेन रणे जितारिणा
 विपचनारोगणवक्षसि स्रजः ॥ ८ ॥

प्रथमः सर्गः ।

अशेषद्वैशोक्तिविशेषकोविदै-

रलक्ष्यवेषैः परितः प्रसारिभिः ।

विवेद्र विद्वान् स हि नोतिसञ्चये

चरैरुद्धारैश्चरितानि विद्विषाम् ॥ ९ ॥

नयेन लोकान् विनयेन बान्धवान्

परान् प्रतापेन धनेन याचकान् ।

गुरुन् प्रणत्या महसा जगत्त्रयीं

वशीचकाराशु स शीलवान् हरिः ॥ १० ॥

न दूषणं भूषणतामुपागतं

न भूषणं दूषणबुद्धिमादधे ।

सुते रिपौ यापि विचारचातुरी-

धुरीणचित्तस्य च तस्य कर्हिचित् ॥ ११ ॥

कुमुदतोशेन निशेव शारदी

सुरद्रुमेणेन्द्रपुरोव निर्भला ।

दरोव पारखेन्द्रवरेण निर्भरं

विभूषिता तेन बभूव मेदिनी ॥ १२ ॥

तमालनीलद्युतिरम्बुजेक्षणो

मनोविमोदं जनयंश्च पश्यताम् ।

अमन्दमानन्द इवैष मूर्त्तिमा-

नमानि दृग्दर्शगतो हिताहितैः ॥ १३ ॥

वासुदेवविजयम् ।

सुधैव द्रव्या हिमधामविश्वतो .
 नदीषु पुण्या गिरिराजकन्दरात् ।
 तदाननाविर्गलिता सरस्वतो .
 विनीदयामास न कस्य मानसम् ॥ १४ ॥

परः क्वाटं किन कैटभद्विपो
 रमाललम्बे चपलापि निधला ।
 चिरं सरस्वत्यपि तज्जिगीषया
 बभूव तत्कण्ठतटीकृतासदा ॥ १५ ॥

विलोक्य तद्वाहुयुगं विलज्जितो
 भुजङ्गराजः प्रयथी रमातलम् ।
 ततः कदाप्येष न सन्निवर्त्तते
 चिरानुयन्था हि महात्मनां द्विय ॥ १६ ॥

अशेषसौन्दर्यविशेषशोभिनी
 जितस्तद्रुदितयस्य कान्तिभिः ।
 गजाधिराजः सुचिरं विनिःश्वसन्
 विभर्त्त सद्भोचकदर्शितं करम् ॥ १७ ॥

समुद्यदुद्दामरुची दिवानिश
 तदद्भियुग्मस्य नखेन्दुशालिनः ।
 हिमाभिभाष्येन दिवाविकाश्रिना
 मरीरुहेषीपमितिर्बिडम्बनम् ॥ १८ ॥

प्रथमः सर्गः ।

अनन्तसामन्तशिरोमणिस्फुरत्-
 प्रभाभरोङ्गासि पदद्वयं हरेः ।
 मरोजिनीनायकरोचिरुज्ज्वलं
 विसञ्जयामास विनिद्रमम्बुजम् ॥ १८ ॥

बभूव तस्यातिमनोविनोदिनी •
 नदीप्रियाङ्गे नगरो गरीयसो ।
 अयेपभूमण्डलमौलिमण्डनं
 • वरस्थितिर्दारवतीति विद्युता ॥ २० ॥

सदाशिवावस्थितिभौख्यशालिनी
 कुमारसञ्चारविराजितद्युतिः ।
 मुदा सदानन्दिगणैर्विभूषिता
 पुरी पुरारेखि या बभौ भुवि ॥ २१ ॥

शिरःस्फुरत्काञ्चनसिंहतीरणा •
 नियन्त्रिता तीक्ष्णकृपाणपाणिभिः ।
 कनखनोन्माद्रसमुद्रमेखला
 त्रिया षडन्तीव पुरं सुरेशितुः ॥ २२ ॥

विचित्रचामोकरदण्डकल्पितै- •
 ळ्वनप्रतापेरिव शार्ङ्गधन्वनः ।
 विराजमानैर्वरणैः समाहता
 चिराद्गैया किञ्च या सुरैरपि ॥ २३ ॥

जगत्त्रयीभूषणतामुपागतां
 विधातुमुत्को भुवि चां सरोजभूः ।
 चकार पूर्वं निजशिल्पकल्पना-
 विलोकनायेव महेन्द्रपत्तनम् ॥ २४ ॥

शिशेविभूषा भुवनस्य सम्पदां
 निधानमुद्दामनिकेतनं श्रियः ।
 यशो नवं शिल्पकलासु वेधसो
 विलोक्य यामित्यममानि मानवैः ॥ २५ ॥

पुरा सुतास्त्रेहवशंवदोऽम्बुधि-
 विभाव्य रत्नाकरतामिवात्मनः ।
 प्रबालसुक्ताफलरत्नराशिभिः
 प्रसाधयामास च यां प्रयत्नतः ॥ २६ ॥

नवाश्वुदश्यामतनुं मनोहरं
 हरिं सुहृद्रष्टुमनोभिरादरात् ।
 यदङ्गनाव्याजमुपेत्य सम्पदा-
 दचञ्चलत्वघ्नमलाभिरञ्चितम् ॥ २७ ॥

समुल्लसन्नोचनचारुपट्पदाः
 पदारविन्दाश्रितचिचहंसकाः ।
 श्रियं दधुः केशकलापशैवलाः
 सरोजिनीनामपि यन्मृगीदृशः ॥ २८ ॥

कुत्रहलं तत्र बभूव कुत्रचिद्
यदाविरासीन्नहि यत्र नित्यशः ।

• न सम्पदस्ता जगतीतलेऽभवन्
विलोकिताश्चैव न या गृहे गृहे ॥ २८ ॥

यदन्तरुद्गासितसौधमण्डली-
विलोकितान्मुग्धमना मुञ्जमुञ्जः !
वसन्नपि श्रीमति चन्द्रमण्डले
कलङ्करङ्गुर्न दधौ स्थिरां धियम् ॥ ३० ॥

समुत्सत्फेनसमानकान्तिभि-
स्तरङ्गितैर्धरिसमीरसद्गमात् ।
अवपि यत्रोपरिवेशमकेतनैः
सुरापगातुङ्गततरङ्गभङ्गिमा ॥ ३१ ॥

रराज यस्यां कलधीतमञ्जरी-
परिष्कृतरदालकराजिरुज्ज्वला ।
परिष्फुरत्काञ्चनवल्लिमेखला
धराधरेन्द्रस्य शिशोस्तनूरिव् ॥ ३२ ॥

हरिम्भणिस्तम्भसहस्रकैतवात्
फणाभिरुच्चैः कलितेन पत्रमैः ।
सरोजरागोज्ज्वलग्रित्यशालिना
ललास नासापटलेन चा मुहुः ॥ ३३ ॥

समन्ततो हारशिरोविलम्बिता-

दिधाकृताः शुभ्रदुकूलकल्पिताः ।

समुहहन्ती जवनीः स्फुटीपमा

भुजङ्गराजाङ्गविमुक्तकञ्चुकेः ॥ ३४ ॥

यदृन्तस्यन्मणिमूर्त्तिसंहतिः

करस्फुरद्रत्नसहस्रदोपिका ।

तिरस्कृतार्कांशुचया चधैस्त्रिषां

तडित्तिमूर्त्तिमतीव तिल्विषे ॥ ३५ ॥

हरिन्मणिश्यामलमन्दिरोदरे

मृदङ्गधोरध्वनिभिर्विबोधितैः ।

सदैव यत्राविरकारि कौतुका-

च्छिखण्डभिस्ताण्डवडम्बरोत्सवः ॥ ३६ ॥

मनोज्ञमाणिक्यकटम्बकल्पिता-

ननल्पशिल्पान् निलयाननेकशः ।

विलोकयन्तोऽधिविभातमुद्गतं

निनिन्दुरिन्दीवरवान्धवं न के ॥ ३७ ॥

समन्ततः स्फाटिकह्रस्त्रभित्तिषु

प्रतीयमानप्रतिबिम्बसम्पदम् ।

नितम्बिनीं स्वामपि केलिकौतुकी

विवेद विद्वानपि यत्र न प्रियः ॥ ३८ ॥

यदिन्द्रनीलामलमन्दिराजिरे
विंराजमाना वरकाञ्चनत्विषः ।

• विदुष्वयामासुरजस्रमङ्गना
घनाघनासक्तद्विज्ञताशतम् ॥ ३९ ॥

समुल्लसत्काञ्चनदीपधेरधः
परिस्फुरंदिष्टुमभित्तिमाश्रिता ।

• अशोभतालेख्यकलापकैतवात्
किरीटिनी वारुणलोकधन्ततिः ॥ ४० ॥ •

सुखोयिताः काञ्चनपिच्छरे शुका
मुदा जगुर्यत्र हरेर्यज्ञःस्तुतोः । •

गृहीतवर्णस्वरभेदकौशलाः
सरस्वतोमद्गानि सामगा इव ॥ ४१ ॥

सुरम्यसोपानपरम्यरापुरः •

प्रयस्ताशोणायनमध्वमास्थिता ।

सदा शतघ्नीमनुजानमूसुह-
न्महासुखीव स्थिरशोणपूरगा ॥ ४२ ॥

सुवर्णजस्तम्भानिषण्वविग्रह-
स्फुरन्मुखीत्यं जलयन्त्रमञ्चितम् ।

प्रपम्यतां यत्र सुचारुकारवा-
दजीजनज्जीवनमानवभ्रमम् ॥ ४३ ॥

समन्ततो लोहितकान्तिवोधिका
 क्वचिद् दृश्यन्निर्मितमुग्धनायिका ।
 इतस्ततः कृत्रिमकुण्डवेदिका
 पुरः पुरोऽराजत पुष्पवाटिका ॥ ४४

सिताश्लक्षोपानयतेन सङ्गतै-
 विरावितैः सारसहंसकूजनैः ।
 सरोरुहोद्भासितचारुवारिभिः
 सरोवरैर्भूरितरैर्विभूषिता ॥ ४५ ॥

अतिस्फुटस्फाटिककुट्टिमोपरि
 प्रकामविन्यस्तसमस्तवस्तुभिः ।
 यदापणैश्चेतसि मौक्तिकार्थिना-
 मकारि काचैरपि मौक्तिकश्रमः ॥ ४६ ॥

बलिबद्धूनां मधुराधरस्फुर-
 न्ननोरमान्तःस्मितभाषितादिषु ।
 नितान्तमुत्कण्ठितचित्तवृत्तयोऽ-
 विदुर्जना यत्र न कृत्यमात्मनः ॥ ४७ ॥

महामहार्थानभिरूपरूपकान्
 भण्णीनमेकान् विनिधाय संस्थितान् ।
 विलोकयन्तो बणिजो यदापणे
 कनकधनरश्मिस्तस्मोदस्मृष्टिरे ॥ ४८ ॥

जनैरेवज्ञातकवाटमुद्रणै-

निंशामुखे यत्र सुखादसुष्यत ।

गवाक्षुमार्गेष्वविशत् चपापतेः

करः जनैश्चिद्रूपधैर्न तस्करः ॥ ४८ ॥

सुधीयमप्राज्यनवान्यसौरभै-

र्धरदृशंघटनघोषणैरपि ।

क्षुधाभृतामध्वनिरुद्धचेतसां

यया ध्व विश्वासितमास मानसम् ॥ ५० ॥

वसन् स तस्यां पुरि पार्वतोपति-

प्रभः प्रभावातिशयैर्महायशाः ।

निहत्य दैत्यान् लघयन् धराभरा-

नकल्पयद्देवकुलं निराकुलम् ॥ ५१ ॥

प्रसह्य भूपालगणान् रणाङ्गने

विजित्य दैत्यानिव विष्टरश्रवाः ।

अवाप पूर्णेन्दुसुखीं प्रियामसौ

विदर्भजामम्बुधिनन्दिनीमिव ॥ ५२ ॥

श्रियेव विष्णुः शिवयेव शङ्करः

पतिः पुलोमात्मजयेव नाकिनाम् ।

समं तथा केलिकलासु कौतुकी

मनोऽनुकूलानि सुखानि सोऽन्वभूत् ॥ ५३ ॥

मनस्विनीमञ्जुमञ्जुलोचनां
 शरत्सुधादीधितिसोदराननाम् ।
 सुखेन सत्राजितराजनन्दिनी-
 मयोपयेमे जगतामधीश्वरः ॥ ५३ ॥

परस्परालोकनकेलिकीतुके
 निमेषलेगोऽभ्युदियाय यस्तयोः ।
 अनल्पकल्पायिततन्क्षणस्तदा
 ततोऽपि ताभ्यां विरहोऽन्वभूयत ॥ ५५ ॥

अथारविन्दाचसुखेन्दुमौचितुं
 समुत्सुकान्तःकरणेन निर्भरम् ।
 चकोरवत् सञ्चरता मरुत्पथे
 सुरर्षिणा प्रापि पुरी सुरद्विषः ॥ ५६ ॥

प्रदोषचामीकरचारुदौग्धिभि-
 र्जटाकलापैः सुतरां समुञ्ज्वलः ।
 समुच्छलद्भिः परितः शिखाशतैः
 शुभः शिखावानिव शान्तदर्शनः ॥ ५७ ॥

उदारमूर्त्तिर्विशदावलोकनैः
 प्रमोदमालोकयतां प्रचारयन् ।
 रराज राजीवविशाललोचनो
 महानसौ धन्य इवात्तविग्रहः ॥ ५८ ॥

अरोचताच्छस्फटिकाचमालिका
तदा महत्याः अवणावलम्बिनी ।

विशुद्धप्रङ्जप्रमुखस्वरांशक-
श्रुतेस्ततिर्मूर्त्तिमतौव शङ्कया ॥ ५८ ॥

स्फुरज्जटाजूटमृपिः सितद्युति-
लयेषु शीघ्रं गनकैर्विधूनयन् ।

हिमस्थलोद्भूतविधूतवह्निना
दधार साम्यं शिरसा गिरीशितुः ॥ ६० ॥

अमुं समाकर्ण्य निकेतमागतं
सुतं विधेः सत्वरमुत्कमानसः ।
तदीदतिष्ठद्वरकाचनासनान्-
मुदा मुकुन्दो विनयान् सतार्थयन् ॥ ६१ ॥

समग्रमं भूरितराणि भक्तितः
पदानि गत्वातिजवेन यादवः ।
स दण्डवत् तस्य पपात पादयो-
गुरी प्रणामो हि शिवाय कल्पते ॥ ६२ ॥

सुरारिमुत्थाप्य करेण सादरं
विधाय वेदोदितमङ्गलाशिपः ।
निमज्जयन् मोदमहोदधौ वपु-
र्भुजीपपीडं परिपष्वजे मुनिः ॥ ६३ ॥

प्रमोदवाप्यप्रतिरुद्धभाषितो .
 दरस्मितोज्जासिमुखेन्दुरध्वनः ।
 स तं प्रतीहार इव स्वयं दिशन् .
 प्रवेशयामास निवेशमात्मनः ॥ ६४ ॥

अनन्तसन्तापनिवृत्तिकारकं
 सुमङ्गलानामिव केलिमन्दिरम् ।
 फणोव निर्भुक्ततराघकञ्चुको
 सुनिर्मुदागादधिमध्यमण्डपम् ॥ ६५ ॥

समं महिष्या तरसाथ शोरिणा
 स्वयं समानीय तदा निवेदिते ।
 सुखोपविष्टो वरकाञ्चनासने
 रराज पूषेव स मेरुमूर्धनि ॥ ६६ ॥

सुध्रांशुकान्तप्रतिमैरभीपुभिः
 शुभैश्च नीलाम्बुजगर्भसन्निभैः ।
 तयोर्मिथः सम्बलितं सदस्तलं
 सितासितद्योतमदः समासदत् ॥ ६७ ॥

पुरः स्थितोऽस्याजिनिनः सितद्युतेः
 स पीतवासा दलिताञ्जनच्छविः ।
 नवोदितैणाङ्गसुमेरुशीर्षका-
 दधस्तङ्गित्वानिव तिल्विषे तदा ॥ ६८ ॥

प्रणुद्य.पाद्यादिभिरध्वनः अमा-

नैनामयं पुण्यमद्यानुयुज्य च ।

• वरात्रियेयो मधुपर्कपूर्वकं

महर्षये गामपि स न्यवेदयत् ॥ ६८ ॥

सुधाभिरामस्मितभाषिताननः

समुल्लसंदाप्यकलाविलेक्षणः ।

प्रमोदयन् मानसमञ्जसा सुने-

सुंदा तदानीमिदमाह माधवः ॥ ७० ॥

भवास्वधौ घोरतरै निमज्जता-

मिदं जगत्यामवलम्ब्यनं महत् ।

महासुने ! यद्भवनेषु सञ्जति

भवत्पदाभोजरजोऽपि किञ्चन ॥ ७१ ॥

अहन्तु सर्वार्थं कृतार्थताश्रयोः

कृतस्त्वयोदारदयानिधे । चिरात् ।

सुरेन्द्रवन्द्यमृषिसरोरुहो भवान्

यदागतो ब्रह्मरतोऽपि मदृष्टहान् ॥ ७२ ॥

समुज्जितोक्तिस्तसमस्तसम्पदा-

सुदान्तयोगोदयदत्तचेतसाम् ।

भवादृशां दर्शनमेव दुर्लभं

समागमे नाथ ! मनोरथः कुतः ॥ ७३ ॥

मभार्जितायाः किल कीटिजन्मभि-
श्चिरादसाधारणपुण्यसम्पदः ।

असौ भवद्दर्मनसिद्धिसाधकः

परः परोपाकविधिर्विजृम्भते ॥ ०४ ॥

भवादृशां ब्रह्मनिमग्नचेतसा-

मसारवद्भाति जगन्नयो सदा !

तथापि चापल्यवशात् त्वदागम-

प्रयोजनापेक्षि मदीयमानसम् ॥ ०५ ॥

श्रीवासुदेवविलसद्दत्तारविन्द-

सानन्दभाषितसुधारसधोरणीषु ।

निःस्पन्दतामुपगतेन हृदा तदानीं

लेभे मधुव्रततुला दृहिणात्मजेन ॥ ०६ ॥

वदति विनयपूर्वं केशवे भक्तियोगाद्-

यदभवदतिमुग्धो नारदो नात्र चित्रम् ।

द्रवदन्तमुदारं सादर वर्षतोन्दी

भजति किमु कदाचित् कामचारं चकोरः ॥ ०७ ॥

इति वासुदेवविजये मद्वाक्काव्ये नारदागमनो

नाम प्रथमः सर्गः ।

द्वितीयः सर्गः ।

अथावदातेन विनोक्तितेन
स्मितेन पीडूपमहोदरेण ।
प्रकाशयन् शान्तमिवान्तरुचै-
गिरं गभीरामवदन्महर्षिः ॥ १ ॥

तदोष्मन्त्या वरदन्तकान्त्या
विराजमानं वदन महर्षिः ।
लङ्घार श्रोतांगुनवांगुजान्तै-
रन्तर्गुरन्तारसरोजलक्ष्मीम् ॥ २ ॥

विधिप्रधानैरपि नाकनाद्यै-
निषेधते यच्चरणारविन्दम् ।
सोऽपि त्वमग्रांसु तनोपि भक्तिं
न येद् वेदोऽपि तवेग । भावम् ॥ ३ ॥

भवत्पदाग्नोरुद्वोत्तपाद्य
सदा मनो बन्धम जातमुक्कम् ।
सुप्तेन तेनेव सुकुन्द । मन्ये
धन्यं तदासोकनमुञ्चिहीते ॥ ४ ॥

न ते जगन्मङ्गलमङ्गलस्य
 कृत्यं लघोयोऽपि समागमे मे ।
 मया तु युष्मच्चरणारविन्द-
 विलोकनान्मव्यमवापि भव्यम् ॥ १५ ॥

पुरः सुरेशस्य वराप्सरोभि-
 र्गीते भवत्कीर्तितुषाररश्मी ।
 चिरं चकोरायितचित्तहृत्ते-
 र्ममाभवद् भूरितरः प्रमोदः ॥ ६ ॥

लोकेश । लोकेषु शिवादिकाना-
 माकर्ण्यते तावककीर्तिरेव ।
 द्रयन्तु धन्या धरणी यदेना-
 मलङ्करोपि स्वपदार्पणेन ॥ ७ ॥

वर्षस्युपेन्द्र ! त्वयि दानधाराः
 संग्रहते के न सुरदुःखत्वम् ।
 छायाार्थमेव त्रिदशाङ्गनाभि-
 रूपास्यते क्लिकुत्कृत्तुहलैः सः ॥ ८ ॥

निःशेषिताशेषसुरारिवर्गं
 सराब्धगीर्वाणगणैरुदयम् ।
 विदूरिताधर्ममुदोर्यधर्मं
 जगत् नृप्याकारिं सत्त्वं कृतार्थम् ॥ ९ ॥

मध्येसभं सादरमश्रोभिः

स्कीतेषु गीतेषु भवद्यज्ञःसु ।

• अवाप यं श्यामलिमानमिन्दुः

स एकंजातो विकलः कलङ्कः ॥ १० ॥

धृतायुधः स्यन्दनमिन्दुगोभं

यदा संमारोहसि ह्यर्पतोऽपि ।

• तदैव हन्दारकहन्दवालाः

सृशन्ति कल्पद्रुमपुष्पमालाः ॥ ११ ॥

चिराय रिक्तेऽपि पुरे रिपूणां

तपोपधीभिर्ज्वलिताभिरुच्यैः ।

मभागृहा दीप्तसहस्रदीपाः

पुरेव राजन्ति निगासु नित्यम् ॥ १२ ॥

दमाननाद्यानपि द्रुष्टवित्तान्

निहत्य दैत्यान् स्वभुजप्रतापैः ।

सुरदियं नौषमियाम्बुमग्रां

भवान् कदा न स्वयमुज्जहार ॥ १३ ॥

सुदु सुदु दैत्यमूसमूहै-

वैन्दीकृतानां सुरसुन्दरीषाम् ।

विमोक्षणस्य पणभङ्गराया

भ्रुवी विशासशाय चेतुरासीत् ॥ १४ ॥

प्ररोपकारैकपरायणेन
 नारायणेनाखिललोकधात्रा ।
 मग्ने विपद्दारिनिधावगाधे
 त्वयोद्धृतः क्षण । कदा न जिष्णुः ॥ १५ ॥

जगज्जगन्नाथ ! समस्तमेव
 करारविन्दे बद्धरायितं ते ।
 तथापि यत् पृच्छसि मामुदन्तं
 हेतोरत । मोहमहं ब्रह्मि ॥ १६ ॥

प्रयुज्य योगानपि जातु योगी
 निरोचते यत्र जतुःसहस्रैः ।
 तद्दृश्यते ते चरणारविन्द-
 मितः परं किं किल भाग्यमास्ते ॥ १७ ॥

अथापरं किञ्चन कौतुकाय
 निवेदयाम्यद्य यदेव दृष्टम् ।
 कथावतारेषु पुरः प्रभूषां
 जल्पो न कल्पेत् हि दूषणाथ ॥ १८ ॥

पुरानुरागेण भवान् सुराणां
 हिंसारसेनापि दितेः सुतानाम् ।
 ममन्य मन्याचलदण्डधारी
 सर्वोपकारो किल दुष्कृतिभ्युम् ॥ १९ ॥

तदाविरासन् मधितात् पयोधिः

सुधासुधादोधितिकौस्तुभाद्याः ॥

• तयोद्गतः कथन वृक्षराजः

कुवापि नास्ते खलु यत्सदृशः ॥ २० ॥

पुरः स्थिते त्वय्यपि विश्वपूज्ये

तं देवराजस्तरसा निनाय ।

• समोहितावाप्तिषु लोभभाजा-

मालम्बते जातु न हृद विचारम् ॥ २१ ॥

अग्नेपशाखीकृतपल्लवश्रीः

सदा समुद्रासिघनप्रसूनः ।

स एक एव द्युपदामिदानीं

पुरेऽतिपूर्णां श्रियमादधाति ॥ २२ ॥

फलाभिलाषेण सुदा सदैव

द्विजैः समन्तादपि मेधमानः ।

सन्तापसन्तान्तरः श्रितानां

तुलाविनासं स तवेग । धत्ते ॥ २३ ॥

मन्दानिमान्दोमचलत्प्रसून-

सीरभ्यसाराद्यतचित्तवित्ताः ।

यद्यच्च यग्नून्निवाससुग्धा

न मोघनक्षोभपि सद्ययामः ॥ २४ ॥

न सम्पदा ते तुलनां कदापि
 शतक्रतीरप्युपयाति लक्ष्मीः ।
 अशेषसंसारविभूषणेन
 सा भूष्यते किन्तु सुरद्रुमेण ॥ १५ ॥

आनन्दनिव्यन्दिसुधानिधानं
 मनोरथो विघ्नह्वानिवायम् ।
 मृषा तदासङ्गसमुज्झितस्य
 विलासिनः केलिवालाकलापाः ॥ १६ ॥

मुकुन्द । तन्मूलमुपागतस्य
 या सौख्यसम्पत् समुदेति सद्यः ।
 न सा सुधासाररसप्रवाहे
 निमज्जतोऽपि क्वचिदुज्जिहीते ॥ १७ ॥

विद्या तमुद्दामतमं सुरारे ।
 न शोभते ते वत राजलक्ष्मीः ।
 तारार्पितश्रीरपि शारदोष्ण
 निशेव क्षीना निजवस्त्रभेन ॥ १८ ॥

विहाय वैकुण्ठसुखानि भूमौ
 तवावतोर्णस्य विलासहेतोः ।
 समूर्णमेवास्ति समस्तमुच्चै-
 र्नूनन्तु तेनैव सुरद्रुमेण ॥ १९ ॥

आज्ञापयाज्ञापितमा, तव द्वि-
सुरेन्द्रमभ्यर्थ्य तमा ग्रहस्य ।
परन्तु पारौन्द्रपराः क्वहेतुः
न याचितं स्यादुचितेदयाय ॥ ४० ॥

निदेशयादेशकरं तदस्मिन्
कृत्ये गरुत्मन्तमनन्तवीर्यम् ।
स्थाता पुरस्तात् समरे न तस्य
मदोन्नदोऽपि त्रिदिवेन्द्रदन्ती ॥ ३१ ॥

दारिद्र्यदारी ननु दुर्गतानां
तारुण्यकारी च जरातुराणाम् ।
चिन्तामणियिन्तितसन्ततीना-
मुपेक्ष्यते केशव । किं स वृक्षः ॥ ३२ ॥

मयार्थमानोऽपि मुहुः प्रसूनं
नचैकमप्यस्य ददौ महेन्द्रः ।
दुरीश्वराणः जगदीश्वरोच्चे-
र्मदो हि मेधामधरीकरोति ॥ ३३ ॥

कथञ्चिदुद्यानचरान् प्रसाद्य
मयाद्य ह्रद्यं कुसुमं तदेकम् ।
त्वदर्थमानीतमिदं प्रयत्नाद्
याच्ञापि पुण्या भवदर्शनाय ॥ ३४ ॥

न सम्पदा ते तुष्णादलेन
 शतक्रतीरपुपयाहियासौ ।
 अशेषसंसारविभूषैःषोत्तमाय
 सां भूयते किन्तु, णं फणीव ॥ ३५ ॥

आनन्दसिरभ्यभराभिरामं
 विलोक्य तल्लोचनलोभनीयम् ।
 प्रसूनमुच्छूनमना सुरारिः
 अद्भुतमधादाचि विरिञ्चिस्तनोः ॥ ३६ ॥

ततस्तदादाय मुदा तदानी-
 माघ्राय च स्मरमुखारविन्दः ।
 न्यवेशयत् केशचयेषु भैरवाः
 प्रेमा नवः किं सहते विलम्बम् ॥ ३७ ॥

अथमुनामन्दमरन्दधारा-
 मत्तालिमालारणितच्छलेन ।
 अवाद्यतेवामरनाथभावि-
 सौभाग्यस्त्रीलाजयडिण्डिमोऽद्य ॥ ३८ ॥

उदारधाराधरमन्द्रनादान्
 विडम्बयन् धीरतरस्वरेण ।
 ततः क्षितोद्गासिमुखेन्दुरिन्दु-
 ग्रभं प्रभावातिशयं तमाह ॥ ३९ ॥

- अवादि यन्मे मधुरं भवद्भि-
 विजृम्भितं तत् त्वदनुग्रहस्य ।
 • यरन्तु मित्रैः सममात्महेतुः
 प्रायो विवादो न शुभोदयाय ॥ ४० ॥
- मखैरसंख्यैर्विविधैस्तपोभि-
 र्वधैः समूलैरपि दानवानाम् ।
 • सन्तोषणीयः किल योऽनुवेक्षं
 कथं विरोध्यः स मया महेन्द्रः ॥ ४१ ॥
- निदेशकारिष्यनुजे नितान्त-
 खिग्धेऽनुरक्ते मयि वासवस्य । •
 यदा भविष्यत्यनघप्रसाद-
 स्तदा स दाता स्वयमेव सर्वम् ॥ ४२ ॥
- एवं वदत्यद्रिभिदोऽनुजेऽस्य
 सन्तापसन्तानमवाप चेतः ।
 समोहितास्त्रिदिविधौ हि नित्यं
 मनो मुनीनामपि मोहमेति ॥ ४३ ॥
- रुस्यस्तु ते माधव ! साधयामो •
 भूयो भयदर्यमसौख्यमस्तु ।
 उदीरयन्नेवमय घणेन
 सोऽन्तर्दधे प्राप्य हरेरमुञ्जाम् ॥ ४४ ॥

ततः प्रवृद्धोद्भूतवीरयुद्ध-
 कुट्टहलालोककलाविलासी ।
 सत्योपमातुर्भवनं प्रविश्य
 सुनोश्चरस्तामिदमाह वृत्तम् ॥ ४५ ॥

आकर्ण्य कर्णेजपया तथा तद्
 वचो महर्षिः प्रणिपातपूर्वम् ।
 विसर्जितस्तात् क्षणमेव हर्षा-
 ज्जगाम धाम प्रमथाधिपस्य ॥ ४६ ॥

कलावतो नाम कलास्त्रभिन्ना
 प्रणोदितासी मुनिनाथ वक्रुम् ।
 प्रवृत्तिमेता परितोऽद्य सत्यां
 निक्केतमस्याः सहसाससाद् ॥ ४७ ॥

द्विनस्रवक्त्रा कितवेयमस्रैः
 चिति समुच्च्य क्षणमास तुष्णीम् ।
 ततोऽस्य हेतु सुदृशानुयुक्ता
 नि खस्य दीर्घं रहसीदमाह ॥ ४८ ॥

शुभ शुभे । कच्चिदुदारशीले ।
 शीलेन ते तोपमुपैति नाथ ।
 इतोऽस्ति कृत्य नहि सुन्दरीणा
 सन्तोष्यते यद्ददितस्य चेत. ॥ ४९ ॥

जगत्त्रयेऽपि प्रथितं भवत्याः
मौभाग्यमध्याहतमनुजासि ! ।
मग्नावनायां हि सगुह्यतायां
ह्रासोऽग्रह्रासोदयमातनीति ॥ ५० ॥
मौन्द्यगर्वेण हरेर्वधूनां
मूर्ध्नि त्वयादायि पदारविन्दम् ।
हेतोरतो भाविनि ! तावकीना
मंथानगे कीर्तिरयेपलोकम् ॥ ५१ ॥
परस्परालापपिलासकाले
कल्याणि ! मौभाग्यमदस्वदीर्घः ।
प्रसूयते विस्मितमानसाभिः
कदा मुदा न विदशाङ्गनाभिः ॥ ५२ ॥
गुणैर्मनोऽत्रैर्विमलैश्च शीलै-
रूपैरुदारैर्वयसा नवेन ।
त्वमस्य ! पूर्णासि तयाप्यकस्मात्
कथं पतिस्तेऽद्य हतानुरागः ॥ ५३ ॥
प्रसाद्य शक्रं सति ! नारदेन
कथञ्चिदासादि सुरद्वुपुष्पम् ।
चात्सल्यतस्ते तदद्य प्रदातुं
पुरौमिर्मा प्राप समुत्सुकोऽसौ ॥ ५४ ॥

विहाय सत्राजितराजकन्यां
 न काचिदन्यार्हति तत् पृथिव्याम् ।^०
 उद्भासिपीयूषमयूखविम्ब-
 विभूषणा सुन्दरि । रात्रिरेव ॥ ५५ ॥

त्वदर्धमेवाद्भुतपारिजात-
 प्रसूनमानीतमनेन यद्भात् ।^०
 दूमां समाकर्ण्य कुतोऽपि वार्त्तां
 तं रुक्मिणोऽशस्त्ररयाजुहाव ॥ ५६ ॥

अतः शरच्चन्द्रमुखि । त्वदीयं
 निकेतनं नाद्य महर्षिरायात् ।
 अनन्तवीर्यस्य हरेरनुज्ञा-
 भङ्गाय कः स्यात् पुरुषः प्रवीरः ॥ ५७ ॥

समागतं सोऽथ समादरेण
 तं पूजयामास मुदा तदानीम् ।
 ततः प्रसूनस्य कथाः समस्ताः
 प्रस्तावयामास हसन् मुरारिः ॥ ५८ ॥

प्रवक्ष्यामानौऽप्यमुना वक्षोभि-
 रबोधि सौगन्ध्यभरैरसौ तत् ।
 समुद्गतः शारदश्रीतरोधिः
 शक्यः किमाच्छादयितुं करेण ॥ ५९ ॥

विचार्य पर्याकुलमानसेन
 हरिस्तदायादि नतेन तेन ।
 प्ररन्तु वामोरु ! विधी विरुहे
 न सिद्धिमायान्ति समीहितानि ॥ ६० ॥

देवास्य पुष्पस्य हृते विनीता
 सात्राजिती मां सततं ययाधे ।
 उपेन्द्र ! देवेन्द्रमपि प्रसाद्य
 तदर्यमानीतमिदं मयाद्य ॥ ६१ ॥

इमामनादृत्य गिरं तदीया-
 मादातुमेतद्विभुरिच्छति ह्य ।
 दुरीश्वरे लोभपरे नराणां
 काकृक्यः किं फलिता भवन्ति ॥ ६२ ॥

स्वयं तदादाय करान्महर्षे-
 र्विद्योतमानामिव भाग्यलक्ष्मीम् ।
 विदर्भजायाः कवरीनिवेशे
 निवेशयामास तदैव देवः ॥ ६३ ॥

सद्यस्तदासाद्य भेदेन तस्याः
 समुक्षसन्व्या मयि सावहेलम् ।
 विलोकित यत् म्रितसुग्धमासो-
 दद्यापि तन्नो हृदयं दुनोति ॥ ६४ ॥

समं मुकुन्देन विदर्भजाया-
स्तदैकसिंहासनसङ्घतायाः ।
व्यलोक्य या दीप्तिरुदाररूपा
न पारमागच्छति सा गिरां वै ॥ ६५ ॥

अद्यानवद्याङ्गि । ममापि पुण्यै-
र्मन्ये समासादि हठेन शेषः ६.
निकेतमागत्य यद्द्युतस्य
सौभाग्यहानिस्तव हन्त दृष्टा ॥ ६६ ॥

समुद्गतायास्तव कीर्त्तिलब्धाः
सरोजमुग्धाक्षि । ललाटपट्टे ।
मलीमसं त्वद्दयितस्य वृत्तं
कसूरिकालेपनतामुपैति ॥ ६७ ॥

नृशेव चन्द्रस्य शिवेव शम्भोः
शचीव जिष्णोः कमलेव विष्णोः ।
सौभाग्यमासाद्य चिरं सुरारे-
रिमाभवस्थां कथमागतासि ॥ ६८ ॥

शायमुदीर्णतरः किल ते यशो-
हिमरुचोऽञ्जति लाब्धनसञ्चयः ।
इति विचिन्त्य चिरं परितापतो
न हृदये मम देवि ! सुखोदयः ॥ ६९ ॥

इति बलति तदीये वाग्विलासे समन्त
 दुपगतगुरुकोपास्त्रे यथोष्णाननश्रीः ।
 श्वसितमुपचितं यत् सा बभारानतभ्रूः
 सफलमखिलकृत्यं तेन तेने महर्षेः ॥ ७० ॥

इत्थं वाग्विभवैरतीवकपटाद्बुद्धममानैः शने-
 रोपावेद्यवमं विधाय सुतरां चित्तं कुरङ्गीदृशः ।
 प्रीतिं प्राप हृदा तदेयमचिरादुल्लासफुल्लानना
 मंसिद्धेषु समीहितेषु लभते हर्षप्रकर्षं मनः ॥ ७१ ॥

इति वासुदेवविजये महाकाव्ये कुसुमप्रदानो .
 नाम द्वितीयः सर्गः ।

तृतीयः सर्गः । .

अथ कोपपरीतचेतसा
घर्नवाप्योद्गमकुण्डकण्ठया ।
जगदे जगदेकभक्ष्यया
दलदभोजदृशा शनैः शनैः ॥ १ ॥

करुणापरिपूर्णचित्तया
प्रसुरस्नेहरसाभिषिक्तया ।
मदनुग्रहत प्रसु । त्वया
विदितं सर्वमिदं निवेदितम् ॥ २ ॥

विलसत्यपि चारुचन्दन
द्रवशीते गदिते तवाधुना ।
न मतिर्मम याति निर्वृतिं,
हिमधाम्नीव रथाद्भ्रमहतिः ॥ ३ ॥

तदज्ञोतिक्कशानुतापितं
दृढपाषाणनिभ मदन्तरम् ।
जलवद्वचसाद्य सिञ्चसि
स्फुठनायैव परिस्फुट वत ॥ ४ ॥

अनुरागरसालसां सदा
 विश्रदान्तःकरणमनिन्दिताम् ।
 किमलम्भि फलं मधुद्विषा
 सहसा वक्ष्यतावलामिमाम् ॥ ५ ॥

अधिगम्य तवास्थपङ्कजा-
 चरितान्यद्य शठस्य शार्ङ्गिणः ।
 असवस्तरमैव मामकाः
 किल कामं कलयन्ति निष्कमे ॥ ६ ॥

मलिना तदुरस्य यादृशी
 कलितं श्रुत् तथैव मानसम् ।
 कितवः कथमन्यथा तथा
 रचयामास ममैष वक्ष्यताम् ॥ ७ ॥

दधदन्तरतीव नीरसं
 सरसं किन्तु बहिः प्रकाशयन् ।
 विधिवच्चितया मयाद्य किं
 विदितो दुष्फलवन्न माधवः ॥ ८ ॥

कलयन्ननुकूलतां स मे
 कथमद्य प्रतिकूलतामधात् ।
 खदिरो सुखरागदः क्वचिद्
 विरमघारतरः सदैव हि ॥ ९ ॥

हृदयादपि पूतनाद्विषो
 हृदयं मे कठिनं हि वज्रवत् ।
 समवाप्य विषादमीदृशं
 शतधा यन्न हठेन दीर्यति ॥ १० ॥

परितः परितापकारिणा
 परमस्त्रेहरसापहारिणा ।
 हरिणा शिखिनेव साम्प्रतं
 वत नीतास्मि दशादशामहम् ॥ ११ ॥

कुसुमं कुसुनेषु दुर्लभं
 मुनिनां स्नेहवशात्प्रमाहृतम् ।
 अथ तत् स्वयमेव तत्करा-
 न्नयताकारि न किं सुरारिणा ॥ १२ ॥

सुरपुष्यमवाप्य निर्भर-
 स्फुरदुद्रिक्तमदोद्गतस्मितम् ।
 अवलोक्य विदर्भनन्दिनी-
 वदनं किं भविताद्य मे हृदि ॥ १३ ॥

अयमीदृगुपस्थितो महान्
 मम हा हन्त नवः पराभवः ।
 इह चेन्न जहामि जीवितं
 सुभगं वत्सं कलङ्कितं ततः ॥ १४ ॥

यशसामृतरश्मिचारुणा

जगदद्योति मया चिरादिदम् ।

• अथमानकलङ्ककारिणा

हरिणां तन्मलिनोक्तं कुतः ॥ १५ ॥

किमपेक्ष्य निमित्तमञ्जसा

मयि वांमोऽभवदम्बुजेषु ।

• अथवापकृतौ न कारणं

मलिनानामवलम्बते मनः ॥ १६ ॥

तव सन्तु शिवानि गम्यतां

विधिनैवाद्य कृता गतिर्मम ।

ज्वलति ज्वलने मुदा तनू-

सृष्टभावं तरसा गमिष्यति ॥ १७ ॥

सरलापि बधूः प्रियस्य हृत्-

खलिता याति खलु प्रतीपताम् ।

शलिता ललिता लता ध्रुवं

विटपिस्तन्धतटान् जीवति ॥ १८ ॥

असुभिः सहसेव गम्यतां

परमेतत् तु परेशमर्थये ।

समुदेत न-तेन शार्ङ्गिणा

मम योगो जननान्तरेऽपि ॥ १९ ॥

इति रोषभरारुणानना
 मृदु सभाय्य तदा कलावतीम् ।
 घनवाप्यनिरुद्धभापिता
 सहसा मौनमुवाञ्च मानिनी ॥ २० ॥

अथ सा सरला विचिन्त्य त-
 ङ्गदयारीपितरदमोषणम् ।
 विधिनोव विलूनपद्मजा
 निममज्ज प्रसभं शुचास्त्रुधौ ॥ २१ ॥

अतिमन्युविदूनमानसां
 घननिःश्वासविशोषिताधराम् ।
 परिसान्त्वमिषात् कलावती
 स्तिमिताचोमिति तामभाषत ॥ २२ ॥

अवमाननखिन्नमानसां
 नववल्लीमिव बद्धितापिताम् ।
 भवतोमवलोक्य निर्भरं
 प्रसभं कस्य मनो न दूयते ॥ २३ ॥

मुखमस्त्रुजकोपकोमलं
 तव तन्वङ्गि । शुचा हृतद्युति ।
 तपनातपतापितो दिने
 हिमधामेव मन्त्रो दुनोति मे ॥ २४ ॥

अयि बालसृगाचि । सस्यते
वदनं ते निजितं घनाशुभिः ।

अतिसान्द्रतुपारधारया
परिकीर्णं सरसीरुहं यथा ॥ २५ ॥

मलिनं भवदाननं शुचा
हृदि तापं तनुते ममीषकः ।
सुदिरेण तिरोहितो विधुः
कुमुदानां सुदमादधाति किम् ॥ २६ ॥

त्यज खेदमुदारमानसे ।
विरसे धातरि किन्न जायते ।
सुखमीदृगवस्यमद्य ते
मम चेतः चमते न वीचितुम् ॥ २७ ॥

गुणराजिविराजिता सता-
मपि भान्या चरितेन चारुणा ।
स्वमपीदृशमार्गता दशां
किमसार्थं विसुखस्य वेधसः ॥ २८ ॥

यदुवीरदुरन्तचेष्टितै-
रयशस्तावकमुग्रमुहृतम् ।
अपनेतुमिदं न शक्यते
वत जीवव्ययतोऽपि किं शुचा ॥ २९ ॥

ललिताङ्घ्रि ! विपत्त्रिवीडना-
 दवमौदन्ति सदैव दुर्द्धियः ।
 अकथय्यवसायशालिनः
 सुधियस्तु प्रथयन्ति पौरुषम् ॥ ३० ॥

सहतामपि माननीयतां
 त्वमुपेता निजहन्वैभवैः ।
 इदमन्व । कदापि नोचितं
 यद्विज्ञेव चिर विषीदसि ॥ ३१ ॥

भव भाविनि । सुख्यमानसा
 सहसा सेत्स्यति ते समीहितम् ।
 तदुदेति जगत्त्रयेऽपि किं
 यदलभ्यं मम बुद्धिसम्पदा ॥ ३२ ॥

विज हीहि रूपं नहीदृशो
 भविता कोऽपि परिश्रमः शुभः ।
 परमुत्ततसिद्धिसाधन
 वचनं से कलयायधानतः ॥ ३३ ॥

श्रुतमित्यघभारभङ्गुरां ।
 भुवमालोक्य दयार्द्रमानसः ।
 नरवेशधरः परः पुमा-
 न्वतीर्णो वासुदेवसद्गनि ॥ ३४ ॥

रचितेऽपि तनूद्यये त्वया
परिपूर्णंश्च तदस्थ किं कृतम् ।

किमुदेति संसुद्धृते पयः-

पृपते ऋकविधिः पयोनिधिः ॥ ३५ ॥

अथ वृत्तमवेत्य चेदसौ

भविता भामिनि । पितृमानसः ।

अवमाननमदा दारुणं

किमनेनैव तेषापनीयताम् ॥ ३६ ॥

तदिमं व्यवसरयमञ्जसा

दलदम्भीजदलाच्चि । दूरय ।

नहि ते चरिते नतभ्रुवा-

मयशोदायिनि दीयतां मतिः ॥ ३७ ॥

अपराधविधायिनि स्फुटं

दयिते कार्यदृगां मृगौदृशाम् ।

नृपनन्दिनि । नान्यदीक्ष्यते

ननु मानात्रिजसिद्धिसाधनम् ॥ ३८ ॥

सुतनु । त्वमतः प्रकल्पय

प्रमभं मानसुदारचेतसि ।

न विधेयविधौ विलम्बिता

किल कुत्रापि शिवाय जायते ॥ ३९ ॥

अनुनेयति दूनमानसो
 भवतीं मानवतीं सनातनः ।
 अथ तत्र वशत्वमागते
 किमलभं जगतीतलेऽखिलै ॥ ४० ॥

नियतं त्वयि भावितो यथा
 न तथान्यासु सुरारिरोक्ष्यते ।
 कुलशीलवधः कलावती
 भवतीवास्ति किमम्ब । काचन ॥ ४१ ॥

स्वयमप्यनुनेतुमागतो
 नहि क्षात्र्यः किमपि त्वया हरिः ।
 मृदुभाषिणि । मानशाखिना-
 मवलम्बः खलु मौनमुच्यते ॥ ४२ ॥

अथ मन्थुमवेक्ष्य माधवो
 भविता काकुवचः परायणः ।
 कुतुकेन तदार्थयस्व तत्
 सुरसूनं हृदयैश्चमार्त्तनः ॥ ४३ ॥

अनुरागरसार्द्रमानसो
 भवदुर्गं प्रतिपत्स्यते विभुः ।
 प्रतिपन्नमती जगत्पती
 सुरशाखी भवनाय एव ते ॥ ४४ ॥

न मनागपि तस्य सम्भवेत्
सुरपुष्पाहरणे परिश्रमः ।

अधिगत्य तदौयमीप्सितं
मघवा तत् स्वयमेव दास्यति ॥ ४५ ॥

कुसुमप्रभवावमानजा-

मसुनैव त्वमपाकुरु द्रुतम् ।

स्फुरति प्रखरे दिवाकरे
क्रियते किं तमसा पदं क्वचित् ॥ ४६ ॥

घनमानतरङ्गिणीपयः-

प्रकरैर्मौनपयोदवर्द्धितैः ।

अवधीरणपङ्कटूषितां

सुसुखि । चालय कौर्त्तिमात्मनः ॥ ४७ ॥

अयमद्य मया निवेदित-

स्तव सम्प्रोदविधायकी विधिः ।

हृदयं विनिघेहि सिद्धये

परिसिध्यन्तु शुभे । मनोरथ्यः ॥ ४८ ॥

अधुना तव मङ्गलार्थिनी

गिरिजामर्षयितुं ब्रजाम्बुजम् ।

इति सा समुदीर्य सादरं

तरसा तद्भवनाद् बहिर्ययौ ॥ ४९ ॥

बलिताः स्वयमेव तद्रुपः
 प्रथिमान प्रथयुस्तदुक्तिभिः ।
 सुहृदा हि नभस्वता भृश
 भजते भीषणतां हताशनः ॥ ५० ॥

अथ सा सहसा मनस्विनी
 सकलं हन्त विभूषणं जहौ ।
 प्रबलाधिविधूतचेतसो
 न भवेत् कापि कदापि निर्दृतिः ॥ ५१ ॥

अथ न दरिद्रत्व भाग्निनी
 कमनीयं कुमुदेन्दुसुन्दरम् ।
 अपिधाय पटाञ्चलेन सा
 वद्वनार्द्धं निषपाद् भूतले ॥ ५२ ॥

घग्मानविदूतचेतसः
 स्फुरदभोजदृशो मुखत्रिया ।
 जलदेन तिरोहितैकतो
 विजिता शीतकरद्युतिस्तदा ॥ ५३ ॥

दिशि यत्र विलोललोचना
 निदधे सैकपदे दृगञ्चलम् ।
 यथिता इव तत्र रेजिरे
 परितः शोणमरोजराज्यः ॥ ५४ ॥

अधरेण तदा नतभ्रुवो
घननिश्वासविशेषकम्पिना ।

• समलम्भि तुलानिलाहति-
स्फुरता बालदलेन बोरुधः ॥ ५५ ॥

अनया हृदयान्तरुल्लसद्-
गुरुकोपानलतप्यमानया ।

• विहिताः श्वासितानिलोम्भिर्मि-
र्दरधूमोत्करधूसरा दिशः ॥ ५६ ॥

सुतरां कृशतामुपागतां
शशिलेखामिव तामनिन्दिताम् ।

सहसानुययुः समन्ततः
सहचर्यः सहजा इव त्विषः ॥ ५७ ॥

गुरुरोपभरारुणाकृतिः
परितापेन मुञ्चः प्रसर्पता ।

अथ ताभिरमौनि मानिनी
ज्वलयन्तीव शिखर शिखावतः ॥ ५८ ॥

व्यजनं व्यजनं जलं जलं
घनसारी घनधार इत्यभूत् ।
अवरोधगृहेषु योपितां
कुरुरीणामिव कातरी ध्वनिः ॥ ५९ ॥

प्रतिकारपरायणा द्रुतं
 हृदि दाहोपशमाय सुभ्रुवः ।
 घनचन्दनसङ्गशीतलं
 नलिनीकीमलपङ्कवं दधुः ॥ ६० ॥

कृदलीदलमन्दमारुते-
 विंसिनोपपङ्कवसंस्तरैरपि ।
 न शयाम तदा मृगौदृशः
 परिपूर्णः परितापपावकः ॥ ६१ ॥

रुजमज्जदृशो व्यपोहितुं
 नियतिं दैवविनिर्नितामिव ।
 अथ ता न तथाप्यशक्नुवन्
 घटमाना इव हन्त नीतयः ॥ ६२ ॥

अभुतापभरोऽधरोभ्रणा
 कुपितं लोहितलोचनस्त्रिषा ।
 सुदृशश्चतुरैः सखीजनै-
 र्बन्धनञ्चानुमितं तदाशुभिः ॥ ६३ ॥

सुहृद्यजनवोजनैः त्रिशिरचन्दनासेचनैः
 सरोजदलसंस्तरैरपि न श्लेषते सुन्दरी ।
 परन्तु हरिनामनि प्रियसखीभिरावेदिते
 निवेदयति जीवित श्रवणसीम्नि रोमोद्गमः ॥ ६४ ॥

इति विविधविधानव्यापृतानां तदानीं
 सरसिजनयनानां वाग्भिरत्वाकुलाभिः ।
 रुदितमिषु वितेने हन्त शुद्धान्त उच्चै-
 र्यथयति भद्रि कं वा भान्धवानां विपत्तिः ॥ ६५ ॥

इति वासुदेवविजये महाकाव्ये सत्यासन्तापे
 नाम तृतीयः सर्गः ।

चतुर्थः सर्गः ।

तामिन्दुसुन्दरमुखोमतिखिन्नरूपां
दावाद्दितामिव लतामवलीकंचन्यः ।
सान्द्राञ्चपूर्णनयनाः प्रमदास्तदानीं
शोकाभ्युधौ निरवधौ सहसा ममज्जुः ॥ १ ॥

कर्पूरपूरपरिपूर्णसुशोरसिक्त-
मानोयं वचसि निवेशितमम्बुजाच्या ।
देहीश्लभिर्द्वृतमवाप्य करोषभावं
श्रीखण्डपङ्कमपि तापमधात् प्रकामम् ॥ २ ॥

तेने तुषारघनसारकरम्बितेन
पाथोजिनोनवदलेन शनैः समीरः ।
तेनापि नाप तनुतापभरः प्रशान्तिं
सिध्यन्ति किं हतविधौ सम्भोषितानि ॥ ३ ॥

काचिद्दधौ वपुषि कोमलपल्लवानि
काचिन्मृणालवलयवावलिमाववन्ध ।
काचिच्चकार तरसा घनसारसार-
धूलीभरेण परिपूरितमङ्गमस्याः ॥ ४ ॥

गारागृहेषु नलिनौदलकल्पितेषु
 गन्देषु चन्दनरसेषु सुशोतलेषु ।
 कुत्रापि निर्दृतिमवाप न सत्यभामा
 सूनं जलाक्तमपि शय्यति वृन्तलूनम् ॥ ५ ॥

एवंविधे त्रिपुलतापञ्चते तदानीं
 तस्याः सरोरुहदृशी भृशमुज्जिहाने ।
 आख्यातुमेतदवलम्बितमुत्कचित्ता
 काचित् सखी मुरभिदं समया प्रतस्ये ॥ ६ ॥

कुन्देन्दुनिन्दिविशदाग्नमयाङ्गनस्ये
 देवेन्द्रगोपमसृष्टे शयने निपण्णम् ।
 व्याकोपशुभ्रसरसीरुहकर्णिकान्तः-
 मसक्तपट्पदरुचिं स्वरुचा हरन्तम् ॥ ७ ॥

श्राकुचितेषणदले दरहासभासि •
 त्विद्यत्कपोलफलके कुटिलालकान्ते ।
 कस्याश्चिदानैनविधावपि चिचितायाः
 सोत्कण्ठमृचियुगल विनिवेशयन्तम् ॥ ८ ॥

आलोक्य तं विदलिताञ्जनपुञ्जभासं
 विभ्राजमानशतपत्रसमाननेत्रम् ।
 सन्नस्य नस्रथिरसा तरसा रसाद्रं
 ः प्रोवाच सा किमपि चार्वागिरामभिज्ञा ॥ ९ ॥

या मौलिभूषणमशेषनितम्बिनीनां
 सङ्गोहनायुधमुदारमपि स्मरस्य ।
 निर्माणकर्मणि विधेरपि कोर्त्तिलक्ष्मीः
 सा नः सखी सपदि सीदति देव ! किं स्यात् ॥ १० ॥

श्रुत्वं किमु प्रमुषितं रतिनायकस्य
 सौन्दर्यसारसरसौम्रमपि नीरसां वा ।
 किं वा जगद्विगलिताभरणं विधातुं
 सञ्चेष्टतिऽद्य सहसा पिशुनो विधाता ॥ ११ ॥

सद्यस्तुपारधनसारपटीरपङ्के-
 रासेव्यते सततमेव सखीसमूहैः ।
 सा दुर्निवारविषवेगवशीकृतेषु
 न क्वापि निर्वृत्तिमुरीकुरुते वराकौ ॥ १२ ॥

आप्तार्थं कर्णविरसं सुदृशो यच्चस्तद-
 गाढानुरागरसभावितमुग्धचित्तः ।
 निःश्वस्य दीर्घमवलोक्य दिशोऽपि शून्या
 बन्तुं प्रियासविधमेष तदोदृतिष्ठत् ॥ १३ ॥

आकर्णिते खलु तदोदृष्टाविशेषे
 शोकाभिभूतमनसो महसुदहस्य ।
 यः सम्भ्रमोऽभवदुदारतरः स एव
 सर्वोपरि प्रणयमाशु शंसत सखाः ॥ १४ ॥

सद्यःश्रुतप्रियतमापरमाहितेन
तेनार्तिभीतिविवशोक्तमानसेन ।
तद्देशमनिःसृतिविधौ पदवो तदानीं
ज्ञाता मुहुः परिचितापि चिरेण चिन्तैः ॥ १५ ॥

आपादपद्मकलितां बरवैजयन्ती-
मुद्गान्तधापितंविरोधितया तदानीम् ।
असे निवेशयति शार्ङ्गिणि शीर्णसूत्रा-
दिश्लिष्य कौस्तुभमणियिरमास भूमौ ॥ १६ ॥

सौदत्यदं स्वलदशेषविभूषमुच्चैः
स्त्रियत्कपोलदलमुद्यदुदीर्णवेगम् ।
शुथन्मुखाम्बुजमपि स्वदोषणान्तं
तत्राततान गतमाकुलमाकुलोऽसौ ॥ १७ ॥

दूराद्विमृश्य सवयोगणसंविधानैः
संसृचितं हृदयतापभरं कृशाङ्गाः ।
सोत्कण्ठमुत्ससितनेत्रसरोजपत्रः
कच्छ्रात् प्रियासदनमाशु समाजगाम ॥ १८ ॥

आविश्य तच्च शिशिरर्तुनिवासकल्पं
यत्रादलचित इव त्वरया मृगाद्या ।
प्रोवाच तत्सहचरौर्निभृतं तदासी
वास्यैः सदापि भवतीतिमरुहं त्रिदिशः ॥ १९ ॥

लावण्यनिर्मलविकायविशेषशेषां
 सन्धिभ्रतीं तनुलतां ललितां कथञ्चित् ।
 स्निग्धप्रबालकमनीयकपोलरुचा ।
 संफुल्लपाटलरुचिं परिशीलयन्तीम् ॥ २० ॥

अन्तर्गतैर्नवविषादभरैरतीव-
 मालिन्यपूर्णवदनां लुठितालकान्ताम् ।
 नैराश्रयक्लिशिखया परितापिताङ्गीं
 वालां विद्योगविधुरामिव शोचनीयाम् ॥ २१ ॥

उज्जृम्भमाणपृथुकोपसमुद्भवेन
 कम्पेन क्षीपितपयोधरभूधरेण ।
 शोणेन लीचनयुगेन च सूक्ष्मवन्ती-
 माक्लृप्सिकां कमपि दुर्विनय प्रियस्य ॥ २२ ॥

व्याकीर्णनीलकचभारघनान्धकारां
 देदीप्यमाननयनांशुतडित्प्रतानाम् ।
 निष्पन्दतासुपगतां मधुरां प्रकृत्या
 कादम्बिनीमिव तपप्रतिरुद्धवृषाम् ॥ २३ ॥

आकुञ्चिताङ्गुलिदलेन पदाम्बुजस्य
 भूमीतले किमपि निर्भरमालिखन्तीम् ।
 तामुद्धतश्चसितनिर्भरधूमधारा-
 सन्धारशुष्यदधरां सुरजिह्वदर्श ॥ २४ ॥ कुलकम् ।

विज्ञातलोकधरितयरितेन तेन
तस्या विवेद हृदयं सुदृशस्तदासी ।
संलक्ष्य लक्षणविदो बहिरेव लक्ष्म
क्ष्मागर्भगामैपि खनिं नहि किं विदन्ति ॥ २५ ॥

निर्णीय मानमनुमानपरम्पराभि-
र्लावण्यशेषमपि वीक्ष्य वपुः प्रिययाः ।
दोदूयमानमनसा सुरनाशनेन
भेजे भयं करुणयानुगतं प्रसह्य ॥ २६ ॥

पथादुपेत्य निम्नतं व्यजनं तदानी-
मानीय तत्सहचरीकरतः कथञ्चित् ।
तेनातताम तनुतापशमाय तन्वयाः
स्वैरं समीरणमधीरमनाः स यद्वात् ॥ २७ ॥

अत्रान्तरे रुचिरदेवतरुप्रसून-
संसर्गवासिततनोर्मधुसूदनस्य ।
तत्राविरास नवभिर्भरसौरभश्रीः
कीर्त्तिर्मनोरमगुणादिव सञ्जनस्य ॥ २८ ॥

आमोदमुद्गतममानुपमत्युदारं
संसारसारमुपलभ्य मनस्विनी सा ।
चित्तेन निर्दृतिमवाप मनाक् तदानीं
नाल्लब्धते जगति को हि गुणेन मोहम् ॥ २९ ॥

- लावण्यनिर्मलविकाशविशेषशेषां
 सस्त्रिभ्रतीं तनुसतां सलितां कथञ्चित् ।
 स्निग्धप्रबालकमनीयकपोलरुच्या ।
 संफुल्लपाटलरुचिं परिशोलयन्तीम् ॥ २० ॥
- अन्तर्गतैर्नवविषादभरैरतीव-
 मालिन्यपूर्णवदनां लुठितालकान्ताम् ।
 नैराश्रयपङ्क्तिशिखया परितापिताङ्गीं
 बालां वियोगविधुरामिव शोचनीयाम् ॥ २१ ॥
- उज्ज्वलमाणपृथुकोपसमुद्भवेन
 कम्पेन वीपतपयोधरभूधरेण ।
 शोणेन लोचनयुगेन च सूचयन्ती-
 माकृस्त्रिकं कमपि दुर्विनयं प्रियस्य ॥ २२ ॥
- व्याकीर्णनीलकचभारघनान्यकारां
 देदीप्यमाननयनांशुतडित्प्रतानाम् ।
 निष्पन्दतासुपगतां मधुरां प्रकृत्या
 कादम्बिनीमिव तपप्रतिरुद्धवर्षाम् ॥ २३ ॥
- आकुञ्चिताङ्गुलिदलेन पदास्रुजस्य
 भूमीतले किमपि निर्भरमालिखन्तीम् ।
 तामुद्धतश्चसितनिर्भरधूमधारा-
 सभारशुष्यदधरां सुरजिह्वदर्श ॥ २४ ॥ कुलकम् ।

विज्ञातलोकचरितचरितेन तेन
 तस्मां विवेद हृदयं सुदृशस्तदासी ।
 संलक्ष्य लक्षणविदो वहिरेव लक्ष्म
 द्वागर्भगामैपि खनिं नहि किं विदन्ति ॥ २५ ॥

निर्णीय मानमनुमानपरम्पराभि-
 लावण्यशेषमपि वीक्ष्य वपुः प्रियायाः ।
 दीदृश्यमानमनसा सुरनाशनेन
 भेजे भयं करुणवानुगतं प्रमद्व ॥ २६ ॥

पथादुपेत्य निभृतं व्यजनं तदानी-
 मानीय तत्सहचरीकरतः कथञ्चित् ।
 तेनाततान तनुतापगमाय तन्वराः
 खैरं समीरणमधीरमनाः स यद्वात् ॥ २७ ॥

अत्रान्तरे रुचिरदेवतरुप्रसन्न-
 संसर्गवासिततनोर्मधुमृदनस्य ।
 तत्राविरास नवन्निर्भरम्रीरभश्रीः
 कीर्त्तिर्मनोरमगुणादिव सज्जनस्य ॥ २८ ॥

ग्रामीदमुद्गतममानुपमत्युदारं
 संसारसारमुपलभ्य मनन्विनी सा ।
 चित्तेन निर्दृतिमत्राप मनाक् तदानीं
 नालम्बते अगति को हि गुणेन मोदम् ॥ २९ ॥

शौगन्धमेतदुदियाय कुतः समन्ता-
 दित्वादरात् सङ्घरीरथ मान्वयुक्त ।
 ऊचुर्न किञ्चिदपि चारुगिरस्तदान्धो
 भूमङ्गिभिर्मुंरभिदा बहुशो निर्षिद्धाः ॥ ३० ॥

मौनावलम्बिनि सखीनिवहे मृगाक्षी
 संवीचते स्म परितो हरितोऽनुर्वलम् ।
 मन्दायमानमहसि व्यजनं दधाने
 तत्रापपात वनमालिनि दृष्टिरस्याः ॥ ३१ ॥

आलोकिते मुरहरे नयनं तदानी-
 मेणीदृशो द्विगुणशोणिमसान्द्रमासीत् ।
 प्रायोऽपराधिषु विलोचनगोचरेषु
 तेजस्विनामतितरां हि रूपो भवन्ति ॥ ३२ ॥

सन्धुञ्ज्याणघनमानकथानुतप्ता
 निःश्वासशोषितवराधरपङ्कवश्रीः ।
 व्यावर्त्य तद्वदनतो नयनारधिन्दं
 नम्रानना सुचिरमेव भुवं लिलेख ॥ ३३ ॥

रोषातिरेककलुषायितचित्तवृत्ति-
 मुन्नीय नौतिनिपुणो दयितामयासौ ।
 निथन्दमानमकरन्दविनिन्दि वाक्य-
 मानन्दकन्दलसितेन्दुसुखस्यदाह ॥ ३४ ॥

तल्पं सुकोमलदुकूलतयागुकूलं
 द्वा हन्तं शारदसुधाकिरणाभिरामम् ।
 त्यक्त्वा शिरीषसुकुमारशरीरवलि ।
 भ्रूमीतले ननु निपीदसि कस्य हेतोः ॥ ३५ ॥

यस्याभिरामतमधामजितः कलङ्क-
 मङ्गेन सुन्दरतरोऽपि विधुर्दधाति ।
 सौन्दर्यसारसदनं वदनं तदद्य
 कल्याणि । किं मर्लिनिमानमुरीकरोति ॥ ३६ ॥

इन्दीवरद्युतिविलज्जिविलोकितेन
 यत् सोख्यसागरमुदारतरं ततान ।
 शोणायमानमधुनाक्षियुगं तदेव
 कान्ते ! कथं मम दुनोति मनोऽनुवेलम् ॥ ३७ ॥

आनन्दकन्दमृदुहाससुधानिधानं
 वामीरु । ते वदनपार्वणशर्वरीशः ।
 धत्ते तुलां तुहिनमङ्गमदूषितस्य
 द्वा हन्त सम्प्रति सरोरुहकीरकस्य ॥ ३८ ॥

यत्स्पर्शनादपि समिद्धसुधासमुद्र-
 सङ्गाहनादिव सुखानि समुल्लसन्ति ।
 तत्रैव सर्पति तनो तव तन्नि । तापः
 पापस्य किं हतविधेरविधेयमस्ति ॥ ३९ ॥

मञ्जीवितप्रियतरे । नहि तावकोमं
 स्वप्नेऽपि विप्रियमकारि मया कदापि ।
 तत् किं शुभे । शयकशोणितशीणिमान-
 मालस्वते सपदि ते नयनारविन्दम् ॥ ४० ॥
 वामासि वामनयने । मयि सानुराग-
 मुक्तासय । स्मितसुधामधुरं मुखेन्दुम् ।
 श्रानन्दवारिधिरुदेतु चिरं समन्ता-
 दालोकवान् भवतु भाविनि । जीवलोकः ॥ ४१ ॥
 सद्यो निवेद्य क्लृप्तोदरि । किं निमित्त-
 मुज्जृम्भते सपदि तापभरस्वदीयः ।
 त्वामीदृशीं समवलोकयतो ममाल-
 सुवेष्टिता यदसवः प्रसभं भवन्ति ॥ ४२ ॥
 एवं विधानि विविधानि सुपेशलानि
 पत्युर्वचांसि सुतरां श्वसती निश्चम्य ।
 नमानना निविड्वाप्यभरं निरुध्य
 तन्वी चिराद्दिदमुवाच वचो विनीतम् ॥ ४३ ॥
 शीलोच्चयेन विमलेन शुभैशरिचै-
 र्मान्याः समस्तभुवनेषु भवन्त एव ।
 शीवत्सलाञ्छन । कदापि भवादृशेषु
 दिशा किमाचरति शीपविजृम्भितानि ॥ ४४ ॥

धीताम्बर । प्रचुरपुण्यवशाद्भवन्त-
 मासादयन्ति दयितं खलु वामनेत्राः ।
 शीघ्रं मनोश्चमवलोक्य च ते न युक्तं
 मानाभिधानंमपि हन्त मनस्विनीनाम् ॥ ४५ ॥

प्राणेश्वराद्य नहि कोपकपायितासि
 नायानुनाशनेनैतेन वृथा प्रयासः ।
 महैवैभवमिदं त्वयि जीवनाथे
 यज्जायते वत मनागपि चित्तखेदः ॥ ४६ ॥

उक्तेति सा घनकुचस्रवकानताङ्गी
 श्वासीत्करैर्विलुलिताधरपल्लवाया ।
 मानेऽक्षणे समुदिते लतिकेव नीरै-
 र्नेत्रच्छदान्निपतितैरवनिं विषेच ॥ ४७ ॥

इत्थं निगम्य सुदृशः समुदीरितानि
 खेदादधी सर्पाद सुगधमना बभूव ।
 आगत्य नीतिनिपुणाय सखी तदीया
 काचित् तदा ललितमाधवमावभाषे ॥ ४८ ॥

एषीदृशः कुपितकारणमत्युदीर्ण-
 माकर्ण्यतां सकरुणं करुणामवाप ।
 अज्ञानहेतुयज्ञा हि दृशं विकारतः
 प्रायः प्रभो ! दुरपवेयतमा भवन्ति ॥ ४९ ॥

गौर्वाणसंसदि सहस्रदृशः प्रसाद-
 मासाद्य हृद्यतरमद्य दिवः प्रसूनम् ।
 एकान्तभक्तिभरभावितमानमेन
 देवर्षिणा प्रभवते भवते प्रदत्तम् ॥ ५० ॥

तदेव ! देवकुसुमं सविधस्थितायै
 दत्तं तदैव भवतापि विदर्भजायै ।
 प्रायः प्रसादमधिकं हि महानुभावाः
 श्लेहात् सदा सविधवर्त्तिषु वर्त्तयन्ति ॥ ५१ ॥

सौभाग्यसारसमुदायनिकेतनं त-
 ऋत्वा संभुव्रतिविधायि विभो ! सपत्न्याः !
 सद्यः समुल्लसदसौममनोऽमिताप-
 पाथोनिधौ निरवधौ सुमुखी ममज्ज ॥ ५२ ॥

तत्राद्यु । नाथमनुनाथनयानुतापः
 शक्योऽपनेतुमरविन्ददृशः कदापि ।
 तापोद्गमं शमयितुं धरणेस्तपत्तौ
 किं नीरदः प्रभवति सनितानि तन्वन् ॥ ५३ ॥

काकृत्तिभिः समनुनीय मृशं क्लृयाद्गी-
 मङ्गीकरोतु, सुमनःसुमनःप्रदानम् ।
 एतावता प्रसुदिता भविता सखी नो
 नो चेत् तदद्य भवनीयमनर्थजालैः ॥ ५४ ॥

सखेहमेतदभिधाव विभोः पुरस्ता-
 श्रीनं संरोहहमुखी चिरमावभार ।
 अदीससद्गुह्यदयस्तदयं दधार
 हृदोपदेशमिध चेतासि किशोरोऽपि ॥ ५५ ॥

प्रेयानथ प्रणयिनीं शृङ्गहामपूर्व-
 मासेचयन्निव सुधामयकान्तिपूरैः ।
 मानापनोदनमुदारमनास्तदानीं-
 मानन्दनं वचनमिन्दुमुखीमधीचत् ॥ ५६ ॥

तच्च । चमां हृदि विधेहि निधेहि दृष्टिं
 कामं मया विरचिताः गतशोऽपराधीः ।
 स्त्रिग्धेषणं यदि न पश्यसि पद्मनादि !
 निर्गम्यतां मदसुभिः प्रममं तदय ॥ ५७ ॥

उदान्मुखेन्दुचिरा वरहारतारा
 चक्षुःशरीरमिधुना चिह्नराज्यकारा ।
 लावण्यभारगिगिगीम्यद्वर्गस्वताङ्गी
 श्यामापि मे वितनुषे मनामि श्रुताङ्गु ॥ ५८ ॥

उक्ता रसाद्रमिति चाटुपरायणेन
स्वरं सरोरुहदृशः सविधं समेत्य ।
दोर्भ्यां विधूतकिसलावलिवल्लिकल्प-
मालम्बि तत्करयुगं मधुसूदनैर्न ॥ ६० ॥

योगस्थितामिव तदा दरमोलितार्चीं
नैदाघवाललतिकामिव घर्भंर्दिग्धाम् ।
आद्यास्य तासु विसिनीमिव कण्टकाद्या-
मङ्गीचकार सुरसूनमसौ प्रदातुम् ॥ ६१ ॥

विद्राव्य देशनिवहानवहेलयैव
निर्जित्य शौर्यविभवेन सुराधिराजम् ।
यद्यानयामि न नितम्बिनि ! पारिजातं
भूयास्तदा सुमुखि ! मे विमुखी प्रकामम् ॥ ६२ ॥

एवं ङिरा रुचिरया शपथैरनेकै-
र्माने घने मधुभिदा सुदृशोऽपनीते ।
सन्धारुणाम्बरमनोहरकाण्ठिरुचै-
राविर्वभूव शरदिन्दुमुखीसखीव ॥ ६३ ॥

एषीदृशः सपदि लोचनयोणिमानं
सन्ध्या दधार परितापभरं रथाङ्गी ।
अन्तर्व्यथाविविधतापकदर्शनाभिः
साहं हरेरपि तदास्तमियाय भानुः ॥ ६४ ॥

नयनं जगतामधीशितु-

र्विमलांनामवलम्बनं रुचाम् ।

निषपात तस्यापि भास्करः

स्वपदात् स्त्रीच्युतये हि वारुणो ॥ ६५ ॥

मिहिरेऽस्तमिते निमोलिता

नलिनी विशुंपदं मलीमसम् ।

विरहाकुलिता च चक्रिणो

तनुते किञ्च विपन्नहौजसाम् ॥ ६६ ॥

यतः पतिस्तत्र पतिव्रतापि

थातीति सच्चिन्व तदा दिनयोः ।

ताराच्छलेनेव विकीर्य साजान्

रक्ताभ्यरेयं पतिमन्वयासीत् ॥ ६७ ॥

अथ तरुणतमालपत्रधाना-

मपि लघवन् परमाभिरामभासः ।

गद्ग इय नयनावरीधकारी

दृढमफरोज्जगदन्धमन्धकारः ॥ ६८ ॥

पालिम्पत्रिय निर्भरं दृष्ट दिग्ः कालागुरुणां द्वै-

रातन्त्रिय भूपणं त्रिजगतः सान्द्रेन्द्रनीलोपलैः ।

तन्धं संपरिक्वयत्रिय दिवशापिक्ववतीदलैः

प्रत्यागं भ्रममुमलास शनशैर्यांदाभ्यकारोत्कारः ॥ ६९ ॥

नक्षत्रमालारुचिरां समन्ता-
 न्नभःश्रियं वीक्ष्य तदीर्ययेव ।
 प्रदीपपुञ्जच्छलतो धरित्री
 नक्षत्रमालां हृदये दधार ॥ ०५ ॥

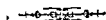
निजैर्ज्योत्स्नाजालैर्जगदमलयंस्त्रोचनपुटीः
 पर्टीराम्भःसैकैरिव सकललोकस्थ सुखयन् ।
 सुशीतामातन्वन् तपनपरितप्तां वसुमती-
 मतीपस्कीतश्रीर्विधुरपि तदानोमुदगमत् ॥ ०६ ॥

लीरप्यद्युतो विरतिभ्राजि शदन्धकार-
 वारांनिधौ निरवधौ जगदाममञ्ज ।
 द्रागुद्यता तदुदधारि करोत्करेण
 शीतांशुना किमुरुधामभृतामशक्यम् ॥ ०७ ॥

शुभ्रे ढनिशाकरकरैर्गगनेऽतिमन्द-
 मावाति कैरववनीपवने मनोत्त्रे ।
 सार्धं तथा दयितया परिधूर्णकामो
 दामोदरः कुसुमतल्पमलञ्चकार ॥ ०८ ॥

इति वासुदेवविजये मन्त्राकाव्ये सप्रतिज्ञमाधवे
 नाम चतुर्थः सर्गः ।

पञ्चमः सर्गः ।

अधीयतो भासुमतो मयूखै-
रुद्धासितयां दिशि वासवस्य ।
प्रावीधयन् माधवमत्युदारै-
र्वैतालिका निर्मलवाग्बिलासैः ॥ १

सानन्दमभोजयन्मीमिदानी-
माश्रासयन् देव । करप्रचारैः ।
भद्राणि कीक्तावलिशोकमुद्रा-
विद्रावणसो सविता तनोतु ॥ २ ॥

समाक्रमद्भिः सहसा दिगन्तान्
विराजमानस्य रवेः करीधैः ।
भवत्प्रतापैरिक् वैरिभूपाः
प्रभो । निरस्ता निविडान्धकाराः ॥ ३ ॥

कृता समन्ताभ्ययनावरोध-
विधाधिना या तिमिरोत्करेण ।
मुदागदद्द्वार इव चिलोक्था-
स्तामापदं भातुरधः करोति ॥ ४ ॥

समुद्गते सम्प्रति तीक्ष्णरश्मौ
 सद्यः सरागाणि सरोरुहाणि ।
 समागते प्रेयसि सन्निधानं •
 स्त्रीणां मनांसीव समुल्लसन्ति ॥ ५ ॥

सरोजसौरभ्यभरातुदारान्
 समुद्गिरन्तः परितो दिग्गन्ताः ।
 दूनं मनः कैरवविप्रयोगा-
 दिन्दिन्दिराणामभिनन्दयन्ति ॥ ६ ॥

विधौ विरुद्धे निशि वारिजाणां
 गर्भेषु दुःखेष्विव हन्त मग्नाः ।
 मधुव्रताः पुण्यमिव प्रभात-
 मासाद्य सद्यः सुखिनो भवन्ति ॥ ७ ॥

उल्लुण्ठितारो नलिनोवनीनां
 विलम्बितारो ललनालकेषु ।
 सद्भाहितारः सरितां दिशन्तु
 प्रातस्तृणास्ते पवनाः शुभानि ॥ ८ ॥

अपूरि लोकः किल कान्तिपूरै-
 रदूरि भूरिनिविष्टाम्भकारः ।
 अहारि शोफोऽच्युत ! कोकयूनी-
 रकान्ति किं नोद्गतात्तुषेत् ॥ ९ ॥

प्राणेशकण्ठार्पितबाहुमूला
जालान्तरालादवलोकयन्त्यः ।

कान्ताः समाकुञ्चितलोचनान्तै-
र्दिशन्ति भानी घनशीणिमानम् ॥ १० ॥

संवेशलेशादूलसायमाने
प्रोन्मीलयं द्राङ् नयन्ति मुकुन्द । ।

रोचिर्विचित्रं शतपत्रपत्रं
चिरार्जिताहङ्गतिमुञ्जद्वातु ॥ ११ ॥

निद्राविनोदं भवति प्रयाते
पयोनिधिः पूर्णदशामुपैति ।
दानार्थमानीय पयांसि सद्य-
स्तमाशु संशोषय शुद्धकोर्त्ते । ॥ १२ ॥

निशम्य हर्षादिति मागधानां
स्त्रिग्धानि मुग्धानि निवेदितानि ।
समुल्लसन्नोचनं पद्ममुद्रां
विद्रावयामास तदा सुरारिः ॥ १३ ॥

आमृश्य नेत्रे प्रतिमुच्य धारं
नियम्य लोलालकपल्लवानि ।
भृशालसाङ्गी पतिभक्तियुक्ता
तत्याज सत्या शयनं पुरस्तात् ॥ १४ ॥

उद्धूय युग्मं भुजयोस्तताङ्गी
 विजृम्भमाणं चणमास तन्वी ।
 मन्ये मनोजोऽद्य विजित्य विश्वं
 कौटिल्यमुक्तं स्वधनुयकार ॥ १५ ॥

एषौदृशः पाणिपुटे निरुद्धा
 वेणी कणत्किङ्किणिका विरेजै ।
 सरोजकोषादिव निःसरन्ती
 श्रेणी घनीभूय मधुव्रतानाम् ॥ १६ ॥

श्रानीय रम्ये मणिपादुके सा
 निवेद्यामास विनीतमूर्तिः ।
 आलोक्य वपुःशोभनिन्दिताया-
 स्तदोदतिष्ठन्मुदितो मुकुन्दः ॥ १७ ॥

अथोपविश्येन्दुशिलातलेऽसौ
 ताम्बूलरागारुणिताधरश्रोः ।
 विलोकयन् दर्पणमम्बुजार्धः
 प्रक्षालयामास मुखेन्दुबिम्बम् ॥ १८ ॥

ततोऽन्वितोऽसावनुजीविहृन्दैः
 प्रभातवातं परिपेय्य भव्यम् ।
 शनैः श्रमागारमसीमधामा
 कामाधिकश्रीर्मधुजिज्जगाम ॥ १९ ॥

निर्भय मल्लोचितमाशु वेश-

मांपूर्य कर्पूररजोभिरङ्गम् ।

• मुञ्जसलास्फालविशालबाहु-

र्वीरो रक्षी मूर्त्तं द्वाविरासीत् ॥ २० ॥

सानन्दमिन्दीवरसुन्दरश्री-

र्नियुध्य शार्ङ्गं यदुवीरवर्गैः ।

• निबद्धगोध कालिताङ्गुलित-

श्चिन्नेप शार्ङ्गेण शरान् सुरारिः ॥ २१ ॥ •

आचार्यभाव स्वयमेव तन्व-

न्नभ्यासयामास शिशूनयासीत् ।

नियोजिता शिष्यगणे हि नूनं

विद्यानवद्या प्रथिमानमेति ॥ २२ ॥

नवं तनीयः परिधाय वासः

सुरम्यपाटीरवरासनस्थः ।

स वासिताङ्गीऽथ सुवासतैलै-

• र्नेभ्यस्त्यमुदत्तनतः प्रपेदे ॥ २३ ॥

भम्भोभिरम्भोनिधिसङ्गतायाः

समाहृतैः प्राक् सुरनिम्नगायाः ।

सस्रौ सुगीतैर्नवशातकुम्भ

• कुम्भच्युतैरादरतीऽच्युतोऽयम् ॥ २४ ॥

प्रतिप्रतीकादपसार्थं धारि
 पीताम्बरे धारतरे दधानः ।
 स सयताम्ना विधिना विधिञ्च
 समर्चयामास शिवो शिवाय ॥ १५ ॥

अथ प्रसन्नाननपुण्डरीको
 दानान्बनेकानि यनीयकेभ्यः ।
 स्रग्गन्धवासीभिरलक्ष्मिभ्यो
 ददौ विदूराणि हृदोऽपि तेषाम् ॥ २६ ॥

समाहृतैरम्बुभिरम्बुराशि-
 स्थाप्य दूनः समभूत् तदानौन् ।
 यथा हरेर्दानपयःप्रवाहै-
 र्वद्विष्णुनालोक्य पयोधिमन्यम् ॥ २७ ॥

दिहसीदयात् तेन तदा प्रदातुं
 विचारितः स्वर्णमहीधरोऽपि ।
 परं तदावासविलासभाजां
 निवर्तितीऽभूत् कृपया सुराणाम् ॥ २८ ॥

एवं विधायाङ्गिककृत्यजातं
 सभाजयामास मुदा कवीन्द्रान् ।
 दत्त्वा च तेभ्यो विविधेषितानि
 लम्बाशिवः शौख्यमुवाह कृपणः ॥ २९ ॥

अथ श्रियाधःकृतराजराजो
राजीचितं वेग्नमसौ विधाय ।
विलोक्य वक्त्रं मुकुरे स्मितास्यः
शनैः सभामन्दिरमासमाद् ॥ ३० ॥

तदा सुवर्णासनसन्निषणः
प्रफुल्लनीलाञ्जरुचिश्चकासे ।
सुमेरुशीर्षे सहसा प्ररुद्धो
महेन्द्रनीलाद्रिरिवापरोऽयम् ॥ ३१ ॥

महीदयानां परम निधान-
मभीष्टविश्राणकमाश्रितानाम् ।
अथोपतस्युर्वरमन्त्रिणस्त
समुद्गतं भानुमिवात्मभासः ॥ ३२ ॥

धामुक्ताविद्युन्निभपोतवस्त्रं
तापिञ्चपुञ्जद्युतिमात्तचापम् ।
निदाघतप्ता इव वारिवाहं
प्रथेमुरेनं प्रणयाञ्जनौघाः ॥ ३३ ॥

विचारधारार्पितशुद्धबुद्धि-
विनोदयामास युधान् स तत्र ।
काथ्येयु भव्येयु च सत्कवीनां
कृतावधानो मुदमाततान् ॥ ३४ ॥

नक्षतहृद्दैरिय राजवर्गे-
 रन्वीयमानेन मनोज्ञभासा ।
 तुषारधाम्नेय शरद्वभःश्रो-
 विभूषिता तेन सभा तदानीम् ॥ २५ ॥

भ्रूसंज्ञयैवासनसन्निविष्टा-
 नाह्वय मन्त्राधिकृतानथासी ।
 धीरस्वरः स्मरमुखारविन्दो
 मन्त्रेण जीवप्रतिभो जगाद् ॥ २६ ॥

अङ्गीकृतं कारणतः कुतोऽपि
 देवदुमस्थाहरणं भवाद्य ।
 सम्पद्यते तत् कथमित्युदीर्ण-
 यिन्ताप्रवाहो यत्नते भदन्तः ॥ २७ ॥

सुखैरुपायैस्तदवशमेव
 विधेयमायासपरायणेन ।
 अपूरिताङ्गोकरणस्य पुंसो
 भवन्ति भ्रूयांसि हि दुर्ययांसि ॥ २८ ॥

तद्द्रुत यूयं बद्धदर्शिनोऽस्य
 परं प्रवीणा नृपनीतिशास्त्रे ।
 अङ्गीकृतं मे परिपूरितं स्याद्-
 यथा विरीघो न भवेत्त देवैः ॥ २९ ॥

तदा निगद्येति गदाग्रजोऽसौ
 वभार मौनं परितो विलोप्य ।
 तन्वन्ति बह्वर्थमनर्थहोमं
 प्रायो हितं भाषितमेव सन्तः ॥ ४० ॥

वचांसि कंसद्विपतस्तदानीं
 निपोय पौषसहोदराणि ।
 मुदा हृदाधाय जये विजेता
 गदो जगादोग्रमतिर्मुकुन्दम् ॥ ४१ ॥

विशुद्धबुद्धे । निखिलेऽपि लोके
 न वेदनीयं परिदृश्यते ते ।
 तथापि यत् पृच्छसि मादृशांस्ते
 शालीनतायाः परिजृम्भितं तत् ॥ ४२ ॥

केयं नवीना तव नाथ । लीला
 यन्मन्यसे देवतरुं दुरापम् ।
 मुरान्तक । त्वद्भ्रुवि भङ्गुरावा-
 मुद्बिद्यते कस्य न भीतिरन्तः ॥ ४३ ॥

निवृत्तिबीजं विपदामुदार-
 सम्पद्गराणामपि पूर्त्तिमूलम् ।
 निदानमुद्दामयशस्ततीनां
 विपश्चितो विक्रममामनन्ति ॥ ४४ ॥

विराजमानो ज्वलदंशुजालै-
 र्यत् तापयत्येष जगन्ति नित्यम् ।
 उच्चैरतो निर्भरसम्भृतश्री-
 र्धत्ते समन्तादुदयं दिनेशः ॥ ४१ ॥

हृतीः कुतो वा ज्वलनं ज्वलन्तं
 विभर्त्ति नेत्रेण सदा त्रिनेत्रः ।
 प्रायः प्रकृत्यैव महानुभावा-
 स्वजन्ति न कापि परं प्रतापम् ॥ ४६ ॥

विहाय दण्डं प्रथनेन साध्नां
 नोपैति शत्रुर्वशतां कदापि ।
 उत्सृज्य वङ्गिं ननु नीरसेकैः
 किमश्मसारो मृदुतामुपेयात् ॥ ४७ ॥

प्रभायके विद्विषतां प्रचण्डे
 दण्डे समुद्राधिणि कार्यमिद्धौ ।
 त्रपासुपायान्तरकल्पनाया-
 मासक्तचित्ताः सहसा लभन्ते ॥ ४८ ॥

धराङ्मुखानां चरमे ह्युपाये
 राज्ञामुदयोऽपि भुजप्रतापः ।
 धत्तेऽवहामं वत निर्विषाणा-
 सुयः फटाटीप इवोरगाणाम् ॥ ४९ ॥

नचोदयं नापि परं प्रतापं
प्रपद्यते देव । कदापि भूपः ।

पादप्रक्षारैः प्रसभं धराम्भ-
ष्क्षीर्पाण्यनाकम्य यद्योष्णरग्निः ॥ ५० ॥

कलाभृतां तामृजुतामतीत्य
कीटिस्थमेवाभ्युदयस्य हेतुः ।

विस्मृत्य राफेशमपीह सर्व्वं
द्रष्टुं यतन्ते सितपक्षतीन्दुम् ॥ ५१ ॥

तस्मादनुत्साहविपादमोहान्
विनाश्य विश्रानमहायत्नेन ।

उपायमातिष्ठ चतुर्थमद्य
तेनाश्रसा सिध्यतु सर्व्वमेव ॥ ५२ ॥

मत्वा सुहृर्बाहुजधर्ममुद्यं
दीर्घिक्रमेषाक्रमतां जगन्ति ।

उत्साहिनामुल्लसितासिधारः
करः सहायः समराङ्गणेषु ॥ ५३ ॥

बलानुज । तद्वलवधनस्य
बलस्य नूनं समरः परीक्षा ।

यदभूद्यतां केवलभीतिमूलं
मनीषिणः सान्त्वमुदाहरन्ति ॥ ५४ ॥

सुहृमुंहुदैत्यनिराकृतश्रीः

किं गण्यते वीरवरेष्वपोन्द्रः ।

महेन्द्र इत्यादरभागिदानीं •

विनिर्मितो नाथ । वया त्वयैव ॥ ५३ ॥

पुरा तुराषाङ्गि गिरिधारिणस्ते

बालस्य तद्वाङ्मूलं निभाल्य ।

दूर्यावशात् त्वय्यनुजेऽपि कीदृ-

गपूर्ववात्सल्यमसौ तदाञ्जीत् ॥ ५६ ॥

तद्देव । सन्नह्यतु वाहिनी ते

प्रास्थानिक मङ्गलमातिरम्बु । •

भवद्दुहित्यद्रक्तभरैरिदानीं

प्रयातु रागं सुरनिम्नगापि ॥ ५७ ॥

अञ्जीकृतैतद्वचनोऽथ वाग्मी

महामनाः कीर्त्तिधनाभिलाषी ।

प्रमाण्यन् सप्तगुणाननिकान्

नत्ता शिनेर्वाचसुवाच योम्याम् ॥ ५८ ॥

धीरोचितं चारुतरं गरोयो

यज्जल्पितं देव । तवानुजेन ।

एतादृशं जल्पितुमेतदन्वो

न ज्ञातु शक्नोति सुकुन्द । कोऽपि ॥ ५९ ॥

पञ्चमः सर्गः ।

नयाश्रितेऽर्थे गदिते गदेन
नार्थः परं कोऽपि परस्य वाग्भिः
येत्रैऽभिपिक्ते जलदेन भूयः
किं नाथ । कुल्यारचनाप्रयत्नैः ॥ ६० ॥

विधेयसंमिद्धिविधायकानां
विहाय साम्नांतु परं प्रयोगम् ।
सन्दिग्धमिहावधिकप्रयासे
न विग्रहे मञ्जति हृन्मदीयम् ॥ ६१ ॥

विज्ञाय विघ्नः समयं समन्तात्
तनोति यो भार्द्वमुप्रताश्च ।
स रग्निभास्त्रीय महोदयानां
दिने दिने भालनतामुपैति ॥ ६२ ॥

विशीर्णधाघामनभीष्टहारी
तेजस्विनां चारुयज्ञःप्रचारी ।
तपःपराणामपि मुक्तिकारी
सामप्रयोगो नहि कस्य योग्यः ॥ ६३ ॥

सान्त्वादिमाध्येषु समीहितेषु
योज्यो न दष्टः खलु पण्डितेन ।
हिमापनेये विषमे विकारे
प्रस्रेदनं किं तनुते शूभानि ॥ ६४ ॥

सामानुविद्धां सहजप्रसिद्धां
 नीतिं वितन्वन्नतिशुद्धकोर्त्तिः ।
 समाहृतश्रीरपि धार्तराष्ट्रे-
 युधिष्ठिरो राजपदे स्थिरोऽभूत् ॥ ६५ ॥

जयो न दण्डे नियतः कदापि
 सिद्धिर्विधेये हि विधेरधीना ।
 तन्नीतिशाली सहसा विधत्ते
 न दण्डमाखण्डलविक्रमोऽपि ॥ ६६ ॥

शक्तित्रयेणाप्रतिमेन पूर्ण-
 स्तयानुरक्तप्रकृतिः प्रकृत्या ।
 पुरथ पथाच्च यदा समर्थ-
 स्तदाभियायाद्विजयाय राजा ॥ ६७ ॥

ये रङ्गभूमिं प्रसभ विशन्ति
 मूढा रिपूणामविचार्य शक्तिम् ।
 ते यान्ति तेषामचिरात् कृपाण-
 धारापरिष्वङ्गसुखानि नूनम् ॥ ६८ ॥

क्षीणोऽपि शत्रुः स्वपदे स्थितस्त्रे-
 ज्जेतुं न शक्यः प्रभुशक्तिभाजा ।
 ग्राहः कृशीयानपि नीरमध्ये
 गजेन्द्रमाकर्षति हेलयैव ॥ ६९ ॥

स्त्रिंशोऽपि नीती परिनिष्ठितोऽरिः
 सदा विगच्छः सुधिया नृपेण ।
 न जातु शृङ्गोन्नतिमन्तमद्ग ।
 स्वर्भानुराकांमति शीतरश्मिम् ॥ ७० ॥

नापेक्ष्य मन्त्रं सङ्घसा मदान्धो
 मथं बहूनां द्विपतां ब्रजेद् यः ।
 पिपीलिकासङ्गममाकुलस्य
 दशामसौ गच्छति पन्नगस्य ॥ ७१ ॥

तद्देव ! देवदृमयाचनायै
 कश्चित् प्रहेयः मविधे मघोनः ।
 तेजस्विनां हीनबलेऽपि शत्रौ
 नमत्वमुद्दीपयति प्रतिष्ठाम् ॥ ७२ ॥

भयन्तमप्यर्थमवाधितेन
 तनोति नीत्या खलु नीतिवेत्ता ।
 साक्षात् कृतोऽपि द्विरदोऽघपाद-
 श्रियैर्निनादादनुमीयते हि ॥ ७३ ॥

स याप्यमानोऽपि नचेन्नहेन्द्रो
 ददाति देवदृममिददर्पः ।
 विभो ! न दीपाय तदा विरोधो
 चतोऽवमानं सङ्घते म तेजः ॥ ७४ ॥

लब्धोदयोऽप्यङ्ग । विलङ्घ्य कालं
 नालम्बते जातु महो महस्वी ।
 प्रगेऽपि किं दृष्टमथ श्रुतं वा
 यच्चण्डतां गच्छति चण्डरग्निः ॥ ०५ ॥

तनोति योग्ये समये महात्मा
 निर्तान्तमुयत्वंमनुयतां वा ।
 विभो । विहायो दिवसेऽर्कतेजो
 दधाति रात्रौ खलु चन्द्रिकाञ्च ॥ ०६ ॥

वितन्वतस्ते विजयानुक्तां
 नीतिं श्रियो यान्तु वयं समन्तात् ।
 विज्ञाय नावं नरदेव । किं स्था-
 दम्भोनिधौ सन्तरणं शिवाय ॥ ०७ ॥

सामाह्वयपायव्रितयेषु सत्सु
 सम्यक् प्रयुक्तेष्वपि निष्फलेषु ।
 दण्डेषु दण्डं विनयेन्नयज्ञो
 भूयोऽप्यदो नीतिविदो वदन्ति ॥ ०८ ॥

उदीरितं सात्यकिना तदैवं
 हृदैव देवः प्रथमम सम्यक् ।
 विधारधारासु महोदयाना-
 मुद्गासमानं मन एव मन्त्री ॥ ०९ ॥

इति वचनमुदारं सात्यकेः सत्यवाचो
 विविधगुणगभीरं गौरवादाकलय्य ।
 स्वधमपि हृदि भूयो भावयित्वानुवेलं
 मुररिपुरथ दूतप्रेषणायोत्सुकोऽभूत् ॥ ८०

स्त्रिधाभिः परिहासवाग्भिरमलैरालोकितैः सस्मितैः
 दारिद्र्योदयदारिभिर्वहुविधैर्दानैः समानैरपि ।
 सन्तोषं गमयन् मनः खलु नृणामापात्रमापामरं
 श्लेरास्यो विसृज्य संसदमसौ प्राप्नोत्सवः केशवः ॥ ८१ ॥

इति वासुदेवविजये मत्तकाव्ये नोतिविवेको
 नाम पञ्चमः सर्गः ।

षष्ठः सर्गः ।

नारदं नयदयाविशारदं
शारदं विधुमिवातिसुन्दरम् ।
आलुहाव मनसा नवादराद्-
वादरायणमिवाथ माधवः ॥ १ ॥

सोऽधिगत्य हृदयं जगद्गुरो-
राजगाल सहसा महामुनिः ।
ज्ञातनाथमनसो विलम्बितुं
नालमुज्ज्वलधियः कदाचन ॥ २ ॥

द्रष्टुष्टुत्सुकमना मधुहिषं
राजहंस इव मानसं सरः ।
सञ्चरन् नभसि निर्मलद्युति-
लोकलोचनपुटीरनन्दयत् ॥ ३ ॥

रोहिणीशकिरणाभिरामया
भासमानतनुभातिधारया ।
स्वर्नदीमभिनवामिवोच्चकै-
राततान गगनाङ्गने मुनिः ॥ ४ ॥

कुन्दपद्मनसुपारकुन्दरं
 कायकान्तिभङ्गभासिताम्बरम् ।
 नेत्रकैरयमिनोदिनं जना
 भेनिरे तमोखिताः कनानिधिम् ॥ ५ ॥

कामिभीमनितभायिताधिकं
 रामणीयकमुदारमागतैः ।
 उद्गिरपिच सुधारमानमो
 यक्षकीयनिनदैर्धराजत ॥ ६ ॥

सन्नातप्रितमदृषुमेदुरैः
 गात्रभाषयमितैर्हृगयनैः ।
 यम्पुत्रासनसुतो नभस्मानं
 पुण्यरोहमयमातताम सः ॥ ७ ॥

उद्यतानि मनसोऽपि भागिनां
 म ष्णोन्व भवनानि नाकिनाम्
 पामसाद सविधं भयुद्विषः
 किं करोति न तपः समाचितम् ॥ ८ ॥

धीदिने। वसितमेवमागना-
 दुस्तिनेन यदपिन माङ्गिपा ।
 पर्वनेन महितसादाधिरा-
 दम्बराद्वतताए नारदः ॥ ९ ॥

मन्निवेद्य कनकासने तदा
 स्वागतञ्च,परिपृच्छ सादरम् ।
 भूमिलग्नशिरसा प्रणम्य तौ
 पर्यत्तुप्रदसौ सपर्यया ॥ १० ॥

अर्चितो भगवता सपर्वतः
 सर्वतः न खलु सम्मुदं ययौ ।
 स्वामिना हि सदयेन सत्कृताः
 प्राप्नुवन्ति सुधियः कृतार्थताम् ॥ ११ ॥

सादरेण हरिणा विनिर्मितां
 प्राप्यं सत्कृतिमतोव हर्षितः ।
 नारदः सविनयो नयोञ्जलां
 निम्गलां सपदि वाचमाददे ॥ १२ ॥

अद्य मे मनसि सम्मदो महा-
 नद्य मे नयनयोः कृतार्थता ।
 साम्प्रतं जनुरभून्ममोज्ज्वलं
 यद्यलोकि तव पादपङ्कजम् ॥ १३ ॥

किं न सन्ति भुवने महर्षयः
 किं न ते भवति भक्तिभाविताः ।
 यत् तथापि मयि ते प्रसन्नता
 तत् कृपामय ! कृपाविजृम्भितम् ॥ १४ ॥

पद्मनाभ । हृदयस्य सम्प्रदो
थाद्गुह्यसत्रि सन्निधौ तव ।
स्यन्दमानकिरणि हिमद्युती
तादृशः किं सु कदापि जायते ॥ १५ ॥

संस्मृतिर्भगवता कृताद्य या
सा मदीयंसुकृतैर्व्यधायि किम् ।
घापलात् सहजतस्तथापि मे
तत्र कारणमुदीचते मनः ॥ १६ ॥

जातिमात्रविहितादरादृष्टी
मादृशाद् यदुपते ! द्विजन्मनः ।
जायते यदि विधेयमञ्जसा
तत् तवैव महिमा महाहृतः ॥ १७ ॥

युक्तमेव तदिदं निवेदनं
तावकीनपुरतो जगत्पते । ।
यद्भवशरणपद्मसैविनां
न ह्युदञ्चति जगत्यसाध्यता ॥ १८ ॥

तन्निदेशय निदेशकारिणं
किं सुकुन्द ! करवाणि तेऽधुना ।
ज्ञातनाथहृदयोऽपि सेवक
हृत्यवस्तुनि निदेशमिच्छति ॥ १९ ॥

किं प्रविश्य तरसा रसातलं
 शेषशेखरमणिं नयामि ते ।
 ध्यायतस्त्वाव पदाम्बुजद्वयं
 कापि नैव मम कुपिडतं मनः ॥ २० ॥

किं व्रजामि सविधं महेशितुः
 किं विरिञ्चिपुरमुत्पतामि वा ।
 केशव ! ज्वलनसारथेरिव
 कापि मे न खलु बाधते गतिः ॥ २१ ॥

एवमुक्तवति नारदे तदा
 पर्वतोऽपि विकसन्मुखाम्बुजः ।
 मौलिचालनमुदीरयन् परं
 गौरवं विनिदधे तदुक्तिषु ॥ २२ ॥

नन्दनानि मकरन्दसारतो
 निर्मलानि मनसः सतामपि ।
 आकलय्य गदितानि सौदरं
 नारदस्य मुमुदेतरां हरिः ॥ २३ ॥

°उल्लसन्नयनपत्रशोभिनी-
 ज्ञासितेन बलितस्मितश्रिया ।
 आननेन लघयन् सरोरुहं
 माधवो मधुरया गिरागृष्णात् ॥ २४ ॥

दुर्निमित्तविनिवृत्तिकारकं

तावक पदमपश्यतो मम ।

भानुमन्तमिव वारिजन्मनः

क्वापि न व्रजति सम्मुदं मनः ॥ २५ ॥

सप्रसादहृदये त्वयि प्रभो ।

वाञ्छितं जगति किन्न लभ्यते ।

उद्धते गयिनि सम्भृतद्युती

दुर्षभाः किमुत शीतला रुचः ॥ २६ ॥

हंसयानसुत । मादृशामिदं

श्रूयतामुपचितं निवेदितम् ।

त्वय्यगेपविषयोपदेशके

नाथ । किन्न कथनीयमस्ति नः ॥ २७ ॥

देवलोकमभिगम्य भतृहते

पारिजातकुसुमं समाहृतम् ।

प्रपिंतसु तदर्शो त्वयाथ मे

रुक्मिणीसविधयर्त्तिने पुरा ॥ २८ ॥

सौख्यभारमिष तज्जनान्तिषी

मामयाचत विदर्भनन्दिनो ।

दक्षिणप्रणयभद्रभीरुणा

तन्मयापि सुदृगे समर्पितम् ॥ २९ ॥

तत् कुतोऽपि बत दुर्जनाननार
 संश्रुतं सपदि सत्यभामया ।
 भीदते हि हृदयं सदा सुहृ-
 ज्ञेदवस्तुनि मलीमसात्मनाम् ॥ ३० ॥

आकलय्य कुसुमार्पणं तदा
 हन्त भोक्तनयोन्नतिप्रदम् ।
 प्राणहानिपरिनिष्ठमानसा
 भानसागरजले ममञ्ज सा ॥ ३१ ॥

तत्सखीपरिकरैरुदीरितं
 दुर्विधैयमधिगम्य सुभ्रुवः ।
 उद्धृताधिश्चतविद्धुचेतसा
 त्यातमाशु च मया तदन्तिके ॥ ३२ ॥

विभ्रतीञ्च रुचिशेषमङ्गकं
 धोङ्गोमिव कलां कलानिधेः ।
 पश्यतः प्रणयिनीं ममोच्चकैः
 शङ्कयाकुलितमास मानसम् ॥ ३३ ॥

सत्वरं विरम साहसादितः
 किं क्रियेत भवदीप्सितं प्रिये । ।
 भाषमाणमिति मां ययाच सा
 पारिजातकुसुमं सखीमुखैः ॥ ३४ ॥

स्वीकृतं खलु मयापि तन्मुदे
पारिजाततरुदानमञ्जसा ।

निर्भरप्रणययन्त्रितात्मनः
किं विवेकमवगाहते मनः ॥ ३५ ॥

तन्मने । द्रुमिममाशु याचितुं
देवराजनगरीं गरीयसी ।
घत्सलेन भवताद्य गम्यतां
गम्यता च तव कुच नेच्यते ॥ ३६ ॥

आशिषः स्वयमुदीर्य सादरं
सादृशामथ नतिर्निवेद्यताम् ।
निर्झरेशमनुयुज्य मङ्गलं
मामकीनमपि तत् प्रयुज्यताम् ॥ ३७ ॥

सर्वमेतदुचितादनुक्रमात्
स्वीकृतं खलु निवेद्य मामकम् ।
उच्यतां मम गिरा चिरादिदं
प्रील्लसद्विनयमेव वासवः ॥ ३८ ॥

कारणादुपचितान्महामते ।
याचते सुरतरुं तवानुजः ।
तत् त्वदीयकरुणा त्रिजृम्भतां
दीयतां विबुधनाथ । सोऽधुना ॥ ३९ ॥

सर्वदा खलु निदेशकारिणे
 प्राकृताय सुहृदेऽनुजन्मने !
 भूरुहोऽपि यदि नैव दीयते
 तत् कमञ्चतु विचारचातुरी ॥ ४० ॥

यः स्मृतोऽपि मघवन् ! समौहितं
 पूरयत्यविरतं भवादृशाम् ।
 केशवाय सततं नतात्मने
 पादपस्य वितरोऽपि किं महान् ॥ ४१ ॥

इत्यमर्थिवदुदारचेतसा
 याचितोऽपि भवता सुरद्रुमम् ।
 यद्यसौ नहि ददाति दुष्मद-
 स्तन्निगद्यमिदमूर्जिताक्षरम् ॥ ४२ ॥

वद्भिरतापि विनयैः क्रुधा हरे-
 राविरास सहसा हरिं प्रति ।
 संवृतोऽपि वसनैः प्रयत्नतः
 किं द्रुतं भयति नोच्छिखः शिखी ॥ ४३ ॥

त्वां सुरारिरपि गौरवादर्हो
 याचतेऽङ्गुनमखः शचीपते ।
 चेदितोऽपि न तनोषि मार्दवं
 तद्वयं सपदि वीतदूषणाः ॥ ४४ ॥

श्रीपते । तव निदेशलाभतः
 शक्तिं हृदयमद्य मे मुदा ।
 यत् तथापि विनिवेद्याम्यहं
 सर्वथा तदवधेयमञ्जसा ॥ ५० ॥

याचितो न कतिशो भवत्कृते
 वासुदेवि विटपिनं दिवो मया ।
 नाददात् तदपि दर्पमाश्रित-
 स्तत्प्रसूनमपि हन्त कर्हिचित् ॥ ५१ ॥

सर्वलीकहृदयाधिवासिनो
 वासुदेव । विदितं तवाखिलम् ।
 मन्यसे तदपि याचितं हितं
 ज्ञायते न हृदयं कदापि ते ॥ ५२ ॥

निर्भरैर्भुजभुजङ्गविक्रमै-
 राक्रमाय जगतामपि प्रभुः ।
 त्वाद्दृशोऽपि यदि याचते परं
 क्व प्रयातु तदयाचितव्रतम् ॥ ५३ ॥

प्रार्थितोऽपि मघवान् मया पुनः
 कर्हिचिद्विजितरं न दास्यति ।
 गम्यते तदपि देव । न प्रभो-
 र्भोषितं समुचितं हि लङ्घितुम् ॥ ५४ ॥

अस्ति तेषु सुखमाद्यतां विभो ।

साम्प्रतं गगनमुत्पताम्यहम् ।

सत्तु ध्वजं ये भवादिनी

वादिनी न्यदुपते । तवाचिरात् ॥ ५३ ॥

इत्युदीर्य विकसन्मुष्णाम्बुजी

माधवाय वितरन् वरागिणः ।

पशुनापनतमूढवी भृगं

गन्तुमुत्सुकमनाम्नदाभयत् ॥ ५४ ॥

अधियायं वचनैर्मनोहरै-

रन्मुनापमनुयानामादरात् ।

मानसं मुनिववाह दुःषितं

कः सतां हि विरहात् दृयते ॥ ५० ॥

श्रीपतेर्मुष्णाम्बुवादिनी-

मादरेण परिवादिनीमसी ।

यादयन् छपदि मोक्षयन् जगान्

परमेण सह सवितोऽगमत् ॥ ५८ ॥

श्रीः सन्ध्याविमदूषधारिणी

धारिणी विद्वत्पद्मोचनाम् ।

विभर्ता जगद्गुरुमन्त्रसा

पुरितं पदि पुरा रदं सः ॥ ५८ ॥

स्यन्दमानमवगम्य दक्षिणं
 लोचनं निजमकारणादपि ।
 अन्वमायि परमेष्ठिसूनुना
 सन्निल्लष्टतरमिष्टमात्मनः ॥ ६० ॥

अर्चिती नगरवासिभिस्तदा
 सादरं नयनपङ्कजस्रजा ।
 कौतुकोत्तरलितः शनैरमी
 निर्ययौ नगरतो नभोऽध्वना ॥ ६१ ॥

देवशैलवनवीक्षणोत्सुकं
 पर्वतस्य हृदयं विचारयन् ।
 चारयंश्च चरणौ भुवि क्षणं
 खे सुखाच्चिरमसावचीचरत् ॥ ६२ ॥

प्रोक्षत्फलभरानतायल-
 च्चारुमारुतविलोलपल्लवाः ।
 सभ्रमादिव महीरुहास्तदा
 तौ प्रसूननिकरैरवाकिरन् ॥ ६३ ॥

पल्लवेषु परिपीय पङ्कज-
 स्यन्दमानमकरन्दधोरणीः ।
 मन्दमन्दगतिना नभस्तता
 सेविती सुदमवापतुय तौ ॥ ६४ ॥

धारसारवविरावितायल-
षक्रंवाकचयचारुताङ्गताः ।

उल्लसन्नलिनरेणुरञ्जिता-
शौ निरीक्ष्य सरसीर्ननन्दतः ॥ ६५ ॥

नन्दनन्दनगुणान् मनोरमान्
पर्वताय शुद्धदे निवेदयन् ।

शान्ताचलसरस्तरङ्गिणी-
रुत्तार निमिषेण नारदः ॥ ६६ ॥

काप्यभ्रंलिहशैलशेखरमहीमध्यास्य विश्रान्तये
काप्यारुह्य रथानिवातिसुखदानम्भोधरानुचकैः ।

भ्राजिष्णुः क्वचनांशुमानिव निरालम्बो वियन्मण्डले
देवाधीशपुरं प्रति प्रसुदितो धातुस्तनूजोऽभ्ययात् ॥ ६७ ॥

विविधनगरदेश्यामकान्तारभूमी-
द्वृतमथ समतीत्य स्वीयसिद्धिप्रभावात् ।

कमलभयतनूजः पर्वतेनानुरुद्धः
सपदि तुद्धिनशैलाभ्याममभ्यासमाद् ॥ ६८ ॥

इति वासुदेवविजये महाकाव्ये दूतसंप्रेषणो
नाम पष्ठः सर्गः ।

सप्तमः सर्गः ।

अथ शृङ्गशतेन शोभमानं
परिणाहैः परितः परिस्फुरन्तम् ।
हृदिवीचतरं महात्मनस्तं
हिमशैलं तनयो विधेर्ददर्श ॥ १ ॥

तुहिनेन सदा सितच्छवीनां
शिखरीणां क्रमशः स्तरच्छलेन ।
घनफेनयुता तरङ्गमाला
स्फुरतीवेह सुहुर्नभोऽम्बुराशिः ॥ २ ॥

अर्कृणारुणरायरञ्जिताङ्गो
धवलः शृङ्गवरो रुचिच्छटाभिः ।
उभया मिलिताङ्गुदेहमौञ्जं
वपयन्नेव भृशं क्वचिद्विभाति ॥ ३ ॥

क्वचिदिद्भुसुधाकरानुकारा
रुचिधारा शिखरात् समुल्लसन्ती ।
सममानि सुनीश्वरेण सद्यः
सुरगङ्गेव नभोऽङ्गनात् पतन्ती ॥ ४ ॥

कचिदच्छतरैर्हिंमाम्बुपूरै-
रचिरीद्यात्तरवेद्युतिप्रतानात् ।

नवविष्टमरागमभ्युपेतै-
र्द्वृतहेमप्रतिमा परावभूवे ॥ ५ ॥

कचिदूर्द्ध्वशिलोघसङ्घटेषु
प्रतिहृडार्ककरान्धकारितद्यु ।

प्रतिभाति पयोदकुञ्जराणां
विपुलालाननिभं शिरःसहस्रम् ॥ ६ ॥

हिमभाजि मनोज्ञरत्नभूमो
सह लीलां दयितेन तन्वतीनाम् ।

पिहितानि भयन्ति किन्नरोणां
मधुराङ्गाणि सदैव धूमिकाभिः ॥ ७ ॥

कचनोपलपातसूर्णितानां
पयसां मूर्च्छितपद्मरागभासाम् ।

स्फुटदाडिमबीजसोदरेभ्यः
पृथतेभ्यः स्पृहयन्ति कीरसार्थाः ॥ ८ ॥

कचिदुत्तया शिनोश्यानां
नितरां निग्रतया कचिच्च पार्थे ।

परिदर्शयतीव पुस्तपाप-
प्रतिभूर्त्ती पथिकाननायतोऽध्वा ॥ ९ ॥

व्रततीतिभिः क्वचिच्च गाढं
 सहवासप्रणयादिवोपगूढः ।
 अतटात् पतनोन्मुखी महाश्मा
 जनयत्येव भयं मुहूर्ज्जनानाम् ॥ १० ॥

क्वचनाश्मवशान्नतोन्नताभिः
 कुटिलाभिः सरणीभिरद्रिदेहे ।
 समनुक्रियते स्वल्पदाभि-
 भुजगाधीशतनोर्विलासपालिः ॥ ११ ॥

क्वचिदाकलितानि कण्टकानां
 गहनैर्भूरितरैर्गुहामृहाणि ।
 अतिसान्द्रतमांसि दुर्जनानां
 हृदयानीव सदा दियन्ति भीतिम् ॥ १२ ॥

क्वचिदग्निनिर्भराम्बुपाता-
 हिलसज्जर्जरनादमाकलयत् ।
 ध्वनितानि मृदूनि कीचेकानां
 दधते भर्भरवेणुनादलीलाम् ॥ १३ ॥

क्वचिदम्बुमुचा नितम्बदेशे
 परिपक्वेन किरातसुन्दरीणाम् ।
 उद्विन्दुमिषेण केयपाशः
 पृथुमुक्ताप्रकरैः प्रसाध्यते तु ॥ १४ ॥

कचुनाभ्रचयैः श्रितेषु गूढं
 शिखरेषु स्फुरतीह पादपानाम् ।
 जनयन्ननिगं सुवर्णवक्षी-
 भ्रममालोकयतां तडित्प्रपञ्चः ॥ १५ ॥

परितो वनराजिराजितानां
 रुचिमालोक्य मनोज्ञदन्तकानाम् ।
 श्रवहेलमधाम्बुनिसादानी-
 मतिमात्रं नवमेघडम्बरेषु ॥ १६ ॥

कचिदुल्लसद्दिन्द्रनीलकान्था
 च्छुरितामां शशिकान्तधीरणीनाम् ।
 स निरीक्ष्य रुचिं सुरस्रवन्ती-
 यमुनासङ्गममोहमाजगाम ॥ १७ ॥

विलसद्दनमालयातिरम्यं
 कलितश्रि द्विजराजिमेव्यमानम् ।
 दनुजारिशरीरवंदिनोदं
 व्यतनोत् सानुगतं तदा तददृष्टोः ॥ १८ ॥

प्रकृतिप्रभवस्य शैलमेतोः
 कचुगान्तःस्वतां कमस्वनेन ।
 पयसां यतश्रमस्तनुप्रवाहा
 मिस्तिता यान्ति शनैः सरिद्विसासम् ॥ १९ ॥

कचन प्रणदज्जलप्रपातं
 घनघृत्कारविधाघिघूकञ्जष्टम् ।
 स्फुरतीव गृहं गभोरतायाः
 स्फुटभिक्षोविरवं निकुञ्जवृन्दम् ॥ २० ॥

इह निर्भरवारि पातुकामं
 मृगयूथं परिलक्ष्य लाङ्गुलार्थम् ।
 विधुवन् क्रमते शनैस्तरक्षुः
 क्वचिदेलगहनैस्तिरोहिताङ्गः ॥ २१ ॥

जलपद् जिज्जतभिरभ्यपङ्कं
 क्षणभन्धीकृतवीक्षणो मुदेव ।
 विशतीह मृगः स्वयं महाहे-
 मुखरन्ध्रं विपुलं विलं यथाद्रेः ॥ २२ ॥

अतिनूतनमालतौलतानां
 कुसुमान्युच्छ्रितसानुसङ्गतानि ।
 कमलासनसम्भवोऽवलीक्य
 स्फुटतारानिकरभ्रमं बभार ॥ २३ ॥

विलसद्दिमलेन्द्रनीलकान्तीन्
 जलदानत्यनुरागमाकलय्य ।
 मदमेदुरमानसाः प्रकामं
 शिखिनस्तं परितोषयाम्बभूवुः ॥ २४ ॥

क्वचिदुच्चरवैर्विराव्यमाणाः

सरसैः सारसहंसचक्रवाकैः ।

सरसीः सरसीरुहाभिरामा

गिरिरालोक्य तदा शृशं ननन्द ॥ २५ ॥

मृदुपल्लयशालपादपाली

विलसन्ती नितरामधित्यकायाम् ।

हरिदम्बुनिधेस्तरङ्गभङ्गिं

क्वचिदङ्गौकुरुतेऽनिलानुपङ्गात् ॥ २६ ॥

क्वचिदाकुलितान् मृगेन्द्रनादै-

भयविभ्रान्तविलोचनान् मुनीन्द्रः ।

द्विरदानवसीक्य धावमानान्

करुणाकीमलचित्तवृत्तिरासीत् ॥ २७ ॥

सविकाशपलाशपुष्पगुच्छो

रुचिरस्तेन तदा मुदा व्यसीकि ।

दृष्ट्वाय मुहुर्विंशीगभाजा-

मुदितः कामशिखीव काननेयु ॥ २८ ॥

नयकेशरकाननेऽलिकीर्णां

कुसुमालीमवलोकयाञ्चकार ।

विषदिग्धमुखीमुदीर्णसारां

शरधारामिव मन्मथस्य राघ्नः ॥ २९ ॥

मरुतापहृतो नभोऽन्तराले
 ददृशे तेन कदम्बरेणुराशिः ।
 घनमानविमर्द्दनाय यूनो-
 र्मदनस्येव चमूसमुत्थधूलिः ॥ ३० ॥

श्रवणाद्य सरः सरोजरम्यं
 सरलानां रसमुच्चकैर्निपीय ।
 शृदुना पवनेन मेव्यमानो
 नितरां प्रीतिमसौ सबन्धुरापत् ॥ ३१ ॥

दधतोऽपि महोन्नतिं समन्तात्
 पवनान्दोलनलीलचारुशाखाः ।
 कुसुमैस्तमवाकिरन्नशोका
 बलते कुत्र महात्मनां न भानः ॥ ३२ ॥

विहगारवरम्यवाग्विलासो
 विलसत्पद्मवकल्पितान्त्रलिश्रीः ।
 विनयानतवृच्चमीलिरैणं
 प्रणनाम प्रणयादिवाद्रिराजः ॥ ३३ ॥

कचिदुज्ज्वलितं हुतैर्ऋताग्नि-
 रुचिरं धारुतरीटजावलीभिः ।
 मुमुदेऽतितरामसौ प्रशान्तम्
 यमिनामाश्रममण्डलं विलोक्य ॥ ३४ ॥

अतिनूतनभूरुहान् प्रयत्नात्
स्त्रपयन्तोः कलसाश्रसां प्रसेकैः ।

नववल्कलवाससः समन्ता-
न्मुनिकन्याः प्रणयादयं ददर्श ॥ ३५ ॥

स्मरणान्यभिनीय सोऽद्रिमूचे
ननु गौरीशिखरः स एष पश्य ।
गिरिजेह गिरौशमाप्तुकामा
दयितत्वेन पुरा तपश्चचार ॥ ३६ ॥

कलसस्तननिःस्त्रवैस्तयामी
गमिता हृद्धिमपत्यनिर्व्विशेषात् ।
अधुनापि सुमान्मरन्दमस्रं
तरवस्तद्विरहादिव त्यजन्ति ॥ ३७ ॥

मधुरेण फलेन तर्पयन्तो-
मिह-रात्रीमिव गोस्तर्नी प्रयत्नात् ।
श्रितभूर्ज्जतरुं ध्रुवं चमर्थ्य-
थलवालव्यजनैः सभाजयन्ति ॥ ३८ ॥

दृष्टमेरुतरुं समाश्रयन्ती
ललिता सोमलता प्रियं प्रियेव ।
परिशिचयतीव वीचमाणान्
नितरां प्रेम सता पवित्रमेतत् ॥ ३९ ॥

प्रियकाजिनरम्यगण्डशैल-
 स्थलमध्यास्य मनोज्ञकण्ठभाजः ।
 वटवः पटवः स्वरादिभक्ता-
 विह गायन्ति रथन्तरास्थसाम् ॥ ४० ॥

प्रसृतेन मृगीं मुदाशयन्त्या
 नवनीवारबलिं महर्षिपत्न्याः ।
 अनुकर्षति वल्कलान्तभंसा-
 नृगपोतः परितः पुतिं वितन्वन् ॥ ४१ ॥

करभैः सहितो मृगेन्द्रशायः
 पुरतःश्रीङ्गति पश्य मित्र ! चिचम् ।
 मृगराजवधूर्वपुस्तथैषां
 लिहती खेहभरादुनोति पुच्छम् ॥ ४२ ॥

नखधरितदाडिमोफलोद्य-
 द्रवलग्नं स्वकरं तदा लिहन्तः ।
 कपयो विविधाङ्गभङ्गिभाजो
 विधिस्तनोर्मुदमुत्तमां वितेनुः ॥ ४३ ॥

गुरुकार्यपरोऽपि पुण्यचित्तै-
 विहितातिथ्यविधिस्लपोधनोघैः ।
 क्षणमाश्रममण्डले स तस्यौ
 न महान्तो हि कदापि लङ्घनीयाः ॥ ४४ ॥

अपि तैर्विनयेन सेव्यमानो
 न विलम्बं नयवित् स चाललम्बे ।
 असमाहितभर्तृशासनानां
 भवति कापि न धीमतां प्रमोदः ॥ ४५ ॥

गतराग इयोश्चकैर्ममत्वं
 द्रुतमुत्तीर्य हिमाचलं विञ्चालम् ।
 कृतयोग इवाग्दु मोघलक्ष्मीं
 विबुधाधीमपुरीमसौ प्रपेदे ॥ ४६ ॥

अथ तां रुचिरामनन्तरद्वैः
 सहसोत्कण्ठितमानसं निरीक्ष्य ।
 कमलासनमभवस्तदानी-
 मिदमूचेऽनुगतेन पथ्वतेन ॥ ४७ ॥

निजशिल्पकनाविनीकनार्थं
 भुवनान्यभ्युजसन्भयः ममर्ज ।
 तदुपर्युचितां यगःपताका-
 मिव देवेन्द्रपुरीमिमामकार्पीत् ॥ ४८ ॥

द्युतिभिर्यदुदारमन्दिराणां
 परमाणिक्यमयूषमेदुराणाम् ।
 अरुणत्वमवाप यद्विवस्वा-
 नरुणशेन जनेर्निगद्यतेऽसौ ॥ ४९ ॥

इह सौधशते निवेगितानां
 विशदानां शशिकान्तधीरणीनाम् ।
 अधियामिनि कान्तयः समन्ता-
 दपि गङ्गाभ्रममावहन्ति नित्यम् ॥ ५० ॥

अवलम्ब्य चिराय नभ्यंहर्म्ये
 विदशाः पार्वणशर्वरीश्विर्ष्वम् ।
 समतां दयितास्यमण्डलाना-
 मिह कौतूहलतो विलोकयन्ति ॥ ५१ ॥

पवनाः परितोऽपि कल्पवल्कि-
 प्रसवांमोदमुदारमुहिरन्तः ।
 श्लययन्ति सदैव गाङ्गबन्धा-
 मपि नीवीमिह कामिनीजनानाम् ॥ ५२ ॥

इह पश्य वयस्य ! कौतुकानि
 स्फुटमालोक्य सुखं सृगेक्षणानाम् ।
 रचयन्ति चिराय ऊर्द्वतानि
 प्रथयन्तो सुदमुत्तमां चकोराः ॥ ५३ ॥

मदमेदुरवारणेन्द्रदान-
 प्रसरत्सीरभमुग्धमानसानाम् ।
 पटलान्यलिनां नभोऽवकाशे
 दधते जङ्गममञ्जुकुञ्जशीभाम् ॥ ५४ ॥

परितः पुरवासिनो दिगीशा

लतिका कल्पलता सरिच्च गङ्गा ।

अधिपः खलु यत्र ह्यत्रहन्ता

कथमेषां वचसां तु गोचरः स्यात् ॥ ५५ ॥

नियमैर्बहुभिस्त्रयोभिरुयै-

र्वसुदानैरसुभिश्च मुच्यमानैः ।

यतवे यदवाप्तुमाशु लोक-

सृदिदं पत्तनमैन्द्रमुज्जिहीते ॥ ५६ ॥

इति वादिनि पर्वते समन्तात्

कुतुकोत्फुल्लविलोचनो महर्षिः ।

दुरवाप्यमनर्जितोरुपुष्टौ

स्त्रिदशाधीशसदः समाससाद ॥ ५७ ॥

अवगम्य समागतं सुनीन्द्रं :

स्फुरदानन्दपयोनिधौ निमज्जन् ।

सजलाजनिभानि सन्दधानो

नयनानि द्रुतमागमन्महेन्द्रः ॥ ५८ ॥

उपसृत्य विधेयकोविदोऽथौ

प्रणनामाद्रिसखं विधेस्तनूजम् ।

अथ तच्च शुभाशिष्यां वचोभिः

स समन्तादभिनन्दयाम्बभूव ॥ ५९ ॥

अथ वेदितुमागमस्य हेतुं
 मुनिरादौ समवादि वामनेन
 द्रुतमप्युपचक्रमे स वक्तुं
 न हि जल्पावसरे हिताय मौनम् ॥ ६० ॥

विवुधेश । निदेशहारकार्या
 परुषं चेदपि जायतेऽभिधानम् ।
 क्षमणीयमिदं तदा महद्भि-
 र्नाहि सन्देशहरा मृषा वदन्ति ॥ ६१ ॥

चतुरथतुरश्विमेखलायाः
 पतिरुर्व्याः प्रसरद्भुजप्रतापः ।
 यदुवाच यदूद्वहो भवन्तं
 तमुदन्तं शृणु यत्न ! सावधानः ॥ ६२ ॥

धनमानपिनद्धुमानसायाः
 प्रणयिन्या मनसो विनोदनाय ।
 अचिरेण सरद्रुमं प्रदातुं
 स्फुटमङ्गीकृतवानर्हं सभायाम् ॥ ६३ ॥

तदुदारमते ! नतैकचित्ते
 मयि देवेश । दयोदयस्तवास्ताम् ।
 यममे सुहृतात्मनां प्रभूषां
 प्रणतेषु प्रणयादृते न पत्याः ॥ ६४ ॥

किमदेयमुदेति याचकेभ्यो
जगतीह द्युषते ! महोदयानाम् ।
निजमस्यपि हन्त याचमानः
स दधीचिः प्रददौ न किं भवद्भ्यः ॥ ६५ ॥

किमपेक्ष्य फलं पयोधरालिः
परितो यच्छ्रुति जोवनानि भूयः ।
परमानसपूरणाय नित्यं
सरसानामकृशा हि हृदिलासाः ॥ ६६ ॥

त्वयि वत्सलमानमेऽग्रजन्म-
न्यमराधीशितरि स्फुरत्प्रतापे ।
मम चेन्न भवेदभीष्टपूर्तिः
कथमन्ये स्पृहयन्तु वान्धवेभ्यः ॥ ६७ ॥

विवुधेन्द्र ! विलोप्य लोकवृत्तं
विशदं वीक्ष्य यशस्तथात्मनोनम् ।
करुणावरुणालयैर्भवद्भि-
र्विनिधेयो मयि पादपः प्रसादः ॥ ६८ ॥

इदमाह सुरारिरत्युदारं
त्रिदशाधीश । भवन्तमादरेण ।
अथ यच्च भुजप्रतापदर्पा-
दयमूचे तदपि स्फुटं ब्रवीमि ॥ ६९ ॥

विनयेन मयापि याचमानो
 यदि दर्पान्न ददासि पारिज्ञातम् ।
 प्रसुरेन्द्रविमर्द्ददृष्टसार-
 स्तदुदीर्णोऽशनिरर्थतां स्वपाणी ॥ ७० ॥

मखभङ्गभवावमाननायां
 यद्भूः कोपकषायितस्त्वमिन्द्र ! ।
 विदितो न जनैस्तदेव किं ते
 भुञ्जयोरुग्रतरः पुरा प्रतापः ॥ ७१ ॥

विनयोऽज्ज्वलमूर्जितश्च वीर्यं
 रिदमाह मे सुरराज । शार्ङ्गधन्वा ।
 निखिलश्च मया निवेदितं ते
 मधवन् । हृत्यविधौ भवान् प्रमाणम् ।

इति वादिनि हसयानसूनौ
 प्रसरत्कोपभरारुणाननेन्दुः ।
 घनशीणिमसम्भृत तदानी-
 भवहृल्लोचनपद्महृन्दमिन्द्रः ॥ ७२ ॥

अथ रोपमनर्गलं कथञ्चि-
 न्नादमत्तेभमिव घणान्निगृह्य ।
 सृणिनेव नयेन गर्वगर्भं
 शतमन्युर्विधिस्तदुमावभाये ॥ ७४ ॥

विनयोऽसितापि शार्ङ्गिणी वाक्
 परंपत्वं पद्यात्यहङ्कृतेन ।
 विमलाञ्जुरपि स्फुटं स्रवन्ती
 भजते भौषणतां हि नक्रचक्रैः ॥ ७५ ॥

प्रणयेन यदाह मां मुकुन्द-
 स्तदशेषं परितो विधेयमेव ।
 परमस्य वचोभिरत्युदग्रैः
 कठिनत्वं समुपैति मानसं मे ॥ ७६ ॥

प्रथयन् बहिरार्जवं समन्ता-
 म्मलिनं सन्ततमन्तरादधानः ।
 मधुदिग्धमुखो विप्रावनदः
 पिशुनः कुम्भ इवानिभ्रं विशङ्कः ॥ ७७ ॥

विनयाद् यदि वाचते सुरारि-
 स्तदसं तस्य समुद्धतेर्वचोभिः ।
 अथ शक्तिरुदेति चेत् तदानीं
 किमहो वाचनयानया महर्षे ! ॥ ७८ ॥

उदयं समवाप्य मृडचेता
 महतां न्यक्तृतिमुशकैर्विधत्ते ।
 स्पृशति प्रसभं समुञ्जिहानो
 निजपादैरपि कं न वा मृगाहः ॥ ७९ ॥

गिरिराजसुतापि यत्प्रसूनं
 लभते प्रार्थनया चिरात् कथञ्चित् ।
 तमघौ तरुमीहतेऽपहर्तुं
 किमसाध्यं समुदेति धृष्टतार्याः ॥ ८० ॥

तनुते निजगौरवं गदाभृद्
 विविधानुग्रहलालितो ममैवं ।
 वत विस्मरति स्म सुग्धचेताः
 श्रियमासाद्य नितान्तमात्मनोऽपि ॥ ८१ ॥

वद नारद ! महिरा सुरारिं
 स्वयमायातु स योद्धुमुदतश्रीः ।
 ज्वलिते मम वज्रदाववह्नी
 यदुवीराः शलभा भवन्तु सर्व्वे ॥ ८२ ॥

आगत्याभिमुखं कथञ्चिदपि मे सन्नदसैन्यी हरिः
 स्याता चेत् क्षणमप्यहोऽग्निघनज्वालावलीकाकुलः ।
 सन्धास्यन्ति तदासुरेभदलनव्यापारपञ्चानना
 गर्वाखर्व्वसुपर्ष्वयोधनिषहाः कीदण्डदण्डे शरान् ॥ ८३ ॥

निर्गादतमनुरूपं शीर्थवीर्य्योरुलक्ष्म्याः
 सपदि कुलिशपाणेः समदादाकलय्य ।
 समुचितमिदमुच्चैस्त्वादृशस्येति जल्पन्
 मुनिरपि बह्व मेने मौलिनान्दोलितेन ॥ ८४ ॥

अथ कथमपि रम्यैर्याग्विलासैस्तदानीं
सुरपतिमनुयान्तं सन्निवार्योरुवीर्यम् ।

अतनुतशुभयूषैर्द्योतयन् दिग्विभागा-
नलमत पिशुनोऽसौ सन्निधिं चक्रपाणेः ॥ ८५ ॥

शुद्धालोकरसात् परस्परमहादुर्भारवैरानलं
याग्वगपारसमीरणैरुत्तरैरुद्दाममुद्दीपयन् ।

ऊचे सर्वमनुक्रमेण स मुनिः कंसद्विषः सन्निधौ
संमूर्च्छन् मलीमसे हि हृदये सारल्यचन्द्रच्छविः ॥ ८६ ॥

इति वासुदेवविजये मत्ताकाव्ये हिमालयदर्शने
नाम सप्तमः सर्गः ।

वासुदेवविजयम् ।

विराजमानो ज्वलदंशुजाले-
 र्यत् तापयत्येष जगन्ति नित्यम् ।
 उच्चैरतो निर्भरसम्भृतश्री-
 र्धत्ते समन्तादुदयं दिनेशः ॥ ४९ ॥

हृतोः कुतो वा ज्वलनं ज्वलन्तं
 विभर्त्ति नेत्रेण सदा त्रिनेत्रः ।
 प्रायः प्रकृत्येव महानुभावा
 स्वजन्ति न क्वापि परं प्रतापम् ॥ ४९ ॥

विहाय दण्डं प्रथनेन साम्नां
 नोपैति शत्रुर्वशतां कदापि ।
 उत्सृज्य वङ्गिं ननु नीरसेकैः
 किमश्मसारो मृदुतामुपेयात् ॥ ४० ॥

प्रभाथके विद्विषतां प्रचण्डे
 दण्डे समुद्भाषिणि कार्यमिद्धौ ।
 त्रपासुपायान्तरकल्पनाया-
 मासक्तचित्ताः सहसा लभन्ते ॥ ४० ॥

पराङ्मुखानां चरमे ह्युपाये
 राज्ञामुदयोऽपि भुजप्रतापः ।
 धत्तेऽवहामं वत निर्विघाणा-
 सुयः फटाटोप इयोरगाथाम् ॥ ४१ ॥

प्राप्तं समीच्य दनुस्तुनिस्तदनीऽसौ ।
 कालं बलभ्रुरदासलसन्मुखेन्दुः ।
 गन्तुं सुरेश्वरपुरीं परिपूर्णशक्ति-
 र्दामोदरी निजबलानि समादिदेश ॥ ५ ॥

आश्रामवाप्य महितां महनीयकीर्तिः
 सेनापती रंणपटुः प्रसरत्प्रतापः ।
 उत्साहपूर्णहृदयः प्रतनां क्षणेन
 सञ्जीवकार नवनागरथाश्वपूर्णाम् ॥ ६ ॥

आकर्ण्य शङ्खनिनदं सहसा मुरारे-
 र्यावन्निदेशयति सैन्यपतिः समन्तात् । ।
 उद्वेलितोदधिरिव प्रसभं तदासी
 संव्यानशे दश दिशो विपुलो बलीघः ॥ ७ ॥

चक्षुत्तुरङ्गचयचारु चलत्पदाति
 गर्ज्जहजावलि रमद्रथचक्रचक्रम् ।
 आलोकयन् चलमैनर्गलभर्गलाभं
 मेने हरिः करगतं किल पारिजातम् ॥ ८ ॥

उद्गामितः स्फुरदमन्दतनुप्रभाभि-
 रालोकितस्मितरसैरमृतायमानैः ।
 आमीदयन् कुमुदिनीमिव वाहिनीं ता-
 माघोदसौ विधुरिति प्रकटार्थनामा ॥ ९ ॥

आकृष्टरश्मिरपि सावहितेन यन्त्रा
 सद्यः प्रदक्षिणमनुक्षणमात्रजन्ती ।
 हर्षोदयादिव दिवो विजयाय तेने
 ताक्ष्यावली यदुपतेः पुरतः प्रयाणम् ॥ २० ॥

तस्याञ्जया परिजनैः परितः परीता
 तत्राजगाम करिणीमधिरुह्य संत्या ।
 नूनं रराज परिवेशयुता पयोद-
 रेखामुपर्युपरि सैव सुधांशुलेखा ॥ २१ ॥

आत्तायुधान् सुमनसः प्रसरत्प्रतापा-
 नुप्रत्विष्यः प्रवर्वीरगणाननेकान् ।
 आरोहणाय रथनागतुरङ्गमेषु
 शठस्त्रनेन मधुभिदु स्फुटमादिदेश ॥ २२ ॥

रज्यन्मनोऽमणिरालिखिरालिताङ्गा-
 नत्युच्छ्रितान् प्रचुरदर्पभृतः प्रवीराः ।
 पद्माननाः चित्तिधरानिवं सावहेलं
 केचिद्रथांस्वरितमारुरुहः भ्रुतेन ॥ २३ ॥

संवेशितोऽपि चिरलालनया कथञ्चि-
 त्त्रिष्यन्दकर्णयुगलः समुदग्रहस्ताः ।
 वेगादुपेत्य पदघातभियोत्प्रुतेन
 दुष्टो गजः सपदि केनचिदभ्यरोहि ॥ २४ ॥

आरुह्य कचन करेणुमतिप्लुतेन
 द्रागारुरोह मदमत्तमपि हिपेन्द्रम् ।
 हीनः स्वयक्तिविभवैरपि सत्सहाय-
 मामाद्य साधयति को न सुखादभीष्टम् ॥ २५ ॥

फेनाप्लुतं सपदि चर्वयतः खलीन-
 माबिद्वकण्डभंभितश्चलतः सहेवान् ।
 शान्तान् कथञ्चिदनुलालनयोर्द्धकर्षान्
 सोष्णाममारुरुहुरश्ववरांसु केचित् ॥ २६ ॥

आरोहणावसर एव कृतप्लुतोऽपि
 वाहस्तदा भटिति केनचिद्ध्यरोहि ।
 तत्कौशलात् सपदि तं प्रशशंसुरन्ये
 मन्ये गुणे महति नैव यशो दुरापम् ॥ २७ ॥

प्रासोक्षसत्करतला धृतवैजयन्ता-
 सुह्रांस्तरङ्गनिकरान् परिनिर्त्तयन्तः ।
 पाण्थोनिधेरिव सफेनतरङ्गमाला
 मभ्राजिरे सपदि सादिवरास्तदानौम् ॥ २८ ॥

पश्चार्दनत्युपचितैरिव पूर्वकाद्यै-
 रश्वे विद्यत्क्रमणविक्रममाचरन्तः ।
 आयन्त्रिता अपि कुशाकुमलाश्ववारै-
 रारेभिरे त्रिवहुराणि च धलितानि ॥ २९ ॥

अवान्तरे रिपुहृदस्रपिपासयेव
 केतुच्छलाद्रसनयाकलितः स्फुरन्त्या ।
 कृष्णाय सूतपतिना रुचिरः धताङ्गः
 सद्यस्त्रिलोकजयसिद्धिरिव न्यवेदि ॥ १० ॥

उन्मीलदिन्दुकरचारतराङ्गशोभै-
 वैगाधरीकृतनभस्त्रदुदोर्णवैगैः ।
 रिङ्गङ्गिरुचरणतुर्य्यरवेण सम्यक्
 सद्योभ्यमानमिव तुङ्गतरैस्तुरङ्गैः ॥ ११ ॥

अत्यादरादधिगतेन शिखण्डिवर्गैः
 कर्त्मान्तवारिदघनस्तनितोत्कटेन ।
 उदभ्रान्तचक्रनिनदेन विदीर्य्यमाण-
 मन्तः सदा विरचयन्तमरिप्रजस्य ॥ १२ ॥

चञ्चत्तडिष्यनिभेन महोद्यवेग-
 प्राग्भारकम्पितसमग्रकुलाचलेन ।
 प्रोञ्जम्भमाणमहसा पतगाधिपेन
 विभ्राजमानरुचिरध्वजदण्डमुच्चैः ॥ १३ ॥

रज्यम्भहारजतसुन्दरकारवान्तः-
 प्रत्युत्तरद्वनिकरस्य रुचिच्छटाभिः ।
 देदीप्यमानमतिदोषतरैर्महोभि-
 र्मात्स्यण्डमण्डलमिव स्फुटमुज्जिह्वानम् ॥ १४ ॥

दर्पं सविद्यहमिषोरुतरैस्तरङ्गै-
 मूर्त्तं जगज्जयमिवायुधधोरणीभिः ।
 आलोक्य तं रथमतिस्फुरदाननेन्दु-
 रानन्दस्तुन्दिलमना यदुनन्दनोऽभूत् ॥ १५ ॥ उलकम् ॥

आमुक्ततीक्ष्णतरवारिरुपात्तदृषः-
 श्रीमान् महोच्चलशरासनमादधानः ।
 विन्यस्य दारुककरे करमेकमाशु
 प्रोक्तास्य शीर्षकयिखां स तमारुरीह ॥ १६ ॥

आरुद्य निम्बेलमणिव्रजराजमान-
 मत्युव्रतं रथवरं परिपूर्णधामा ।
 चामीकराचलगिरःसमुपाश्रितस्य
 चण्डद्युतेः स्फुटमनी द्युतिमाजगाम ॥ १७ ॥

भाष्यवर्षिप्रकरचारुकिरीटधारी
 पोताम्बरो विदत्तिताञ्चनमञ्जरुरूपः ।
 नेभ्रे तदा कनकमानुगतस्य साम्यं
 दीप्तिन्द्रषापचपलस्य नवाग्युदस्य ॥ १८ ॥

पारोहति प्रसभमेव रथं रथाद्-
 पाषी यत्नद्विनयनद्ययिरोधिभाजः ।
 प्रोयद्वयं विकटहेपमघाधुवन्तो
 वाश महाविजययानगुभं शृंगसुः ॥ १९ ॥

एवं बलैः सुविपुलैरनुगम्यमानो
 मानोपमर्द्दनविनीदपरः परेषाम् ।
 उद्देलयन् पटहदुन्दुभिसान्द्रनादै-
 रभ्योनिधोनपि नभो मधुभिद् प्रतस्थे ॥ ३० ॥

स्वप्नं सुपत्रमिव नागजितं जवेन
 संप्रस्थितं रथमवेक्ष्य रथाङ्गपाणेः ।
 पार्थादिभिर्युगपदेव मुदा तदानी-
 भाजघ्निते सपदि दुन्दुभयः स्वकीयाः ॥ ३१ ॥

भेरीसहस्रयुगपद्मनभाद्भूतेन
 ह्येपाभिरुद्धतरयस्य हयव्रजस्य ।
 चक्रोग्रघर्घररवैर्गजगर्जितैश्च
 दीर्णैश्च कम्पमगमत् सहसा धरित्री ॥ ३२ ॥

चर्माधि सौरपरिधिप्रतिमानि गृह्णन्
 कौशेयकानपि महोग्ररुचीन् विधुन्वन् ।
 दर्पात् पदातिनिकरः पुरती सुरारेः
 प्रेङ्खोलयन् निखिलमेव जगज्जगाम ॥ ३३ ॥

दाक्षेरकान् समरगीतिपराः प्रगाढ-
 माकथ्य रज्जुषु सरन्ध्रनसाश्रितासु ।
 केचिद् बणिग्जनवितीर्णसुराप्रलोभा-
 द्वाधीरसीमनि हरेरपिरेण चेरुः ॥ ३४ ॥

उष्णीषकञ्चुकभृतः स्फुरदुग्रभासः
 प्रासासिमुद्गरगदायरशूलहस्ताः ।
 युद्धस्य ह्यसंमुदितभ्रुकुटीतरङ्गा-
 यक्राणि यौरनिकरा रुचिराणि चक्रुः ॥ २५ ॥

सद्यः समुद्यतगदाप्रकरैरुदीर्णै-
 राक्रम्य भानुमपि पातयितुं समर्थाः ।
 मङ्गाः प्रफुल्लमनसो धृततीक्ष्णभङ्गाः
 सोष्मासमाग्ध सुरजिह्वजिनोपु जग्मुः ॥ २६ ॥

उच्छूनकेशरक्षकाटिकयातिवक्राः
 सद्यः प्रुतैरुपचितैर्वियदाक्रमन्तः ।
 गर्वा इव प्रचुरमारुग्ररीरभाजो
 रेक्षन्तुरद्रमगणाः धृतनामुषेषु ॥ २७ ॥

उल्लिख्य भूमितलमर्द्धपुलायितेन
 भूयोऽपि सम्परित्तुसषट्पलापपादाः ।
 तेजस्विनो नियमिता निपुणेन यन्त्वा
 ध्यातेनिरे सप्रदि ते एतन् नर्त्तनानि ॥ २८ ॥

उष्मासितप्रचुरपुच्छचयैः सुरीत्य-
 शब्दोशयागुमितषारुपदप्रचारैः ।
 धाराविधौ रयत्रशाधिभृतोर्द्धकर्णै-
 र्वाहैरुदारि नितरां भरतोऽपि दर्पः ॥ २९ ॥

उद्यन्महामणिगणद्युतिभिः समन्तात्
 प्रोदण्डचण्डरुचिमण्डलमुत्ससन्तम् ।
 निन्दद्भिरिन्दुकरगौरतुरङ्गयुक्तै
 र्वंभाजिरे रथशतैः सुतरां ध्वजिन्यः ॥ ४० ॥

वेगाद् ब्रजद्भिरितरेतरसन्निवेश-
 सहृद्वनप्रसरदग््निकणाप्रतानैः ।
 लेभे तदा विकटतीम्ररवैः शताङ्गैः
 कल्यान्तसङ्गतपयोधरदुर्धरश्रीः ॥ ४१ ॥

उद्भ्रान्तचक्रचयघर्घरघोरशब्दा-
 नम्बूत्थितानिव मिषात् प्रतिशब्दराशेः ।
 श्रुत्वा जनैरिदमतर्किं पुनः किमद्वा
 प्रारब्धमद्य हरिणा मघनं महाब्धेः ॥ ४२ ॥

चामीकरध्वजशते निहिताः पताकाः
 सञ्चालिता विलसता मृदुनानिलेन ।
 रेजुः सुराधिपपुरीं परितर्जयन्त्यः
 स्वैरं भुजा इव सुरारिपराक्रमस्य ॥ ४३ ॥

संसकलोहितकुयैरभिरूपरूपै
 सुंघद्भिरुद्यमद्वारि तदा गजेन्द्रैः ।
 उद्रिक्तगैरिकजुषामुहनिर्घराणां
 सखीरहारि महतामपि यर्वतानाम् ॥ ४४ ॥

धूमच्छवीन् कनकदामपरीतकण्ठान्
 संवृंहतो मृदकलान् दधतो मृदाम्भः ।
 अम्बोधरानिव विलोक्य शिखण्डिवन्दं
 प्रोद्भूय पिच्छमतनोमृदताण्डवानि ॥ ४५ ॥

आम्नाय गन्धमपरेभमदीतकराणां
 क्रोधादुदञ्चितकरानभिधावमानान् ।
 धूताद्गुह्यानपि करेणुभिरात्तचित्ता-
 नाधीरणाः खलु विनिन्युरिभान् कथञ्चित् ॥ ४६ ॥

भास्त्रानिव प्रचुरकान्तिभरैरुदीर्णै-
 र्वीरैः प्रचण्डचरितैः परिवेश्यमानः ।
 प्रायात् स्तुतः सद्दयैरथ वान्दहन्दै-
 र्वन्दारकेन्द्रनगरीमरविन्दनाभिः ॥ ४७ ॥

आनन्दकन्दसितसुन्दरमन्दहासा
 रम्यांस्रिविक्रमगुणाननुवर्णयन्दः ।
 नीराजनां सपदि तस्य पुरः पुरन्ध्रो
 मुक्ताफलैः सकुसुमैः प्रणयादितेनुः ॥ ४८ ॥

काचित् प्रमोदपरिपूर्णमुखारविन्दा
 मन्दायमानगतयोऽद्यतपात्रहस्ताः ।
 रामा रमारमणसूर्ङ्गनि सानुरागं
 व्यातेतिरे कुसुमचन्दनलज्जवर्षम् ॥ ४९ ॥

आरुह्य सौधशिखराणि इदैव गाढ-
 मन्विच्छतोभिरभितः कुत्रलानि संख्ये ।
 प्रेक्षा तदा प्रशयिनोभिरवाञ्छितात्तं
 संवीक्षिता यदुबरा नगराच्चिरीयुः ॥ ५० ॥

एन्ताश्चमानघनदुन्दुभिमन्दनादान्
 ढक्कासहस्रनिनदानपि दानवारेः ।
 आकर्णयंश्चकितमस्तरकाण्ड एव
 ब्रह्माण्डसंस्फुटनशब्दि दधार वेधाः ॥ ५१ ॥

गञ्जैरुर्व्वमदगर्भभराद्भजानां
 युद्धस्यृहोद्धतघनध्वजिनीविरावैः ।
 रिद्धत्तुरङ्गखुरचुम्बिततीरदेशो
 वारां निधि प्रतिदिशं भृशमुञ्जजुम्भे ॥ ५२ ॥

नासौरनिःसरदसोमरथान्धपत्ति-
 माद्यन्महाद्विरदहन्दभसाभिभूतः ।
 द्रागालुठत्फणगणः कमठस्य पृष्ठे
 कष्टेन जीवनमधादुरगाधिनाथः ॥ ५३ ॥

कंसद्विषः प्रचुरवीर्यचमूसमूह-
 मशारचूर्णितकुलाचलचक्रबालाम् ।
 भारावभुम्नभुजगीन्द्रशिरोनिधक्ता
 भूमिं कथञ्चन कृती कामठो बभार ॥ ५४ ॥

दृष्ट्वात् क्षणं तुरगतीक्ष्णखुराभिघातैः
 घौणितंलात् प्रचुरधूलिभिरुद्धताभिः ।
 संप्रस्थिते भगवतीन्द्रजयाय जज्ञे
 गाढान्धकारमखिलं जगदेव सद्यः ॥ ५५ ॥

न तद्वलं यत्र ह्येन जुष्टं
 नामो हयो योऽनधिरूढसादी ।
 असी न सादी न वभार योऽसिं
 नासिः, स नादीप्यत योऽधिकाङ्गे ॥ ५६ ॥

पातयद्दिरितटानि महान्ति
 प्रापयद्द्वनवनानि विनाशम् ।
 शोषयश्च सरितः प्रचुरोदाः
 केशवस्य कटकं प्रचचाल ॥ ५७ ॥

उच्छलच्चटुलवाजितरङ्गैः
 प्रस्फुरद्विमलचामरफेनैः ।
 भक्तवारणमदाम्बुरयोधैः
 सागरैरिय परं शृणुभे तैः ॥ ५८ ॥

अथापि सर्व्वैः परिजृम्भमाणो
 ध्यानो गणस्याप्यध आहिनीनाम् ।
 चन्द्रोदये पर्व्वणि बर्द्धमान-
 पूरस्थ निःस्नान श्वाम्भरागेः ॥ ५९ ॥

रणोद्भटमहाभटं नटदुदयवेगोत्कटं
 मदोग्रगजगर्जितं तुरगचक्रहेषोर्जितम् ।
 बलं सुविपुलं हरेः सुरपुरप्रयाणोत्सुकं
 कथं कथमपि क्षमा सपदि कम्पमानावहत् ॥ ६० ॥

वाहवातशृफाभिघातदलितचौणीतलप्रोच्छल-
 द्रुलीनां पटलैरपूरि परितद्यण्डद्युतेर्मण्डलम् ।
 प्रोम्भीलन्मृदुमारुतेन चलितैरुच्चैः पताकाशतै-
 र्मन्ये तत्तनुमार्ज्जनाविधिरिव प्रारम्भि हर्षोदयात् ॥ ६१ ॥

प्रस्थाने दानवारेर्विपुलगजघटादानवारिप्रवाह-
 प्राग्भारैरुच्छसङ्गिर्मरुभिरथ तुला वारिधोनामधारि ।
 किञ्चाश्चवेगवलात्तुरगखरखुरीत्कोर्णरेणुप्रतानैः
 सद्यो विद्योतमानैरपि मरुतुलना तैरहो द्रागलम्भि ॥ ६२ ॥

स्वर्णद्या वारिपूरप्रसरदुरुतरासङ्गशीतः समन्ता-
 दुम्भीलन्मञ्जुमल्लीकुसुमसमुदितामोदसन्दोहवाही ।
 उच्चैरापीय पौनस्यलकमलवल्धारुमाध्वीकसारं
 वारं वारं नभस्वान् सुदमधिकतमामादधे माधवस्य ॥ ६३ ॥

इति वासुदेवविजये महाकाव्ये प्रयाणवर्णने . .
 नाम अष्टमः सर्गः ।

नवमः सर्गः ।

अथाभिरामद्युतिराजिराजितः
पतत्रिभिर्मञ्जुरवैर्विरावितः ।
व्यलोकि लोकवितथैकमण्डनं
मुरारिणा वर्त्मनि काञ्चनाचलः ॥ १ ॥

रणोदुरासु ध्वजिनीषु शार्ङ्गिणो
निग्रम्य माद्यद्गजगर्जमूर्जितम् ।
द्वृतं समुत्सृज्य निजान् गुह्यागृहान्
ऋतैरखर्वै रुरवो विदुद्दुवुः ॥ २ ॥

वनद्विपानां मदगन्धमुल्लङ्घं
क्वचित् समाघ्राय रूपा प्रधावतः ।
चिरादिनिन्युर्नदतो मदोष्मदा-
नपटघातैर्द्विरदान् निपादिनः ॥ ३ ॥

प्रतिप्रसूनप्रसरन्मधुसृती-
र्विहाय वक्षीरपि चारुसीरभाः ।
निपेतुरानन्दभृतो मधुप्रताः
कटेषु सन्नहमदेषु दन्तिनाम् ॥ ४ ॥

श्रितः सितोद्यत्कुसुमैर्लताचयै-
 र्महागजः पेषकमेचकच्छविः ।
 अधो बलाकानिकरैः करम्ब्विती
 बलाहकच्छेद इव व्यराजत ॥ ५ ॥

उदञ्चितीर्वाङ्गभृतयलाननाः
 समुच्छ्रितं सानुशतं महीभृतः ।
 विना समुत्तेजनमप्यधीगितु-
 र्हया रयादारुरुज्ज्वनायुजाः ॥ ६ ॥

क्वचिन्महोच्चैः शिखराणि धोरितैः
 समुद्भ्रजन्ती हरिराजिरुज्ज्वला ।
 श्रमानि सिद्धैयकितैरिव क्षणं
 दिवः पतन्तीव नदो दिवोकसाम् ॥ ७ ॥

कुर्वहलात् बूटशतान्युपेयुषां
 स्फुटं भटानां सुकुटस्फुटभ्रणीन् ।
 विलोक्य सानन्दमुदक्षितेक्षणै-
 रधारि तारामतिरञ्जसा जनेः ॥ ८ ॥

खुरैरुदीर्णैर्दलितापि वाजिनां
 गिरेर्विरेजे नितरां मणिम्यली ।
 स एव धन्यः सहजाद्गुणादि यः
 पराभिभूतोऽपि न याति विष्णुतिम् ॥ ९ ॥

पदातिपादाभिहताद् यदद्रित-
स्तदा रजो गैरिक्करक्तमुद्गतम् ।
विलग्नदेहः किल तेन भानुमान्
सदैव लोकैररुणो निगद्यते ॥ १० ॥

भरं वहन्नोपि महान्तमुच्चकै-
र्जवेन जग्मुर्बलदर्पिता वृषाः ।
समुच्छ्रिते कार्यविधावपि ध्रुवं
न कुण्ठितं मानसमुग्रतेजसाम् ॥ ११ ॥

अमोक्षसत्फेनमुखेषु निर्भरं
प्रवृहनिःश्वासविशीर्णताक्षुषु ।
गतेषु मान्द्यं महिषेष्वध्यायने
शिलाखिले सञ्चुकुपुर्भृगं जनाः ॥ १२ ॥

विदूरिताशेषजने समन्ततः
पथि व्रजन्त्यो क्ररिणीरधिष्ठिताः ।
विलोकयन्त्यो रुचिरं धराधरं
धरेन्द्रदम्भा मुदमापुरुत्तमाम् ॥ १३ ॥

निवार्यमाणा रुषयारुषेक्षणैः
कशाकरैः कञ्चकिभिर्वनेचराः ।
भयाद् द्रवन्तोऽपि विवर्त्तिताननं
विलोकयामासुरहो नृपाङ्गनाः ॥ १४ ॥

अधिष्ठितः केशवसैन्यसञ्चयै-
 भयादिव व्याकुलपत्रिनादभाक् ।
 समुद्रयन्त्रिर्शरघममुच्चकै-
 मुहुमुहुः कम्पमवाप पर्वतः ॥ १५ ॥

कश्चित् समुन्मूलितपादपो द्विप्रैः
 कश्चित् समारूढशिरा वनायुजैः ।
 कश्चित् समाकूटमणिव्रजो जनै-
 र्दिग्दशामेष हरेर्बलादधात् ॥ १६ ॥

तुरङ्गमाणां खुरघातसम्भव-
 व्रणथथाशान्तिसुपानयन्निव ।
 दिपेन्द्रपादाहतिभिन्ददोषधि-
 द्रवंप्रवाहानवहन्महोधरः ॥ १७ ॥

लताभिरुद्यत्कुसुमाभिरादरा-
 म्भरन्दबिन्दुस्रवणादुदग्भिरि ।
 हरिस्तादेन्दिरहन्दगुह्यन-
 ष्कृतादिव स्वागतमन्वगुह्यत ॥ १८ ॥

दलावनहास्रलयो मुहुमुहुः
 प्रसूनवर्षं रचयन्त उच्चकैः ।
 समोरथास्रविनम्रमौलयः
 प्रथेमुरेर्न प्रण्यादिव द्रुमाः ॥ १९ ॥

समन्वितोऽयं ह्यवाहनादिभि-
रभीषुधारां स्वयमेव धारयन् ।
सुवर्णशैलं महसा प्रकाशयन्
सवैनतेयः सवितेव तित्विषे ॥ २० ॥

अद्यामृतोद्यद्भवदीर्घिका दृशो-
र्जगन्मनस्तीपणसिद्धिरुदता ।
स्फुरन्महापातकपादपाशनि-
व्यंलोकि लोकैः सुरलोकनिम्नगा ॥ २१ ॥

निपेव्यमाणा विमलैर्द्विजप्रजै-
र्विशुद्धवर्णा शमनी महैनसाम् ।
पवित्रयन्ती सततं जगन्नयीं
त्रयीव पुण्या द्रवतासुपागता ॥ २२ ॥

पयोभिरुद्गासिसुधासहोदरै-
र्विवर्दयन्ती नियतं घराचरम् ।
अनन्तसन्नापस्रष्टद्विनाशिनी
महोदयं या ददती प्रसूरिव ॥ २३ ॥

भूप्रजास्तालनसम्भृतैश्च
विभूषिता विम्बगतेरनारतम् ।
समर्शमानेय सुरैः ममादरा-
द्विद्युतैर्निर्भलमसिकोत्करैः ॥ २४ ॥

निजेन नैश्वल्यमदेन निर्भरं
 प्रकाशयन्ती मुखपद्मजं मुहुः ।
 परिस्फुरत्फेनपरम्परामिषात् ।
 सदा हसन्तीव शरन्नभःश्रियम् ॥ २५ ॥

समुच्छलत्स्रच्छजलान्तरुल्लसत्-
 प्रवालवल्लीपटलच्छलेन च ।
 अजस्रसञ्चारनिकारयान्तये
 निपेय्यमाणेव सहस्रभातुना ॥ २६ ॥

क्वचिन्ननोद्धारिहरिन्मणित्रज-
 स्फुरन्मरौचिप्रकरैः करम्बिता ।
 प्रपश्यता दर्शनसौख्यदायिनी
 दिवाकरस्यात्मजयेव सद्गता ॥ २७ ॥

समुधदिन्दोवरगन्धधूपनै-
 र्मनीरमैर्विद्रुमदोपमण्डलैः ।
 तटोल्लसन्निर्मलकाशचर्मरै-
 रूपास्यमानेव दिवानिश द्विजैः ॥ २८ ॥

वियन्ननोद्धारिमरालमण्डलो
 महीमहामण्डनमौक्तिकावली ।
 पविचतावासविलासदोर्घिका
 जगन्महामोहतमःप्रदीपिका ॥ २९ ॥

समोरणासद्भवलात् समुच्छलत्-
 पयःपरोवर्त्तविवर्त्तिताम्बुजा ।
 विलोकितुं माधवमागतं पुरः
 शनैः पराहत्तसुखीव कौतुकात् ॥ ३० ॥

सुचारुवर्णा स्वगुणरत्नङ्गता
 महोष्णलोदाररसेन सम्भृता ।
 सचेतसां चेतसि तम्बती रतिं
 महाकवेर्मध्यतरेव भारती ॥ ३१ ॥ इत्यक्षरम् ।

सुरस्यतीर्थामतिनिम्बलोदकां
 विकस्वरैः पद्मवनेर्विराजिताम् ।
 विलोष्य तां नेत्रमनोविनोदिनीं
 श्रियः पतिः प्रीतिमतीव लब्धवान् ॥ ३२ ॥

शनैः शनैः खेरखरोरुहावली-
 विधूनयन्नम्युकणाभिरञ्जितः ।
 सुरस्रवण्येव सुदोषढौकितः
 समोरणः स्वान्तमतोषयद्विभीः ॥ ३३ ॥

तदावतीर्थाशु रथाद्द्विदूरती
 विवर्द्धमानामलभक्तिभावितः ।
 ननाम लीकत्रितयैकपावनीं
 विनीतमूर्त्तिर्भुरजित् सुरापगाम् ॥ ३४ ॥

अनर्गलं ग्रीष्मसौ समागता
 महोषवेगापि सुरारिवाहिनी ।
 बभार मान्द्यं चिदयापगातटे
 प्रभेव भानोरथ विन्ध्यमूर्धनि ॥ ३५ ॥

मनाक् कुशाकर्षणतसुरङ्गमा
 नियोजिता नीररयेषु सादिभिः ।
 द्रुतं समुत्तेरुरुदीर्णतेजसो
 महौजसां कापि न कुण्ठितं मनः ॥ ३६ ॥

प्रणीदितोऽपि प्रसभं नियन्तृभि-
 र्मुहुर्मुहुस्तीरमगात् क्रमेणकः ।
 विनीयमानः पिशुनो हि साधुभि-
 र्जहात्यहो नेव कदापि वक्रताम् ॥ ३७ ॥

दृढासुदारं गुणराजिराजितां
 समाश्रिताः केचन नाब्रमादरात् ।
 कृपामिवासाद्य विभोर्भवाण्यं
 सुखेन तेरुः सुरसिन्धुमञ्जसा ॥ ३८ ॥

स्फुरन्महादुर्ब्वहृदिहभारतो
 निमज्जतो वारिणि वेगभङ्गुरे ।
 प्रहृद्भुत्कारकरोव्रमत्करा-
 नलघयन् सन्तरतो गजान् जनाः ॥ ३९ ॥

कचिन्महावर्त्तरये महीजसः
समुत्प्रवन्ती वृषभाः सहस्रशः
अनीतिभाजः समितीव भूभुजः
कयञ्चिदुत्थानमवापुराकुलाः ॥ ४० ॥

अधिष्ठिताः प्राणसमैः प्रियाजनै-
र्म यावदीयुस्तरयस्तटस्थलीम् ।
उद्विचिताच्चः किल तावदुच्चकै-
र्दधार शब्दां स्वजनो निरन्तरम् ॥ ४१ ॥

मुरद्विपद्वल्लभवल्लभावलो-
मदान्वगन्धद्विपमङ्गसङ्कुला ।
तरङ्गिणी तुङ्गतरङ्गसङ्गता
भियेव भेजे कल्पपत्वमुल्लवणम् ॥ ४२ ॥

अनीकिनीभिः परिवारितोऽभितो
द्वृतं समुत्तीर्य धरः सुधामुजाम् ।
वलं दिदेशाशु निवासहेतवे
मनोरमे मेरुशरस्वधोच्चजः ॥ ४३ ॥

अभीष्टतां धासनहीमनुत्तमां
ज्ज्वाद्दहमूर्खतया प्रधावताम् ।
तदा भटानां परमोद्भटत्रियां
त्वरविरासोन्महतो समन्ततः ॥ ४४ ॥

युतायपादद्वयमुद्रिताननः

घणं समुन्मोक्ष्य दृशाववज्ञया ।

पुरः प्रयातानपि वीरपुङ्गवान् ।

पुनः सुपुष्पुर्भृगराडुपैक्षत ॥ ४५ ॥

वलादयोच्छिद्य नृगेन्द्रसंहतो-

र्गजेन्द्रमुक्ताफलजालसङ्कुलम् ।

महीषधीभिर्ज्वलिताभिराचितं

गुहागृह भूमिभुजः समाश्रयन् ॥ ४६ ॥

हिरण्यरुम्भचयेषु सम्भूतैः

शुभेर्हिरेजे वसनालयव्रजैः ।

समुद्गतैरेकपदे परःशतैः

सितांशुत्रिभ्वैरिव मेरुमूर्धसु ॥ ४७ ॥

वितन्धमानैः पट्टवेश्मसञ्चयैः

नियन्धमानैस्सुरगैर्गजैरपि ।

प्रचार्यमाणैर्विविधापणीत्करैः

पुपोष शोभां नितरां वरूथिनी ॥ ४८ ॥

अथीपवेश्माशु पुरः करेणुकां

करावलम्बैरवतार्य सादरम् ।

विदूरयन्ती मनुजान् वरालया-

नजीगमन् कञ्चुकितो नृपाङ्गनाः ॥ ४९ ॥

विधाय तल्पान्यथ ताः स्थिताः सुखा-
न्नवीनदूर्वादलकीमले म्यले ।
उदञ्चयन्त्यो जवनीः शनैः, शनैः
समीरणासङ्गमवापुरादरात् ॥ ५० ॥

निपेव्य शीतं सलिलं समुत्थितान् ,
मुञ्जस्तटाघातसुखेन वृद्धतः ।
विधाय शृङ्गाद् द्रुमसंघतान् गजा-
नपूशुपन् यासयतेन हस्तिपाः ॥ ५१ ॥

अथोपवेश्याश्च विमीचयन् गुणान्
विभक्तिं गोष्ठीं नहि यावदीशिता ।
हठोलितस्तावदधावदुष्टको
दधाति किं स्यैर्यगुणं गुणोज्जितः ॥ ५२ ॥

क्वचित् समाकल्पितपाकभोजनं
क्वचित् समारब्धसूनोज्ञताण्डवम् ।
क्वचित् ममाभादिततल्पकल्पनं
तदा विरेजे, बलमुज्ज्वलं हरेः ॥ ५३ ॥

फलैर्विशालैरतिनिग्मलैर्जलेः
समुल्लसत्पल्लवसंशरैरपि ।
स्फुरन्मनोहारिमणिप्रदीपवै-
र्मन्दीभृतातिथ्यमकारि शार्ङ्गिणः ॥ ५४ ॥

वृचावसक्तवरभूपणभूपितेन
 शृङ्गापितप्रचुरवस्त्रगृहोज्ज्वलेन ।
 अभ्यागते मुररिपावपि तेन लक्ष्मीः
 संप्रापि कापि किमुदेति न साधुसङ्गात् ॥ ५५ ॥

मत्तेभव्रजगर्जितैरुपचितैर्हृषारवैर्वाजिना-
 मुद्यन्मद्गलसन्मृदङ्गनिददैरुद्रावलीनर्दितैः ।
 गङ्गावारिमिपात् सुताशुरकरोदाक्रन्दमत्यच्चकैः
 श्रीभक्तुर्वलभारभङ्गुरवपुः क्लेशादिव क्षाधरः ॥ ५६ ॥

अथ शैलविलासकौतुकं
 ललितं वीक्षितुमुत्कचित्तया ।
 प्रिययेव घनानुरागया
 विचकासेऽम्बरसौमिन्नि सन्ध्याया ॥ ५७ ॥

दक्षता करमम्बरान्तरे
 स्फुरदस्ताचलकुञ्जचारिणा ।
 दयितेव चिरानुरागिणा
 चरमात्तुम्बि दिगुणरश्मिना ॥ ५८ ॥

अपराचलबन्धुजीवक-
 स्रवकस्तोमरुचो दिवाकरे ।
 हृदयानि रथाङ्गपत्तिष्वा-
 मडुनोद्गादिवियोगवेदना ॥ ५९ ॥

वियदङ्गनविट्टमखली
द्विसागोकविलोलपत्रवः ।
चरमाचलकुम्भिकम्बलो
विमलोऽलङ्घ्यत भानुमण्डलः ॥ ६० ॥

अतन्ततेजा अपि तीक्ष्णदीधिति-
स्तेजसमूनामिव सोढुमक्षमः ।
दिनश्रिया मारुमथान्तरादधे
को नाम पर्णी यतते न रचितुम् ॥ ६१ ॥

तदेव धन्यं मिथुनं जगत्यां
यस्येदृशं प्रेम पवित्रमेतत् ।
उदीरयत् कूजनकैतवेन
संश्रिये पश्चिकुलं कुलायान् ॥ ६२ ॥

वसुक्षयं प्राप्य रयिसमञ्ज
खेदादिवाथी वसुभिर्नवीनैः ।
अन्यत्र पूर्णः समुदेति चन्द्रः
घयोदयो नित्यमुपैति लघ्नीः ॥ ६३ ॥

उद्गासयन्नथ नभः कनकावदातै-
र्घ्योतिभिर्लसयिनिमीलनसिद्धमन्त्रः ।
आनन्दयन् कुमुदकागनमुद्गतश्रीः
श्रीतद्युतिः कनकशैलमलशकार ॥ ६४ ॥

आरोपितो वियदनर्गलवेदिकायां
 पीयूषपूरहविरुहृतकान्तिस्त्रिन्दुः ।
 चेतोऽनिशं वशयितुं रसिकस्य काल-
 होत्राद्भृतो मदनवह्निरिवाविरासीत् ॥ ६५ ॥

हेमाम्बुजैरिव वियद्वरुणालयस्य
 पीतांशुकैरिव निशानलिनेचणयाः ।
 काश्मीरपङ्कनिचयैरिव दिग्बधूना-
 मुद्भासितं भुवनमिन्दुमहःप्रतानैः ॥ ६६ ॥

विभ्राजमानघनकान्तिसमुज्जिहान-
 ज्वालाशतो वितततीव्रकलङ्कधूमः ।
 आदीपयन्नुदयशैलवनीं तदानीं
 दावानलो विधुरमानि वियोगिनीभिः ॥ ६७ ॥

उद्यत्तमालदलभासि नभोऽवकाशे
 रेजुर्निशाकरकरप्रकराः समन्तात् ।
 विस्तारिता इव हरिन्मणिवेदिकाया-
 मुद्रिक्तकुङ्कुमरसाः कुसुमायुधेन ॥ ६८ ॥

सङ्घार्थिनी ललितमन्मथवल्लभस्य
 रात्रिर्वियद्विमलतल्पतले निघणा ।
 संवीक्षितुं सुखमुदारतरं दधार
 प्रोद्दामदर्पणमिषेण शशाङ्कबिम्बम् ॥ ६९ ॥

पीयूषनिर्मलजलप्रकरेण पूर्णः
 कान्तिप्रवान्नपटलं सकलं दधानः ।
 कन्दर्पतल्लमहाकलसः शितांशु-
 रुद्यन्मन्त्रालमलङ्घितमाततान ॥ ०० ॥

सङ्घारयन् मृदुकरान् परितः प्रजाना-
 मामञ्जयन् सुदमतोय समिद्भूलक्ष्मोः ।
 स्फीताम्बरप्रचुरकान्तिभराभिरामो
 राजा जगदलयमुञ्चलयाञ्चकार ॥ ०१ ॥

ताराभिरामगजमौक्तिकर्षंतिहार-
 हृद्येन निर्मलगुणोत्करगुम्फितेन ।
 यच्चःस्यले सलितभासि निशारमण्या
 रवेशनायकदशापि सुधाकरेण ॥ ०२ ॥

उञ्जृम्भमाणघनभासि तुयाररश्मौ
 स्फीता दिशो दृश विनोदपराशकीराः ।
 • श्रामोदिनी कुमुदिनी विमलं विहायः
 को वा विभर्त्ति न सतामुदयेन मोदन् ॥ ०३ ॥

शीतद्युतिद्युतिनिरस्तममस्तयोभा-
 मर्धस्त्रमम्बुजवनं महसा विहाय ।
 श्रीरधुशश कुमुदानि मुदा तदानीं
 निःश्रेणु कः प्रपययन्धनमादधाति ॥ ०४ ॥

श्रीमान् विद्यद्विपिनसोन्नि यथा यथा वा
तारापतिः करमुदारतरं ततान् ।

दिक्घक्रवालभुजगप्रकरस्तथैव
सद्यो जरन्तिमिरकक्षुकमुद्गुर्भोच ॥ ७५ ॥

स्फ्रीताम्बरा चलचकोरविशालनेत्रा
तारोल्लसद्विमलभूषणसम्भृतश्रीः ।

चन्द्रानना कुमुदसौरभभाविताङ्गी
सम्भोदमाशु रजनौरमणी वितने ॥ ७६ ॥

अत्रान्तरे विवेशाशु विजया गिरिजात्रया ।

स्वर्लोकं कमलोद्देशाद् राजहंसीव मानसम् ॥ ७७ ॥

इति वासुदेवविजये महाकाव्ये सुमेरु-

स्थितिर्नाम नवमः सर्गः ।

दशमः सर्गः ।

अथ रम्ये सदानन्द मये कैलासभूधरे ।
 अरुणारणरागेण दिग्बधूरन्वरव्यत ॥ १ ॥
 समं नक्षत्रमालाभिरालीभिरिव वालिका ।
 आसन्नप्रियवैकल्या चन्द्रिका स्नानिमाययो ॥ २ ॥
 आलाप्य भैरवं रागं भैरवानन्दवर्धनम् ।
 तुम्बुरुर्गीतिमाधुर्यं रोदसी समपूरयत् ॥ ३ ॥
 मातृवत् स्निग्धकारिण्या निशाया विरहादिव ।
 तरुणां पत्रनेवान्तादस्रवन्नस्रबिन्दवः ॥ ४ ॥
 दूर्वादिनेपु मुक्ताभो कुरुचे शिशिरोत्करः ।
 मन्येऽश्रामापिलासिन्या विगीर्णां हारयटिका ॥ ५ ॥
 सिद्धानां रुद्रतोषार्थं रुद्राध्यायं प्रगायताम् ।
 उदितान्यनुबुर्धन्तः शुकारेतांस्यमूसुहन् ॥ ६ ॥
 विक्रीडन् कुसुममोमैर्वासयंच सतामधुः ।
 तुङ्गिनाम्युकलावाहो यवी गन्धवहः शनेः ॥ ७ ॥
 उह्य पुच्छमानस्य शिरयाघूर्ण्य लोचने ।
 वायुना कण्ठमापूर्य कलकण्ठः कलं जगो ॥ ८ ॥

त्यजन् कैरविणीप्रीतिं मञ्चु गुञ्जन् मधुप्रतः ।

उद्भिद्यमानमाधुर्यं चुचुम्ब नलिनीमुखम् ॥ ८ ॥

अथ प्रोज्ज्वलबालार्कसिन्दूरविन्दुमाहारात् ।

सीमन्ते पूर्वदिग्बध्वाः सखीवोषा न्यवेशयत् ॥ १० ॥

तदासौ परिवेशेन स्फुरदम्बरमास्थितः ।

पद्मनाभस्य नाभिस्थः पद्मयोनिरिवांबभौ ॥ ११ ॥

शारिकामागधीगोतैर्बोधिता गिरिजा तदा ।

विजहौ वनदेवोव शयनं कुसुमाक्षितम् ॥ १२ ॥

आयाति प्रत्यहं प्रातस्तन्निवेशं षडाननः ।

अर्चितुं चरणौ मातुः प्रीतिपुष्पेण सादरम् ॥ १३ ॥

अथ तेन सहायातो शिखण्डो च शिखण्डिनो ।

उमया लालितो स्नेहात् ताण्डवानि वितेनतुः ॥ १४ ॥

पूर्वेषुः प्रवृभेत्ता यां श्यामार्ज्वीं भुजगाङ्गनाम् ।

कौतुकात् कौतुकत्वेन देव्या हस्ते न्यधात् स्वयम् ॥ १५ ॥

आदधे नीलकण्ठस्य कण्ठे भरकृतप्रभे ।

स्वप्रसादतयासौ तां कङ्कणीकृतविग्रहाम् ॥ १६ ॥ युष्म ॥

कुमारो वर्णयामास तत्सादृश्यमनुस्मरन् ।

तदा वैकुण्ठकण्ठस्यां फुल्लेन्दीवरमालिकाम् ॥ २० ॥

अयोषाच शुहं गौरी विम्बानमुखपङ्कजा ।

स्मरितास्मि त्वया वत्स । व्याजात्मंक्रल्पितस्य मे ॥ १८ ॥

अथ मे हृदयं तात ! नितरामवसीदति ।

स्मरन्त्या मलिनं हन्तं पद्मावटनपद्मजम् ॥ १८ ॥

चक्षुमुधांशुवक्त्रे ते चकोरायितचित्तया ।

तत्रया विस्मृतं पुत्र ! साम्प्रतं हृदयेष्वितम् ॥ २० ॥

“एकदा सत्वभामाया भामिन्याः पुरतः पुरा ।

प्रतिज्ञातं पुष्पदानं पारिजातस्य शौरिणा ॥ २१ ॥

ततो दूतमुखैस्तेन तत्पुष्पं प्रार्थितै हरिः ।

विना युद्धं न दास्यामि कदापीतुराक्तवान् स्वथम्” ॥ २२ ॥

श्रुत्वैतन्नारदमुखादमरेश्वरविचेष्टितम् ।

सुरत्रियं भमानेतुं प्रेरिता विजया मया ॥ २३ ॥

इन्दिरा ह्यो निशीथिन्यां हरिणीव हरैर्भयात् ।

वेषमाना तया सार्द्धमाययौ मम मन्दिरम् ॥ २४ ॥

ध्वान्तांशुकेन संवीता वभौ तत्तनुवक्त्ररी ।

यमुनाञ्छपयोमग्रा काञ्चनी प्रतिमा यथा ॥ २५ ॥

मयौत्सुकेन पृष्टासी तत्कारणमभापत ।

प्रकाशशङ्कया भातः । ससर्जाहमिदं तमैः ॥ २६ ॥

ततो वीततमञ्जना खिन्नापि शक्रदुर्नयात् ।

उषःशौरिव निर्मुक्त-सेधां सा शुशुभे भृशम् ॥ २७ ॥

ऊचेऽथ दयिता सा मे स्नेहस्ते मयि हृत्चिमः ।

यदथ वत्सलां कन्यां अरक्षस्य । चिराद्भते ॥ २८ ॥

ततश्च कथयामास यरुणागोमुखाच्छ्रुतम् ।

स्वर्गप्रयाणं लक्ष्यस्य पारिजातजिह्वीर्षया ॥ २९ ॥

किञ्चान्यदपि सा प्राह दीर्घं निःस्रस्य भाविनी ।

सुनासीरस्य पैशुन्यमैश्वर्यमदकारितम् ॥ ३० ॥

“शचीपरिणयं नाम नाटकं सुनिना कृतम् ।
 वीचितुं तत्रयोगेण शिञ्चिताः सुरयोपितः ॥ ३१ ॥
 एकदा तत्रसङ्गेन पुरस्तादमरेशितुः ।
 अनिच्छन्त्यापि पौलोम्या भूमिकाङ्गीकृता मया ॥ ३२ ॥
 अथ मत्पुरतो न्यस्य चित्राणि त्रिदिवीकसाम् ।
 सख्यो मां प्रोचुरेतेषु कतमः सखि ! ते प्रियः ॥ ३३ ॥
 अनीशया स्वचित्तस्य स्मरन्त्या पुरुषोत्तमम् ।
 महेंद्र इति वक्तव्ये मयोपेन्द्र इतीरितम् ॥ ३४ ॥
 गोत्रस्खलनमेतन्ने श्रुत्वा क्रोधसमन्वितः ।
 आः पापे ! कथमद्यापि प्रीतिस्ते मन्दनन्दने ॥ ३५ ॥
 इत्युक्त्वासी निचिद्येप केशिष्वाकृष्य मे स्वयम् ।
 करेणोन्मूल्य नलिनीं प्रमत्तः कलभो यथा” ॥ ३६ ॥ उपमम् ॥
 इत्येवं दुर्नीतिं तस्य तर्कयन्ती पुनः पुनः ।
 रुरोद् वार्ष्णेकण्ठो सा दशामुत्प्रेक्ष्य भाविनोम् ॥ ३७ ॥
 तदा जिगाय तन्नेत्रं सन्तताशुसमाकुलम् ।
 तुपारासारसङ्कोर्णमिन्दौबरमनिन्दितम् ॥ ३८ ॥
 अथ कृच्छ्रेण मञ्जीव निर्व्विशेषां बचोऽमृतैः ।
 तामाश्रास्य दिवं भूयः प्रापयं त्वरया तथा ॥ ३९ ॥
 मर्दयं पारिजातस्य प्रसूनं प्रार्थितः पुरा ।
 कपर्दिन्यपि कार्पण्यं प्रथयामास यासवः ॥ ४० ॥
 तेनावधोरिता खेदादनीशा हृदयस्य च ।
 ससर्जाहमतिप्रेम्ना पारिजातवनं महत् ॥ ४१ ॥

मयापि कुसुमं दातु वासुदेवाय शक्यते ।
तेन किं पूर्यते तात । प्रतिज्ञा तस्यं कर्हिचित् ॥ ४२ ॥
अथ तद्विद्विषयार्थं योद्दुकामो बलारिणा ।
सन्तिष्ठते रत्नसानी सवलोऽसौ बलानुजः ॥ ४३ ॥
अधुना दूतरूपेण त्वमस्याशु दिवं व्रज ।
वतो मे भ्रातृवात्सल्यं वर्त्तते पुरुषोत्तमे ॥ ४४ ॥
तथा तथा प्रयत्नश्च कार्यो वत्स । त्वया खलु ।
यथा दद्यात् तरुवरं पारिजातं सुरेश्वरः ॥ ४५ ॥
प्रच्छन्नं रूपसरस्राय सख्यभावैः पद्मानन ।
प्रभावं वर्णयन् विष्णोर्जिष्णुं प्रापय माह्वम् ॥ ४६ ॥
सवाद्यैवं शचीनेन सर्व्वं वृत्तान्तमञ्जसा ।
कृत्वात्मसंघृतिं तात । रहसि ब्रूहि केशवम् ॥ ४७ ॥
इत्येव भाषमाणायाः सादरं क्रीचदारणः ।
अशृणोन्मसृणोद्गारां तामुदारां सुदा गिरम् ॥ ४८ ॥
अथाज्ञां मातुरादाय गिरसा मालिकामिव ।
प्रतस्थेऽसौ महासेनः सुनासीरनिकेतनम् ॥ ४९ ॥
तदोपमीयते तेन हेमाङ्गः शिखिवाहनः ।
यदीन्द्रधनुरान्निव्य स्थिरः स्यात् तद्विताञ्जयः ॥ ५० ॥
अथ निर्भरभूभार-हारिणी सुरवेरिणः ।
दूतोऽसौ चिदिवं प्राप निभृतं त्वक्नवाहनः ॥ ५१ ॥
आसाद्य त्रिदशधौश-संसद गरुडच्छविः ।
जगाद महसाखुर्व्वं गर्व्वगर्भाः-पुरा गिरः ॥ ५२ ॥

विक्रमाक्रान्तदिक्चक्र-चञ्चत्कोर्त्तिहिमद्युतः ।

दूतोऽहं यदुवोरस्य सुपर्णस्वामुपस्थितः ॥ ५३ ॥

चतुरथतुरम्भोधि मेखलाया भुवः पतिः ।

यदुवाच सुरारातिः सुराधीशावधेर्हि तत् ॥ ५४ ॥

याचितः कतिगो नैव भवान् देवद्रुमं मया ।

नाद्यापि भवताकारि मयि सानुग्रहं मनः ॥ ५५ ॥

तदायातोऽस्मि रभसादद्याहमतिथिस्रव ।

समालोच्य सम स्त्रीयैरत्र युक्तं विधीयताम् ॥ ५६ ॥

आवयोः सदृशी लक्ष्णा जिष्णो ! स्वर्गद्रुमं प्रति ।

विना पौरुषमेतस्य कोऽपि नातः पर प्रसुः ॥ ५७ ॥

इत्यालोच्य वचोऽस्माकं स्तृत्वा स्त्रीयञ्च भाषितम् ।

सङ्ग्रामाङ्गणसीमानमलद्गुरु बलान्तक ! ॥ ५८ ॥

महोर्द्वण्डमहोच्चण्ड-गरकाण्डनिपौडिताः ।

दिशं स्त्रोर्या न वेत्स्यन्ति कान्दिग्ग्रीका द्विवीकसः ॥ ५९ ॥

विद्राव्य भवदुद्दाम वाहिनीगणभोजसा ।

यदकारि न केनापि तद्विधार्ताहमाहवे ॥ ६० ॥

मदुद्भ्रान्तगदाघात-विदीर्यदृगण्डमण्डलः ।

मदान्गोऽप्यभ्रमातङ्गो न स्थिरीभावमेथति ॥ ६१ ॥

स्वर्गिणां जीवहव्यानि चुकृता विशिखानले ।

शयाग्रयाम्बुजकोडे पारिजातः फलोक्ततः ॥ ६२ ॥

कुण्डलीकृतकोदण्डो यमदण्डोपमैः शरैः ।

अथ सद्यो विधास्यामि निर्द्वैतमिदं जगत् ॥ ६३ ॥

महाहिनीगणान्दोल-चोभभाजि जगत्त्रये ।
संप्राप्नोतु विधातापि क्षणमत्यन्तशङ्कितम् ॥ ६४ ॥
मयि विभ्रति कोदण्डं के वराका द्विवीकसः ।
किमुदेति तमः कापि प्रखरे भाति भास्तरे ॥ ६५ ॥
अञ्जना शिञ्जिनीं गाङ्गे यावदासञ्जयाम्यहम् ।
विलासः सुरनादीभिस्तावदेवानुभूयताम् ॥ ६६ ॥
स्थातासि यदि संग्रामे वीरव्रतमनुष्मरन् ।
तदा द्रक्ष्यसि मे चण्ड-दीर्घण्डद्वयजृम्भितम् ॥ ६७ ॥
इत्यवेत्य सुराधीश ! मयि धेहि तव द्रुमम् ।
सौमन्तेषु सुरस्त्रोणां सन्तु सिन्दूरविन्दवः ॥ ६८ ॥
देहि देवदुमं यक्र ! वक्रता मयि का तव ।
प्रणयो वर्द्धतामुच्चैरावयोरावयोरिव ॥ ६९ ॥
इत्यन्वाख्यातमखिलं भाषितं कीयिविद्विपः ।
अथ यच्च मयेदानीमुच्यते तन्निशम्यताम् ॥ ७० ॥
कः सहेत जगज्जैत्रं तेजो द्विविद्विद्विपः ।
रुणद्धि सिकताषेतुर्जलोच्छ्रासं किमम्बुधेः ॥ ७१ ॥
दूरादपि धनुर्ज्ञानान् शुल्वाहो शार्ङ्गधन्वनः ।
कस्तथास्ति महावीरो यो धीरस्तिष्ठति क्षणम् ॥ ७२ ॥
क्रीडया च्छिन्दता तेन बाणबाहुमहावनम् ।
रणे न गणिता रुद्राः केऽन्ये शुद्राः स्वधामुजः ॥ ७३ ॥
अस्ति कस्तादृशी लोके प्रतापोयपराक्रमः ।
युडे यः सङ्घतामदा शार्ङ्गिणा रणरद्विणा ॥ ७४ ॥

बलफालुनकामाद्याः सन्तु वीरा मधुहिषः ।
 अहमेव चमो हर्तुमेकः सुरमहीरुहम् ॥ ७५ ॥
 इत्युच्यमाने प्रसभं दर्पाद्भूतेन चक्रिणः ।
 तरसैव सुरेशस्य शोणतां दधिरे दृशः ॥ ७६ ॥
 पराहतोऽपि दूतोकैस्तरङ्गैरिव वारिधेः ।
 तत्याज न हरिः स्थैर्यं सद्वाचल इवीचकैः ॥ ७७ ॥
 प्राग्विप्रलापतोऽस्याक्ष्णः स्फुलिङ्गा निरयानिव ।
 स्तनितश्रवणात् पूर्वं दृश्यन्ते तडितां कणाः ॥ ७८ ॥
 अथ रीषारुणीभूत लोललोचनरोचिषा ।
 शोणयन् संसदागारं बभाषे जम्भसूदनः ॥ ७९ ॥
 पुरैव श्रुतमस्माभिर्नारदात् कृष्णजल्पितम् ।
 वैनतेयाधिकं किञ्चित् त्वया नाद्य निवेद्यते ॥ ८० ॥
 परन्तु यदि संयाम-कामस्ते नन्दनन्दनः ।
 तदायातु सर्वं स्त्रीयैरशनेरस्य सङ्गखम् ॥ ८१ ॥
 गाढाहङ्कारसञ्चार-क्रूरा यदुपतेर्गिरः ।
 यास्यन्ति व्यर्थतां सद्यः शरहर्नरवा दूव ॥ ८२ ॥
 मौनमाश्रयते सूर्यस्त्रिलोकीं तापयन्नपि ।
 न प्रायः प्रौढमहसो विकत्यन्ते कदाचन ॥ ८३ ॥
 लालितोऽपि मयोपेन्द्रः प्रकाशयति वक्रताम् ।
 सुधासिक्तोऽपि सन्तापमातनीति हुताशनः ॥ ८४ ॥
 वर्द्धितस्तापयत्युच्चैर्दहत्याशु स्वमाश्रयम् ।
 स्वभावः कोऽपि दुर्ज्ञः खलस्य ज्वलनस्य च ॥ ८५ ॥

स्रैः संवर्द्धमानोऽपि मालिन्यं तनुतेऽधिकम् ।
 न जहाति च कौटिल्यं पिशुनः केशपाशवत् ॥ ८६ ॥
 समुदेति प्रदोषिषु न तेजः सहते क्वचित् ।
 अश्वकार इव क्रूरः सदा जगति दुर्जनः ॥ ८७ ॥
 तिरस्कारोति गर्वांन्धी गुरुनपि गतव्रपः ।
 नान्दीलयति किं शैल-शिखरं चक्षुःशोऽनिलः ॥ ८८ ॥
 यद्वादि मुकुन्देन निजवीर्यमदीक्षणा ।
 तद्द्रुक्त्तमेव यौराणां यदि म्हेयान् स सद्गरे ॥ ८९ ॥
 क्व तेजः सुरवीराणां जगद्विजयलाङ्घिकम् ।
 क्व मानवगणैर्युद्धं विदधाति न किं विधिः ॥ ९० ॥
 धावा किमद्य संरोहुं विमस्रत्वेण सिन्धुरः ।
 मृणालकण्टकाघेण यावा वा प्वहुमिष्यते ॥ ९१ ॥
 अहो नु शिशुकग्रामैः संस्तुभ्णातु महोदधिः ।
 पद्यवातैः पतङ्गस्य शैलराडपि कम्पताम् ॥ ९२ ॥
 अस्मदसुसमुद्भूत-ज्वालाजालमहानलः ।
 भूलोकं भस्मसात्कर्त्ता सापराधेऽद्य माधवे ॥ ९३ ॥
 धान्तमेव मया सर्व्वं यद्वादि सुरारिणा ।
 दूषणेऽपि यदज्ञानामघ्नतैव समर्थनम् ॥ ९४ ॥
 दातु सत्वरमद्यापि निहत्य यदुनन्दनः ।
 न सन्तु यदुयोराणां दारा हारावकर्पिताः ॥ ९५ ॥
 नूनं मृत्योर्दग्धोभूतः केशवः स्वर्गमाययी ।
 किं भूयः प्रतियात्येषस्तरघोः प्राप्य सक्षयताम् ॥ ९६ ॥

इत्युक्तवति सक्रोधं शक्रेऽस्मिन् क्रूरचेष्टिते ।

प्रत्युवाचाशु दूतोऽसौ प्रहसन्निव कौतुकात् ॥ ९७ ॥

उक्तमुक्तमुपेन्द्रस्य तवापि वचनं श्रुतम् ।

कलहे युवयोरिन्द्र । भद्रं नाकलयाम्यहम् ॥ ९८ ॥

ध्रुवं दैत्यौघसंहाराज्जाता ते कीर्त्तिवह्नरिः ।

आशु यास्यति संशोपं कसारेः क्रोधवह्निना ॥ ९९ ॥

परन्त्वहमिदं मन्ये दृष्टतद्दीर्घवैभवः ।

इहा एवास्ति विन्यस्तः पारिजातो रमापतेः ॥ १०० ॥

प्रतापाक्रान्तदिक्चक्रे धृतचक्रेऽद्य चक्रिणि ।

शक्रादयः क्रतुभुजः के वा युद्धमहाकतौ ॥ १०१ ॥

तदुपैहि सगीर्वाण गणो मानोन्नतो रणम् ।

हर्ष्यन्त इव यूथेशं लक्ष्मीशस्वामपेक्षते ॥ १०२ ॥

उदौरयन्नेवमथ प्रकामं

स गर्व्यगर्भं पुरतो मघोनः ।

वार्त्तामिमां वक्तुमना सुकुन्दं

प्रतीचमाणः समयं प्रतस्ये ॥ १०३ ॥

इति वासुदेवविजये महाकाव्ये कुमारदौत्यो

नाम दशमः सर्गः ।

एकादशः सर्गः ।

• +०—०३३—०+•

अथ हरिः परितः परिवारितः
सहचरैरमरैरिव वासवः ।
कनकशैलमुद्देचत कौतुकी
सुरचिरं रुचि-रञ्जितपादपम् ॥ १ ॥

विदलिताञ्जनपुञ्जसमत्विपां
ललितनिर्मलनोलमहाश्रमनाम् ।
स्फुरितकान्तिकदम्बकडम्बरैः
सतमसं त मसंख्यशिखान्वितम् ॥ २ ॥

सुरभिसुन्दरकुन्दलतास्फुटत्-
कुसुमसङ्गतभृङ्गनिनादितम् ।
चकितचारुचमूरुचंयाञ्चितं
सुविपिनं विपिनद्व-महीरुहम् ॥ ३ ॥

नवहरिन्मणिनेदुरकान्तिभि-
र्घनदलावलिभिः पिहिताम्बरैः ।
अविरतं विततैर्मततीशतै-
ललित-नीलित नीप-वनाहतम् ॥ ४ ॥

इत्युक्तवति सक्रोधं शक्रेऽस्मिन् क्रूरचेष्टिते ।
 प्रत्युवाचाशु दूतोऽसौ प्रहसन्निव कौतुकात् ॥ ९७ ॥
 उक्तमुक्तमुपेन्द्रस्य तवापि वचन श्रुतम् ।
 कसहे युवयोरिन्द्र ! भद्रं नाकलयाम्यहम् ॥ ९८ ॥
 ध्रुवं दैत्यौघसंहाराज्जाता ते कोर्त्तिवह्नरिः ।
 आशु यांस्यति संशोपं कसारैः क्रोधवह्निना ॥ ९९ ॥
 परन्वहमिदं मन्ये दृष्टतदीर्यवैभवः ।
 हस्त एवास्ति विन्यस्तः पारिजातो रमापतेः ॥ १०० ॥
 प्रतापाक्रान्तदिक्चक्रे धृतचक्रेऽद्य चक्रिणि ।
 शक्रादयः क्रतुभुजः के वा युद्धमहाक्रतौ ॥ १०१ ॥
 तदुपैहि सगीर्वाण गणो मानोन्नतो रणम् ।
 हर्यश्च इव यूथेशं लक्ष्मीशस्वामपेक्षते ॥ १०२ ॥

उदीरयन्नेवमथ प्रकामं
 स गर्वगर्भं पुरतो मघोनः ।
 वार्त्तामिमां वक्तुमना सुकुन्दं
 प्रतीक्षमाणः समयं प्रतस्ये ॥ १०३ ॥

इति वासुदेवविजये महाकाव्ये कुमारदौत्यो
 नाम दशमः सर्गः ।

सुरभिशीततमेन नभस्वता
 मृदुलयापि च पल्लवग्रय्यया ।
 वपुषि येन संदैव निधीयते
 रुचिरताचिर-ताप-भृतामहो ॥ १० ॥

दलितकुम्भमतङ्गजशीणित-
 प्रकरपूर्णमृगेन्द्रनखद्युतिः ।
 दिशति यत्र पलाशमहोरुहां
 मुकुलता कुलता गजमानसे ॥ ११ ॥

मष्टणमञ्जुविशालहिरण्मय-
 स्थलपरिस्त्रलदङ्घ्रिचयान् मृगान् ।
 दधति यत्र सुखेन तरच्चवो
 द्रुततया ततयापि समन्वितान् ॥ १२ ॥

अथ पृथातनयो विनयोञ्ज्वलो
 नगविलीकिनमाह सुरद्विपम् ।
 विमलयन् गगनं हसितामृती-
 हसितया सितया दशनश्रिया ॥

इह नवीकृतंशीलमणित्विपां
 ततियु सम्बलिताः खलु भास्वतः ।
 दधति निष्फलतां रुचिराजयो
 हरिपुरी रिपु रोषचया इव ॥ १४ ॥

रुचिरह्रीकराजिधिराजिते
 शिरसि यस्य महोज्ज्वलतां गते ।
 समुदितोऽपि विधुर्न विभाव्यंते
 सकलया कलयापि समन्वितः ॥ ५ ॥

नखविदारणकारणतोऽभितो
 भयमतीवतरं दधुरुच्चकैः ।
 प्रतिदिनं खलु यत्र मृगेन्द्रतो
 मद-युता-दयुतान्यपि दन्तिनाम् ॥ ६ ॥

मधुरकेलिषु यत्र समुल्लस-
 द्गुरुपरिश्रमखिन्नहृदां सदा ।
 अपहृता पवनेन लतागृहे
 विलसता-लसता सुरसुभ्रुवाम् ॥ ७ ॥

शशिकराचितकान्ततदश्मनो-
 द्रवदमन्दपयःस्रपिता मुहुः ।
 स्मरति नैव कदाचिद्दिह स्फुर-
 इन-लता-नल-तापकथामपि ॥ ८ ॥

शिखिगणेन मनोरमकेकया
 मदयता हृदयान्यपि योगिनाम् ।
 अनुदिनं किल यत्र निपेव्यते
 घन-धनी नव-नीरदमेधया ॥ ९ ॥

अयमुदीर्णतरः कनकाचलः
सरससारसजादितयानिशम् ।
वहति शेखलया रुचिमुत्तमां
वन-वितानं वितानित शोभया ॥ २० ॥

हरिमिवोल्लसितं वनमालया
हरमिवोदितभूतिविभूषितम् ।
व्रजति शौख्यमसुं जनताश्रिता
विकलिता कलि तापशतैरपि ॥ २१ ॥

इह समुच्छ्रितशृङ्गपरम्परा
यिकटसद्वटकोटिषु भासतः ।
वहति हन्त रथं कथमप्यसौ
चतुरगा तुरगावलिरन्वहम् ॥ २२ ॥

अतिसमुन्नतसानुसमुत्थित-
त्रिदशराजबधूमुखवीक्षणत् ।
इह दिनेऽपि विधूदयशङ्कितो
कमलिनो मलिनो भवति क्षणम् ॥ २३ ॥

मृदुमतोन्नततावरमन्दिरे
मलयमारुतमद्भुसुयोतने ।
प्रणयिनीमिह मानविनोदिनीं
सधिनयं विनयन्ति पिलासिनः ॥ २४ ॥

ललितपल्लविताखिलपादपे
 मृदुचलनमलयानिलसालिते ।
 सततमत्र समुद्यति माधवे
 बलति का लतिकामनु न द्युतिः ॥ १५ ॥

इममुदारतमं मुदमुत्तमां
 विरचयन्तमवाप्य महीधरम् ।
 अभिलपन्ति कदापि हृदाप्यहो
 न विबुधा विबुधालयस्यस्थितिम् ॥ १६ ॥

मधुरगीतिषु तारुविलासत-
 यपलवाहुमृणालसमुद्गतैः ।
 इह कुरङ्गकुलान्यचलीकता-
 न्यबलया बलयावलिशिञ्जितैः ॥ १७ ॥

ज्वलदसन्ददिनेशमण्ड्युति-
 म्बपितपत्रमवेक्ष्य महोरुहम् ।
 इह वहन्ति भयानि पतन्निष्णो
 भुजग-राज-गरानलशङ्कया ॥ १८ ॥

ननु विलोकय कौतुकमुच्चकै-
 रनुसरन् शनकैरिह शोनिकः ।
 समधिगत्य वनान्तलतान्तरे
 शय रवं शर-बन्धमितोऽश्नुति ॥ १९ ॥

सुखरकिङ्किणिकारवबोधित-
 यकितचारुद्विलीलविलोचनः ।
 रुचिमयं रथमाकुलमीक्षते
 मृगगण्ठी गगनीद्दरगं रवेः ॥ ३० ॥

मरकतोपलकान्तिकरम्बिते
 निवसतां वैरकन्दरसीमनि ।
 समुदितोऽपि च घूकपतत्रिणां
 दिनकरो न करोति विडम्बनाम् ॥ ३१ ॥

अतिमनोज्ञतमेन नभस्वता
 श्वरराजबधूरनुरज्यते ।
 विरलवंशवनानि शनैः शनै-
 र्ध्वनयता नयता-लक-कम्पनम् ॥ ३२ ॥

इह लताभयनेकुसुमाञ्चिते
 श्रियिशिलातलतल्पुनियादिनी ।
 स्वपिति कापि सुखं समया प्रियं
 विगत-रागुतरा-धर-पक्षवा ॥ ३३ ॥

अहह पशु वयस्य । परस्वरं
 परिगताः सखितामृतयोऽत्र च ।
 कुसुमूरद्वयैः समलङ्कृताः
 प्रतिवसन्ति वसन्तमुखाः सुदा ॥ ३४ ॥

सलितकेलिकलासु कलापती
 मधुरहासरसादिभिरुच्चकैः ।
 मुदमुदञ्चयतीह सदा मदी-
 दुरतरा रत-रागिणि वल्लभे ॥ २५ ॥

द्रयितानुगतेन विलासिना
 नियत-रङ्ग तरङ्गमृता मुहुः ।
 सुरगणेन मुदेष निषेव्यते
 समदनो मद-नोदितचेतसा ॥ २६ ॥

मृगदृशामपराधपरायणे
 प्रियतमे पृथुकोपभरोदितम् ।
 अपनयन्ति कलैरिह कोकिलाः
 किल रसाल-रसामृत-पायिनः ॥ २७ ॥

विहरदम्भसि पल्वलसम्भृते
 क्षणमिह स्थलनिर्मललक्ष्मिषु ।
 अपलचिल्लकपातविशङ्कितं
 वि-कुल माकुल-माशु निलीयते ॥ २८ ॥

तरणितमतनुः करश्रीकरैः
 सततमेव शिशुं परिषिञ्चती ।
 गजबधूरिह वारिणि दृश्यतां
 सकलभा कल भाषि-विषङ्गमे ॥ २९ ॥

सुखरकिङ्किणिकारवबोधित-
 यकितचारुङ्गिलोलविलोचनः ।
 रुचिमयं रथमाकुलमौघते
 मृगगणो गमनोदरगं रवेः ॥ ३० ॥

मरकतोपलकान्तिकरम्बिते
 निवसतां वरकन्दरसीमनि ।
 समुदितोऽपि च घूकपतत्रिणां
 दिनकरो न करोति विडम्बनाम् ॥ ३१ ॥

अतिमनोऽतसेन नभस्वता
 शवरराजवधूरतुरज्यते ।
 धिरलवंशवनानि शनैः शनै-
 र्धनयता नयता-लक-कम्पनम् ॥ ३२ ॥

इह लताभयनेकुसुमाश्रिते
 शशिशिलातलतल्युनिपादिनी ।
 स्वपिति कापि सुखं समया प्रियं
 विगत-रागतरा-धर-पत्तवा ॥ ३३ ॥

अहह पश्य वयम्य । परस्परं
 परिगताः सखितामृतयोऽत्र च ।
 कुसुमुरद्वयैः समनद्धताः
 प्रतिवसन्ति यस्तन्तमुखाः सदा ॥ ३४ ॥

मुकुलिताखिलचूतमहीरुहो
 ललितकोकिलकाकलिसङ्कुलः ।
 सततमेव यनानि विभूषयन्
 सुमधुरा मधु-रातनुते लताः ॥ ३५ ॥

प्रतिवनं नर्वाकिंशुकशाखिनां
 कुसुमगुच्छशतं परिकाशते ।
 विरहखिन्नबधूहृदयानल-
 भ्रमकरं मकरन्द-रसाशुतम् ॥ ३६ ॥

चलति चारुचलहलमाधवो-
 विकचपुष्परसासवमत्तया ।
 मधुरगोतिरतान्यलियोपया
 स्म-लया मलयाचलमारुते ॥ ३७ ॥

परिपतन् निपतन् मुञ्जरुत्पतन्
 प्रविकिरन् मधुगन्धि रजः पुरः ।
 मधुकरो मृदुसुम्बनदोलनै-
 र्ब्रतति-सन्तति-सङ्गमिहायते ॥ ३८ ॥

भ्रमति चाह करोति कलध्वनिं
 विशति पत्रचयं द्रुतमञ्चति ।
 इति निजप्रियया सह स वर-
 न्नविरलं वि रम्भुरुते तरुन् ॥ ३९ ॥

परमृतां कलकाकलगीतिभि-
 र्मधुलिहां मधुरैरिह गुञ्जनैः ।
 विरहिणी समवाप निपीडन-
 मकरुणैः करुणैरपि पुष्पितैः ॥ ४० ॥

मधुरसौरभलोभपरिभ्रमद्-
 भ्रमरभङ्गरणैर्मुखरीकता ।
 इह सदैव विभाति लतावली
 सकुसुमा कुसुमाकरसङ्गमात् ॥ ४१ ॥

नवविकस्वरनिर्मलमल्लिका-
 ललितसौरभसेव्यसमीरणः ।
 इह सदैव शिरीषरजःकणैः
 सुखमयं ख-मयं कुरुते तपः ॥ ४२ ॥

निविडपल्लवभाजि लतागृहे
 दयितया सह केलिपराः सुराः ।
 अपि निदाघदिने न विदन्त्यमो
 सुख-रताः खरतास्तपनत्रिषः ॥ ४३ ॥

तनुतरांशुकचन्दनसेव्यया
 दक्षितपाटलपुष्पविभूषया ।
 प्रमदयेव गृहिसम्पदा
 सुमनसां मनसां ततिरप्यति ॥ ४४ ॥

सुरभिधीरसमीरतरद्विते
 कुवल्यावलिलुब्धमधुव्रते ।
 इह विलाससुखं दयितासखः
 सरसि को रसिको न विगाहते ॥ ४५ ॥

कनककेतककेशरमिश्रितैः
 स्फुट-कदम्ब कदम्बक-पांशुभिः ।
 युवतयो विलसन्ति घनागमे
 समदना मदनादि-शिखण्डिनि ॥ ४६ ॥

मृगपतावपि विश्रुतविक्रमे
 मदभरोदवलेपपरा द्विपाः ।
 अनुभवन्ति सुखं सकरेणवः
 सम-करा मकराकुलितेऽम्भसि ॥ ४७ ॥

निविडपङ्ककदम्बकरम्बिता
 जलदजालसमानतनुत्विषः ।
 विरचयन्ति च दुर्द्दिनदुर्द्दशा-
 मिह वराहवरा वनसौमनि ॥ ४८ ॥

विशदकाशविकाशमितांशुका
 समदहंसवतंसविभूषिता ।
 विकसदजमुखीह विलासिनां
 रस-मुदे समुदेति शरद्वधूः ॥ ४९ ॥

निवसता नलिनीदलमन्दिरे
 मृदुमृणाललतादनमोदिना ।
 धवलपञ्चगणेन निधीयते
 सरसता रसता सरसामितः ॥ ५० ॥

मलिलमुत्पलराजिविराजितं
 विशदवारिधरावरणं नभः ।
 वनभुवी विषमच्छदपुष्पिताः
 स शरदा शर-दार्यामितः स्मरः ॥ ५१ ॥

सुजनचित्तनिभाम्बुचयाञ्चिता
 मदकलीदक लोलपतत्रिणः ।
 इह मनो मद्यन्ति सरोवराः
 कमल-कीमल कीकनदाश्विताः ॥ ५२ ॥

मरुवकसायकः स्फुरति स्फुटी
 वइति शीततरुष्य समीरणः ।
 मधुरहैमनतोऽव गिरो सदा
 रसमयः स्वमयः समुदञ्चति ॥ ५३ ॥

लसति लोभलता कुसमाञ्चिता
 निखिलकाननमुद्गतशोरभम् ।
 विहरति प्रमदैः प्रमदाशतै-
 रलनि केलि निकेतमिदृशताम् ॥ ५४ ॥

परिगतो जडतां शिशिरोदया-
 अधुरगीतिरसेन विमोहितः ।
 रहसि पाययतीह पिवन् स्वयं
 वर-जनी रजनीपु मधु प्रियः ॥ ५५ ॥

विकचकुन्दमरन्दभरालस-
 सुहिनविन्दुनिषेवणमांसलः ।
 विहरतां मरुतामिह भारुतः
 श्रम-हरो मह-रोचनताञ्जतः ॥ ५६ ॥

बलितलोहितलोचनभीषणा
 विपुलशृङ्गधरा वनसैरिभाः ।
 ददति भीतिमुदीर्यतरामितो
 रणरवेण रवेरपि वाजिनाम् ॥ ५७ ॥

अयमुपैति रुचिं धरणीधरो
 विलसता निकरेण मङ्गोरुहाम् ।
 सुरभिशीतसमीरणमङ्गतः
 प्रचलता च लतामृगशालिनर ॥ ५८ ॥

ऊतऊताशनधूमपरम्परा-
 सुरभिताखिलकाननभूमयः ।
 इह वसन्ति सदैव तपस्विनो
 अप-रताः पर ताप पराङ्मुखाः ॥ ५९ ॥

किरणभिन्नदरीतमसः सदा
 बलदमन्दमहोपधिवलयः ।
 इह दंष्ट्रप्रचयेन समन्विता-
 धिरदिनं रदिनं दधते रदः ॥ ६० ॥

विभुरिवातिमनोरमतां गतो
 ललितकान्तिकलः कनकाचलः ।
 सुमनसामयमातनुतेतरां
 चिर-सुदार सुदानुगतं मनः ॥ ६१ ॥

बहुलमत्तमतद्गजसेवितो
 वदति भूधरराजपदं सदा ।
 कनकभ्रूष्टदमो परिबीजित-
 श्मर-शामर चारुशमीरणैः ॥ ६२ ॥

तरल-तार लतावरमन्दिरे
 सरस धारस-सान्द्रनिनादिते ।
 विहरतीह रतीश इवानिशं
 सरमणी रमणीवगुणो जनः ॥ ६३ ॥

कामिनीमिह सुचारुहारिणीं
 शारिणीं हृदयतापसम्पदाम् ।
 आपयन्त्यनुगता विभावरिं
 भाव-रोतिपतुषा विश्वसिनः ॥ ६४ ॥

खेदविन्दुनिचयालमालका
 माल काननतिरोहितातपे ।
 अत्र सञ्चरति रत्नसुन्दरे
 सुन्दरेन्दुवदना सुराङ्गना ॥ ६५ ॥

समुज्ज्वलश्रीरयमिन्दुकान्तमृद्
 विभर्त्ति मेरुः शिखरैरनुत्तमैः ।
 विलासिनः कुण्डलिनः सुभोगिनो
 विलासिनः कुण्डलिनः सुभोगिनः ॥ ६६ ॥

हरिचरणविराजमानमौलिं
 बहुवयसानुगतं सुवंशजातम् ।
 अमुमृपिसुपमानयन्ति लोका
 बहुवयसानुगतं सुवंशजातम् ॥ ६७ ॥

इति निगदन्ति पार्थे वोक्ष्य मेरुं सुमेरु-
 व्रजरुचिरसुदारं स्फीतमालैस्तमालैः ।
 सुररिपुरपि मोदं प्राप दुष्प्रापसुचै-
 र्दधति सुदसुदारां कौतुके कौ तुके न ॥ ६८ ॥

इति वासुदेवविजये मन्वाकाव्ये सुमेरु-
 वर्णने नाम एकादशः सर्गः ।

द्वादशः सर्गः ।

अथाद्य मन्त्रनिपुणं धिषणं समुपस्थितम् ।
सर्वं निवेद्यामांस जिष्णुः क्षणविक्षेपितम् ॥ १ ॥
श्रुत्वा तद्वचसामोथो वाचिकं कंसविद्विपः ।
विमृश्य क्षणमाचख्यो संख्यार्थिनमिदं हरिम् ॥ २ ॥
अहोवत ब्रह्मलोकं मयि याते शतक्रतो । ।
दुर्नोतमिदमारब्धं त्वयाद्य केन हेतुना ॥ ३ ॥
कामः क्रोधो मदो मानो लोभो हर्षश्च भूभृताम् ।
अन्तरङ्गीऽरिपङ्कवर्गस्यैदमभ्यक् प्रयोजितः ॥ ४ ॥
समयेऽपि समुत्पन्नमुत्साहचित्तिजाङ्गुरम् ।
आहत्य सर्वतो रक्षेद्विज्ञातपवाततः ॥ ५ ॥
प्राप्य पुष्टतम प्रज्ञा-वात्रिपेकं समन्वितः ।
सहकारिभिरायत्यां स फलाद्योपकल्पते ॥ ६ ॥
स महान् जायते, चीर्णो नियमेनानुवासरम् ।
चिरात् सधीयमानो हि परमाणुर्महीधरः ॥ ७ ॥
सहसैव तु कार्याणामारम्भो न प्रशस्यते ।
वंशोऽप्यश्विसन्ततो नभ्यमानो विभिद्यते ॥ ८ ॥
यः सदर्थानुबन्धेन प्रयतेतार्थसिद्धये ।
नूनं नीत्यविरोधेन च स्यादर्थस्यंभजनम् ॥ ९ ॥

राजश्रीसरितो हेतुर्नयो लोकावनात्मनः ।

लोके जङ्घतनूजाया हिमवानिव सम्मतः ॥ १० ॥

स्वल्पमर्थं पुरस्कृत्य प्रवृत्तमतिदारुणम् ।

नाशयते रक्तमिश्रेण जीवनं विषविन्दुना ॥ ११ ॥

अन्योऽन्यभेदो भ्रातृणां सुहृदां वा बलान्तक ।

भवत्यानन्दकृन्नित्यं दुर्द्धियां नात्र संशयः ॥ १२ ॥

घोदीयानपि विद्रोहो ज्ञातिभिः कुलनाशकत् ।

कृणुः सद्दर्पजस्राग्नेर्वनं दग्धुमलं खलु ॥ १३ ॥

उपेन्द्रस्य सुपर्वेन्द्र । भ्रातुस्ते याचितं लघु ।

तदाशु पूर्यतां तात । सौभ्रात्रं वर्द्धतां चिरात् ॥ १४ ॥

तत्त्वं हितञ्च देवेश । श्रूयतामवधानतः ।

प्रदानं पारिजातस्य मह्यं समभिरोचते ॥ १५ ॥

तेनैवमुक्तः सहसा सप्तार्चिरिव सज्वलन् ।

आस्फाल्योरुस्थलं दोषा भूयस्तमिदमब्रवीत् ॥ १६ ॥

महोरस्कस्य तस्योरः शिलापट्टनिभं तदा ।

विस्तार प्रसभं प्राप मौर्वीच्छेदाद्बनुर्यथा ॥ १७ ॥

यावत् सङ्ग्रामयातीऽहं न जितश्वक्रपाणिना ।

पारिजातं न यच्छामि तावद् भो वचसाम्भते । ॥ १८ ॥

मित्राणीव प्रियालापा मृत्या इव विशेषिणः ।

स्ते परे वा प्रतीयन्ते नारयो बहुरूपकाः ॥ १९ ॥

उपायैः प्रतिकार्यास्ते सहजस्तु न शक्यते ।

प्रतिकर्तुं प्रवर्षद्भिरिरम्भद इवाम्बुदैः ॥ २० ॥

विक्रान्तेन सदा भाव्यं नित्यमर्धानभीषता ।
 मृगानिव मृगेन्द्रेण राज्ञापि विषयान्तरे ॥ ११ ॥
 मां समाह्वयते ज्येष्ठं यवीयान् स रणाङ्गने ।
 एवं गतेऽद्य यत् कार्यं तद्भवान् वक्तुमर्हति ॥ १२ ॥
 अरातेर्दाग्निः कर्म्येवं गर्वोत्सिक्तमदो तवः ।
 नराणामपि वीराणां चेतःसु गरलायते ॥ १३ ॥
 मानार्थं जीव्यते लोके मद्भिरित्युक्तमञ्जसा ।
 तदेवं मतिं नेच्छामि जीवितुं मानवर्जितः ॥ १४ ॥
 अधोमुखश्चिन्तयित्वा क्षणमूचेऽथ गीष्पतिः ।
 तदनुष्ठोयतां तात । साम्प्रतं हृदयेष्वितम् ॥ १५ ॥
 सदा विनम्रगीर्षोऽपि भुजङ्गः प्रियदर्शनः ।
 आहतः फणमुद्भूय हन्तुकामं दमत्यहो ॥ १६ ॥
 अथ प्रस्थातुकामोऽसौ स्वयमायोधनाङ्गने ॥
 चकार स्वप्नं सञ्जमूर्जितश्रीः पुरन्दरः ॥ १७ ॥
 अबान्तरे महोद्यश्रीरुत्साहो मूर्त्तिमानिव ।
 लयन्तः महसागच्छंस्तं प्रणम्येदमब्रवीत् ॥ १८ ॥
 अहो ! समरसम्भार-गम्भीरारम्भनिर्भरैः ।
 किमद्य स्वर्गिभिः सार्द्धं पादवो योद्दुमिष्यति ॥ १९ ॥
 तत् पशुः शृङ्गमुत्तुङ्गं मीरोरारोद्धमीहते ।
 कूपः संस्पृष्टेऽभोधिं खचोतोऽर्कं जिगीषति ॥ २० ॥
 सर्पं सदर्पमद्भिर्भ्यां निष्पेष्टुं सोऽद्य वाञ्छति ।
 सुप्तसिंहः कथं तेन पादाघातेन योष्यते ॥ २१ ॥

इदं गिरोन्द्रदलनं करेण स्थगनं रवेः ।
 मृगदृष्याभसि स्नानं यदिन्द्रो जेहुमिष्यते ॥ ३२ ॥
 के योद्धुं यदुभिः सार्द्धं स्वयं गच्छति हवहा ।
 प्रयागंसति ह्यर्थक्षो विग्रहं हरिणैः किमु ॥ ३३ ॥
 ममैव केवलं तेजो ऋवीराः सोढुमचमाः ।
 वेगं विहगराजस्य किं रुन्वन्ति सरीसृपाः ॥ ३४ ॥
 अद्यानुमन्यतां दासो रिङ्गणाय रणाङ्गने ।
 आश्लिष्यतु पराभूतिः शार्ङ्गिणं सङ्गरार्थिनम् ॥ ३५ ॥
 क्षम्यतां बालकस्यास्य प्रागल्भ्यं त्रिदिवेश्वर ! ।
 गर्जत्यवेद्य मातङ्गं चित्रस्यं सिंहशवकः ॥ ३६ ॥
 वीर्यांर्जितं वचः श्रुत्वा स्वसूनोः पाकशासनः ।
 विकसन्मुखपद्मोऽसौ मनसा प्रशगंस तम् ॥ ३७ ॥
 अथ देवान् समाह्वय स्रयमेव शचीपतिः ।
 उवाच शूर्पण्द्या वाचा वाचस्पतिमुखान् मुदा ॥ ३८ ॥
 बहुशः प्रार्थ्यमानोऽपि नागच्छत् क्रौञ्चदारणः ।
 आयोधनेऽद्य युष्माकं सेनानीः कतमो भवेत् ॥ ३९ ॥
 अयेङ्गितज्ञो विज्ञाय शतमन्योर्मनोगतम् ।
 जगात् विबुधाचार्यी विबुधैरनुमोदितम् ॥ ४० ॥
 सन्ति यद्यपि भूयांसो वीरा निर्जरसैनिके ।
 तेषामुद्भिद्यमानौजाः खल्वसौ पाकशासनिः ॥ ४१ ॥
 जयन्तं द्विषतो नित्यं जयन्तं मघवन् ! मुदा ।
 तद्वयं द्रष्टुमिच्छामः सैनापत्येऽभिषेचितम् ॥ ४२ ॥

अभिनन्द्य वचस्त्रिपां सानन्दोऽथ पुरन्दरः ।
 नन्दनस्याभिषेकार्यमादिदेश बृहस्पतिम् ॥ ४३ ॥
 अभिषिक्तस्य तस्याय खड्ग सारसनोत्तमे ।
 धूमकेतुमिवाधत्त रागिचक्रे सुरेश्वरः ॥ ४४ ॥
 वह्निदत्तकिरीटेन तदासौ विष्कुरक्षिपा ।
 विरेजे सोरमिम्बेन हेमकूटशिरो यथा ॥ ४५ ॥
 आनर्घः कुसुमासारैः कुमारं सुरसुभ्रुवः ।
 जगुर्मङ्गलगीतानि विद्याधरपुरस्त्रियः ॥ ४६ ॥
 गभीरमधुरोदार घोषसञ्चारचारवः ।
 मुदा तदा पयोयाहा पद्युः शशिगीकरान् ॥ ४७ ॥
 स्वर्षदीगीकरासङ्घी सपङ्गीलासनासमं ।
 वर्षो पुरो जयन्तस्य मन्दं मन्दं समीरणः ॥ ४८ ॥
 यौणयिणुमृदङ्गादि निःस्वनैर्वल्गुगीतिभिः ।
 भेरीगभीरनादैश्च तदा सचीमितं नभः ॥ ४९ ॥
 काले तस्मिन् सुग्रासीना रत्नमिंशासनोत्तमे ।
 तोयं विक्केषु पद्मन्ती नैपुण्यं सुरयोपिताम् ॥ ५० ॥
 श्लेषविन्यासकारिणा सार्वं सुरपुरश्रिया ।
 परिहासरसोत्सिक्ता गितरां मुमुदे शची ॥ ५१ ॥ ५५ ॥
 रागिणीभिः मम तव रागाः सर्वे सविषहाः ।
 धानन्दयन्ति हृदयं भाषयन्ती रमान् नव ॥ ५२ ॥
 पद्य मङ्गलमृदङ्गाणा दुन्दुभीनासु भीषणम् ।
 शुभाय यत्समित्कान्ता सहसाः धनिमुत्थितम् ॥ ५३ ॥

तदासौ चामरव्यग्र-हस्तायां पार्श्ववर्तिनीम् ।
 पप्रच्छ चकितेवास्य कारणं वायुसुन्दरोम् ॥ ५४ ॥
 सा तु सकरणं प्राह भीता गद्गदभाषिणी ।
 वाचिकं वासुदेवस्य तस्याः प्रियचिकीर्षया ॥ ५५ ॥
 अथोच्चैः सिंहनादिन वीराणां कम्पितेव सा ।
 भूय एवाह पौलोमीं देहि दृष्टिमितः सखि ! ॥ ५६ ॥
 आविरासन् महीतृपाताः सद्यो लोकभयङ्कराः ।
 ल्योतींषि शतशो व्योम्नः पतन्ति वसुधातले ॥ ५७ ॥
 योधन्ते च यज्ञैः सार्द्धं यथा नभसि सर्वतः ।
 सूर्यो निष्प्रभतां यातः पतन्त्युक्ताश्च निष्प्रभाः ॥ ५८ ॥
 आक्रम्य शैलशृङ्गाणि प्रभाव्यूहैरिरम्भदः ।
 कठोरधर्धरारावैः पातयन्ति महाशिलाम् ॥ ५९ ॥
 संक्षोभिता दिशां नागा नागाश्च धरणेरधः ।
 उन्मूलिता महाहृत्वा वमन्त्यग्निं महीधराः ॥ ६० ॥
 निर्घाताश्च भयन्त्यच्चैर्दियो दाहेन संयुताः ।
 शाययन्ति जगत् कृतस्त्रमुद्धेलाः सप्तसिन्धवः ॥ ६१ ॥
 प्रज्वलत्यपि नीरेषु वह्निर्दीप्ततरो महान् ।
 द्रोधूरते च वसुधा नीजलस्येव वायुना ॥ ६२ ॥
 घेपते नितरां हन्त हृदयश्च ममाधुना ।
 पश्य योद्धुमुपेन्द्रेण महेन्द्रोऽयं प्रसर्पति ॥ ६३ ॥
 अहोवत जयन्तोऽपि पितरश्चानुगच्छति ।
 शयुक्ताश्च सुखी दीना मीनं सा पर्ययेवत ॥ ६४ ॥

अथ स्फुरितविम्बोष्ठी समुच्छस्य पुलोमजा ।
 अवसिक्तेव रोपेण वभापे भोमदर्शना ॥ ६५ ॥
 अहो भीरु ! कुतस्तेऽद्य खेदः समुपसर्पति ।
 अपि किं न विजानासि प्रभावं ह्यत्रविद्विषः ॥ ६६ ॥
 शीघ्रं तद्देहि मे खड्गं गच्छामि प्रियसन्निधिम् ।
 चन्द्रस्य पुरतो नित्यं समुदेति हि, रोहिणी ॥ ६७ ॥
 दुःखाकरोति मेऽत्यर्थं युष्माकमवसन्नता ।
 निशान्ते भुजगाक्रान्ते सुखं निद्राति कः सुधीः ॥ ६८ ॥
 इत्युक्त्वासौ सखीवृन्दैः परितः परिवारिता ।
 आययी प्रियमाविध्य सौरथोरिव मण्डलैः ॥ ६९ ॥
 श्लथव्यालोलधग्निषा चन्द्रहासलमद्भुजा ।
 लघचण्डेश भीमेयं तदालोकि क्षणं जनैः ॥ ७० ॥
 मातः ! प्रभोद् पुत्रस्ते प्रणतवरणान्तिके ।
 अनुज्ञां याचते प्रीत्या प्रयाणाय रणाङ्गने ॥ ७१ ॥
 इत्युक्त्वन्तं तं देवी द्योर्भ्यामाश्रिय सादरम् ।
 अङ्गे निधाय वासुण्याशुशुभ्य तनयाननम् ॥ ७२ ॥ ७२ ॥
 परिशुभ्यञ्जयन्ताम्य तदा तद्गुखमण्डलम् ।
 यभी सौधाकरे विम्बे न्यसां पद्ममिव स्फुटम् ॥ ७३ ॥
 तस्याः सुस्ताव नेत्राभ्यां यारि खेष्टममुद्भवम् ।
 सुगीशयपलागाभ्यामजग्दाद्यजनं यथा ॥ ७४ ॥
 अथारुन्तभ्यामालम्ब्य चिबुकं तस्य यत्नम् ।
 यद्वयसीव तप्तजो जगाट स्फुरिताक्षरम् ॥ ७५ ॥

वत्स ! गच्छसि सङ्ग्रामं पन्थानः सन्तु ते शुभाः ।
 कच्चिद्द्रक्ष्यामि भूयस्त्वां जयश्रीसुपयान्वितम् ॥ ७६ ॥
 येन कल्याणिना पुत्र ! शत्रवः परिमर्दिताः ।
 आत्मानं मन्यते तेन प्रसू रत्नप्रसूरिति ॥ ७७ ॥
 व्याजहाराद्य जम्भारिं जृम्भयन्तीव तद्रूपाम् ।
 गन्तुमिच्छाम्यहं नाथ ! सङ्करं रणरङ्गिणी ॥ ७८ ॥
 नाच चित्रं सहस्राक्षं । यद्रङ्गं याति भामिनी ।
 गुजयूथाक्रमे सिंहो भवति प्रिययान्वितः ॥ ७९ ॥
 दीयतां ते परित्यज्य गन्तुं नार्हसि वृत्रहन् ।
 अस्थते पादलग्ना किं व्रततिर्मत्तदन्तिना ॥ ८० ॥
 त्वां विनाद्य बलद्धान्ते स्वर्गेऽहं स्यातुमत्तमा ।
 श्रूयते सौरतेजोभिर्दीप्यते शशिनः कला ॥ ८१ ॥
 आकर्ण्योर्ज्ज्म्वलां वासं प्रियायाः प्रियदर्शनः ।
 मोघयन् मेघान्घोषं वभापे मेघवाहनः ॥ ८२ ॥
 ओजस्विन्यानया वाचा प्रीतोऽस्मि नितरां तव ।
 मरुभूमौ यथा पान्यः प्राप्तया सरिता क्वचित् ॥ ८३ ॥
 विरम्यतामितो देवि । व्यवसायान्मृणालिनी ।
 युतापि कण्टकै रोद्धुं किं शक्नुयान् मत्तद्भजम् ॥ ८४ ॥
 एक एव विधाताहं महीं निर्योदवां क्षणात् ।
 त्रिःसप्तवारान् निःक्षत्रां भार्गवो ह्यकरोदिमाम् ॥ ८५ ॥
 वल्लभस्येदृशी वाणी श्रुत्वा मन्मथिण पोडिता ।
 वोषिव च्छिन्नतन्त्रोय सूकतां प्राप भाविनी ॥ ८६ ॥

अथ कच्छेष हृत्क्षोभं नियम्य दधिताञ्जया ।
 पादाब्जं ब्रह्मणोऽद्र्युं तक्षोकं प्रति सागमत् ॥ ८० ॥
 तदा हैमरधस्तस्या वाहाभ्यां सुतरां वभौ ।
 दोधूयमानपलाभ्यां व्योम्नि विखुरयो यथा ॥ ८१ ॥
 सापश्यत् कोटिशस्तत्र ग्रहाणां मण्डलं पथि ।
 घूर्णमानं स्वकक्षासु कन्दुकौघं विधेरिव ॥ ८२ ॥
 उत्पाद्य मधुरं ध्यानमपूर्वं श्रुतिरञ्जनम् ।
 विभीर्यशांसि तद्वाजाद् गायन्नित्यं रसादिव ॥ ८३ ॥
 रम्ये सौधाकरे विभे क्षणं विश्रम्य सा मुदा ।
 श्रतीत्य ज्योतिषां लोकं ब्रह्मलोकं समासदत् ॥ ८४ ॥
 प्रयातायामथेन्द्राण्यां महेंद्रो महसां ज्वलन् ।
 दिदेश शिखरे नेरोः प्रयाणाय सुधान्धसः ॥ ८५ ॥
 समोक्ष्य समरोद्योगमपर्वणि सुपर्वणाम् ।
 असुरवाससमूहा सुमुहुः सुरसम्भ्रुवः ॥ ८६ ॥
 सन्भाविविरहव्याधि-मुग्धा यदमरस्त्रियः ।
 ब्रजुतां सुरसद्धानां तदेवासीदमङ्गलम् ॥ ८७ ॥
 अथैरावतमुक्लिङ्गमारोहति बलद्विधि ।
 द्रुतमारुहद्देवाः स्वानि यानानि सर्वतः ॥ ८८ ॥
 तर्जयन् जगतोमुच्चैर्हृत्तेर्गजगर्जितैः ।
 प्रतस्थे समरारम्भ-दम्भो दम्भोऽलिभृत् स्वयम् ॥ ८९ ॥
 उद्वतध्वजिनोनादेष्टद्वारैर्धनुषां तथा ।
 नादयन्तो दिगः सर्वाः सुपर्वाणः प्रतस्थिरे ॥ ९० ॥

उच्चैःश्रवणमारूढं जयन्तं परिलक्ष्य ते ।

मेनिरे यथसा जिष्णोः प्रतापो मूर्त्तिमानिति ॥ ८८ ॥

ढहानां विकटध्वानैर्घनैश्च घनघोषणैः ।

भेरौगम्भीरनिर्द्वादैः मंचोभितमभूर्न्नभः ॥ ८९ ॥

महामणिगणोद्योत-विद्योतितविहायसः ।

वाहिनीं रञ्जयामासुः कुञ्जरा मदमेदुराः ॥ ९० ॥

दन्तिदन्तसमोद्दाम-बाहुदण्डविमण्डिताः ।

जग्मुः समरसंरम्भ-दम्भपूर्णाः पदातयः ॥ ९०१ ॥

केचिदारुह्य मातङ्गान् प्रीतुङ्गान् मददुर्भदान् ।

तदानीं विन्ध्यशृङ्गस्था हर्यक्षा इव रेजिरे ॥ ९०२ ॥

नत्तयन्तसुरङ्गालीः प्रासोक्तामितपाणयः ।

अश्ववारयराशेरुर्दम्भा इव शरीरिणः ॥ ९०३ ॥

तदा भक्ताग्रलग्नाभिः केतुमालाभिरक्षितम् ।

दिदीपे निर्तरां व्योम धूमकेतुगणैरिव ॥ ९०४ ॥

संक्षुब्धसिन्धुकल्लीलैस्त्रिमिङ्गिल इवाधुना ।

अन्वीयमानस्त्रिदशैर्विरेजे जम्भसूदनः ॥ ९०५ ॥

धूमधूमच्छवीः कुर्वन् परितो हरितोऽनिशम् ।

उद्धतः प्रघची योद्धुं प्रज्वलन् ज्वलनः स्वयम् ॥ ९०६ ॥

महोदण्डेन दण्डेन ब्रह्माण्डं खण्डयन्निव ।

जगाम शमनः शीघ्रमरातिशमनाशया ॥ ९०७ ॥

नवीनाम्बुदसंदाशा महोदीर्णास्त्रपाणयः ।

सद्यशो राक्षसा जग्मुर्योद्धुमुदतचेतसः ॥ ९०८ ॥

कल्पयन् प्रलयाशङ्कामकालेऽपि जलोत्करैः ।
 अगमत् सङ्गराशंघ्री पाशौ पाशयितुं द्विपः ॥ १०८ ॥
 विपयन् प्रबलैर्वेगैः सर्वतः कुलपर्वतान् ।
 आन्दोलयामास लोकानञ्जसैव प्रभञ्जनः ॥ ११० ॥
 उद्दामसमरारम्भ-दम्भसन्धारसम्भृतः ।
 गदापाणिरुदोर्णश्रीर्यचेशोऽपि चणाद् ययौ ॥ १११ ॥
 कण्ठहालाहलज्वाला-जटालैर्लोचनानलैः ।
 रुद्रो विद्रावयामासुर्दिशामाशु प्रसन्नताम् ॥ ११२ ॥
 आजगाम न यच्छेष, प्रयात्यपि दिवस्पतो ।
 तेनैव प्राप स प्रौढां पीडां भूरिभरान्वितः ॥ ११३ ॥
 रुचिभिः क्रोधपूर्णानामचिरेण खरोकिसाम् ।
 कोटिसुर्योर्जितज्योतिर्विराजितमभून्नभः ॥ ११४ ॥
 संरावेण महोदय वरूथिन्या बलद्विपः ।
 भुवनानि महोत्पात-वातेनेव चकम्पिरे ॥ ११५ ॥
 वैमानिकविसानौघ ज्योतिर्मण्डलमण्डिते ।
 श्योम्नि व्याजृम्भमाणोऽपि न दिदीपे दिवाकरः ॥ ११६ ॥
 यावदाकर्णयन्नादमुत्पश्यति विचञ्जनः ।
 तावदेव सुरार्थोश्च ध्वजिनी मेदिनीमगात् ॥ ११७ ॥
 अथ देवगणोद्दाम वेगवायुपराहतः ।
 चकम्पे शिखरयूहो मेरोरश्चत्यपत्रवत् ॥ ११८ ॥
 घाहानां, ज्ञेयितैर्भयः कठोरैः करिहंस्तैः ।
 वसुधा बहुधा कम्पनावभार भवादिव ॥ ११९ ॥

अथ शक्रवलीदूत-धूलिभिर्धूसरच्छविः ।

रविस्तत्चालणायैव न्यमाङ्घ्रिन् पयसां निधी ॥१२०॥

दीर्घपादपश्रीर्षु शृङ्गेषु च महीभृताम् ।

दग्धकालवशादाम चण्डांशोः शतधांभवत् ॥ १२१ ॥

क्रन्दन् लुठंश्च चक्राकः प्रियाविरहकातरः ।

दृष्ट्या 'करुणयाद्राक्षीदपराद्रिगतं महः ॥ १२२ ॥

अकुण्ठभुजवीर्यस्य शनकैरमरेशितुः ।

उत्कण्ठया समं प्राप गाढतां तमसान्ततिः ॥ १२३ ॥

तदा निजाङ्गं विनिधाय मेरोः

शृङ्गेऽपरं शृङ्गमिवाशु रुढम् ।

अलक्ष्यदृष्टिर्गगनञ्च पश्यन्

विचिन्तयन्नास शचीं शचीशः ॥ १२४ ॥

अथ विविधशितास्त्रास्त्रादधानो निकामं

रुचिरकर्नकयैलाभ्यासमासाद्य सद्यः ।

मृगयुरिव मृगेन्द्रं मङ्क्षु काङ्क्षन् सुकुन्दं

सुरपतिरपि लक्ष्माद् पार्मिनीं तामनैषीत् ॥ १२५ ॥

इति वासुदेवविजये मद्वाक्वाव्ये जयन्ताभिषेको

नाम द्वादशः सर्गः ।

त्रयोदशः सर्गः ।

अथोद्भूतैर्देवपतेर्वचोभि-
र्निवेद्यमानैर्विहगेश्वरेण ।
समीरवेगैरिव रोहिताश्वो
हरिस्तदानीमधिकं दिदीपे ॥ १ ॥

अखर्वगर्वं वचनं बलारे-
र्यथा ययासी स्फुटमाश्रयंस ।
तथा तथा कोपकप्रायितश्रो-
र्ददौ दृशौ चक्रधरः स्वचक्रे ॥ २ ॥

अगाधसत्त्वोऽपि यदद्य मद्यो
जगाम धैर्य्यच्युतिमच्युतोऽसौ ।
दृप्तोदितेनाद्रिभिदस्तादस्मिन्
निदर्शनं यादृववानुदन्वान् ॥ ३ ॥

अथोपरोपारुणभीषणश्री-
र्नन्नाटवद्भुक्कुटीविभङ्गः ।
स पाञ्चजन्यध्वनिना प्रयातुं
यत्नानुज. स्य यत्नमादिदेश ॥ ४ ॥

मरन्दचक्रादिव भृङ्गसङ्घा-
 त्तिनेत्रनेत्रादिव वज्रिभासः ।
 अपानधीयादिव भङ्गमाला
 गिरेर्निरीयुर्मुंरजिद्धजिन्यः ॥ ५ ॥

उदयवेगान् बलदर्पभाज-
 स्तरङ्गमानधनि नर्त्तयन्तः ।
 सुवर्णसन्नाहभृतोऽश्ववाराः
 भ्रासीलसत्पाणितलाः प्रजग्मुः ॥ ६ ॥

आयौवनारभ्यभृतोरुदम्भाः
 सम्भावयन्तो विजितं महेन्द्रम् ।
 वीराः परामर्दनवर्द्धमान-
 क्रोधा ह्रदा भीदमुदारभीयुः ॥ ७ ॥

प्रचण्डतुण्डाः समुदयशुण्डाः
 खवर्मादा रौक्मकुयावनद्धाः ।
 जग्मुर्जवाङ्गमगैलकल्पाः
 कल्पान्तपाथोदनिभा मदेभाः ॥ ८ ॥

उच्चैः कणत्कासनकिङ्किणीक-
 मुच्छूनचक्राकर्मितारिचक्रम् ।
 अभेद्यसन्नाहभृदुग्रमानी
 रथाङ्गपाणी रथमारुरोह ॥ ९ ॥

अथान्तकं वैरिमहीपतीनां
प्रयान्तमुद्दीक्ष्य मुरद्विपन्तम् ।
सर्वे सुपर्वशमहेशकन्या-
स्तमन्वधावन् बलफालुनाद्याः ॥ १० ॥

महारथैस्त्रैरभितो व्रजद्विः
स्फूर्जत्क्षणावुच्छविरेष रोषात् ।
यद्यैः समन्ताद् रभसाद् भ्रमद्वि-
स्तदादि भास्वानिव भासते स्म ॥ ११ ॥

धनाभिलाषीव वदान्यमुर्ध्वै-
रुच्चैःत्रयोऽधीगमपेक्षमाणः ।
अतिष्ठदाकृष्टसुरारिमानोऽ-
नुगम्यमानः स्ववलैर्सुरारिः ॥ १२ ॥

अथीत्कटैर्माधवसैनिकाना-
मुदृण्वकीदृण्वैरतोष ।
फणीव नादैर्हमरुवजाना-
मुदीर्णश्रीर्षो हरिराम रोषम् ॥ १३ ॥

किमथ चित्रं यदवाप मन्युं
सेनानिनादैः शतमन्युचित्तम् ।
न किं हठात् क्षीभयति क्षितिर्धं
विधाय धातुदृतिमन्तरुणा ॥ १४ ॥

प्रवेपमानस्य रुषा तदास्य
 नासाविलाच्छासभरैर्निरौये ।
 बहुग्रहमात् प्राक् परिकम्पतेऽद्रि-
 निर्याति धूमप्रकरश्च दर्याः ॥ १५ ॥

उत्साहवातैः प्रचितः क्रुधाग्नि-
 र्भूमौ शरीरे नहि वृत्रशत्रोः ।
 तोक्ष्णाक्षिरोक्षिःप्रचयच्छलेन
 चदाविरासन्निव तत्स्फुलिङ्गाः ॥ १६ ॥

चक्षूंषि वज्रं युगपन्निवेश्य
 क्षुब्धोऽप्यथेन्द्रः क्षणमास तुष्णीम् ।
 प्रवण्डझक्तोत्पतनाद्धि पूर्वं
 प्रभञ्जन, स्वैर्यमुपैति किञ्चित् ॥ १७ ॥

तदामरेशो रणवेशधारी
 प्रहृष्टमन्युस्त्रिदशैरदर्शि ।
 ज्वलन्निवाग्निर्वेनराजिकल्पं
 कंसारिसैन्यं सहसा दिधक्षन् ॥ १८ ॥

अथार्पयन् निचसहस्रपातै-
 र्दिग्गजैर्नि शोषिमकान्तिपूरम् ।
 विडम्बयथास्फुटमन्द्रघोषान्
 सुरान् समाह्वय जगाद वञ्ची । १९ ॥

युष्माकमन्तर्यदपि द्युवीराः ।
 सदा ससुखाहभरेण पूर्णम् ।
 तथास्तु वाचां प्रचयो मदोयो
 वायुर्यधीदोपनहेतुरग्नेः ॥ २० ॥

वयं न मृत्योर्वशगाः कदापि
 तथा जरास्मासु पदं न कर्त्ता ।
 सुपर्वणां गर्वभरोऽयमिहो
 जयश्रियो वक्त्रसुदीचतेऽद्य ॥ २१ ॥

स्वातन्त्र्यरक्षासु दृढप्रतिज्ञैः
 सन्तानकल्पैः खलु जन्मभूमेः ।
 लसृञ्चते ये स्तृणवन्मुदात्मा
 ध्रुवं जगत्याममरास्त एव ॥ २२ ॥

असुव्ययेनापि वयं न जातु
 स्वतन्त्रतास्वर्गसुखं जहीमः ।
 यतः ऋवीराः सततं परेषा-
 मधोनतां सृत्युमिव स्मरन्ति ॥ २३ ॥

स्वातन्त्र्यरक्षणं द्विषतां पदान्ते
 विन्यस्य लौल्याङ्गुजीवितस्य ।
 प्राणन्ति ये दास्यपरा नु तेषां
 जोवन्मृतास्ते नितरां वराङ्गाः ॥ २४ ॥

अभीष्टलाभाय रिपोः पुरस्ताद्
 थैमैन्यते क्रन्दितमेव शस्त्रम् ।
 मनस्विताहीनहृदः कदापि
 न ते पुमांसः पुरुषप्रतीकाः ॥ २५ ॥

आनम्य शीर्षं द्विषतो भवेन
 सन्भावनां ये परिदर्शयन्ति ।
 क्षुर्वन्ति तच्छिञ्चितवच्च सर्वं
 पुच्छेन होनाः पशवस्त एव ॥ २६ ॥

भीरुत्वमेति स्थिरतां यदिष्टे
 चित्ते तदन्यत्र पदं कुतोऽस्य ।
 कृतास्पदः सन्ततमेव चन्द्रे
 नालम्बते जात्वपि भानुमद्भः ॥ २७ ॥

दग्धोद्वेराद्यं परितुम्बा भूमिं
 प्रीणन्ति शत्रून् निरफत्रपा ये ।
 अधोनताशृङ्खलवडकण्डान्
 तान् सारभेयान् मनुते मनस्वी ॥ २८ ॥

अर्थस्य भेदं गमिताः प्रलोभा-
 द्विपद्यपद्यं खलु ये श्रयन्ति ।
 तान् पामरान् तुद्रतरांश्च पापान्
 जेष्ठीयते धारयितुं धरित्री ॥ २९ ॥

अतो नु गर्वात् प्रणिधिर्मुरारेः
 प्रगल्भमनो जगदे मयैवम् ।
 गिरीन्द्रकुञ्जे गजगर्जितानि
 निगम्य किं जातु विभेति सिंहः ॥ ३० ॥

तदुच्यतां महचनादुपेन्द्रो
 विपत्तनिश्चिन्मशरैश्चिरेण ।
 नाकारि नाकाधिपदाच्चमूनां
 पक्षीन्द्र । वक्षोव्रणराजिराजौ ॥ ३१ ॥

परस्परं प्रेमगुणेन बद्धा-
 स्वच्छन्ति नैक्यं त्रिदशाः कदापि ।
 नह्येकयोगात् सिकतामहस्रं
 घालेन किं भूधरतामुपैति ॥ ३२ ॥

स्वातन्त्र्यपीयूषरतिं निहत्वा
 प्रवीरधर्मञ्च विमथ्य पटुभ्याम् ।
 न शिञ्चिताः शत्रुपदालम्बै-
 रद्याप्यसून् धारयितुं सुरीचाः ॥ ३३ ॥

अरातिभोत्याः जननीमिव स्वां
 सन्तज्य पूर्वां खलु जन्मभूमिम् ।
 अभिन्नचित्तानपि बालवन्धून्
 ईदृशं ज्योतिरिति किमद्य देवाः ॥ ३४ ॥

हृदापि यो योधयितुं सुरौवान्
 महौजसः कल्पयति प्रयाणम् ।
 ध्रुवं प्रसुप्तस्य हरेः सटालो-
 माक्रष्टुकामः स तमभ्युपैति ॥ ३५ ॥

शृक्तोऽस्मि देवान् प्रसभं विजेतुं
 स्वप्नेऽपि यच्चिन्तयतीति मृडः ।
 करोति संख्यां परमाणुराशि-
 र्थोऽपि दोर्भ्यां परिभायते सः ॥ ३६ ॥

कृतापराधोऽपि न गोपडिम्भः
 क्रुधः परं स्यान्नम वक्ष्यपाणेः ।
 इत्येव बुद्ध्या समुपेक्षितः किं
 प्रगल्भतां प्राप पुराद्रिधारो ॥ ३७ ॥

आलिङ्ग्य गाढं सुरवाहिनीं ता
 स्वर्द्धारि निद्रातु हरिस्तदद्य ।
 शचीः पताकां ननु जन्मभूमौ
 स्वप्नेऽपि कच्चिद्विबुधाः सहन्ते ॥ ३८ ॥

पुराङ्गनानामपहृत्य वामं
 प्रचार्य धनूर्नृजवालहृन्दैः ।
 अनार्य्यजुष्टं चरितञ्च तपन्
 न सञ्जतेऽसौ सुरपुष्यधीमन् ॥ ३९ ॥

तथापि वात्सल्यवशंवदोऽहं
 प्रदिसुरस्मि त्रिदिवप्रसूनम् ।
 स चेन्दुपेन्द्रस्वरथौ ममाद्य
 क्षमां प्रतीच्छेत् परितुम्ब्य मृद्धा ॥ ४० ॥

एवंविधेरुग्रतरैर्वचोभि-
 कृत्साहयंन्नेव महस्विनस्तान् ।
 दिवस्पतिः प्रौढभुजप्रतापः
 सन्तापितारिः समरं जगाम ॥ ४१ ॥

अथ महद्भोक्तयुद्धरङ्गी
 प्रतापतुङ्गोक्तवाहुवीर्यः ।
 सुपर्वमेन्यैः परितः पगीतः
 पुरन्दरः प्राप समीकभूमिम् ॥ ४२ ॥

जवात् पतन्तावतिवीर्यवन्ती
 तरङ्गमङ्गाविव मागरस्य ।
 संव्याप्ततां महारभूमिभागा-
 रुपेन्द्रदेयेन्द्रचमूसमूहौ ॥ ४३ ॥

अनन्तकन्यान्तसमीरसद्भात्
 समुत्पतस्तापिव यारियाहौ ।
 वेगेन सहर्षणमाशु लब्धा
 वित्तेजुस्तपतिमन्द्रनादान् ॥ ४४ ॥

यथो हिमांशुप्रतिमं समन्ता-
 दसुव्ययेनापि समीहमानाः ।
 परस्परस्पर्द्धितया तदानौ-
 नस्त्रप्रहारान् विदधुः प्रवीराः ॥ ४५ ॥

समित्तमारम्भष्टोरुदम्भाः
 सम्भावयन्तो विजयं स्वकोयम् ।
 निपातयामासुरपारसाराः
 प्रहारधाराभिररातिवोरान् ॥ ४६ ॥

विजप्रभीर्नामिससुद्धिरन्तो
 रणोरुसन्तोपपराय योधाः ।
 मिथः शरानुघतरान् वितेनु-
 वारिप्रवाहानिव वारिवाहाः ॥ ४७ ॥

ललाटवद्वभ्रुकुटीतरङ्गाः
 सदर्पमुत्पत्य पदातिसङ्घाः ।
 न्यपातयंस्तीक्ष्णकपासघातैः
 प्रत्यघदन्तावलदन्तकुन्तान् ॥ ४८ ॥

पंदातिपादोलितधूलिजाल-
 महान्यकारे भ्रमति त्रिलोकीम् ।
 कलम्पसहर्षभवैः स्फुलिङ्गैः
 खद्योतपुञ्जैरिव तत्र रेजे ॥ ४९ ॥

मुहुर्मुहुः स्वामिसमर्थमाण-
सम्मानयानप्रणयादिकानाम् ।
विधांतुमानृणमिवेहमानैः
पास्वर्ह्यमानैर्युधेऽथ योधैः ॥ ५० ॥

सुतोष्णहालाहलदिग्धवक्त्रैः
स्वनद्भिर्द्वारसिशिलीसुखीघ्नैः ।
उदपवेगैरिव सर्पसार्यै-
र्विकीर्त्यमाणं वियदावभासे ॥ ५१ ॥

निषूदिताघोरणयोर्विपचै-
र्विपेन्द्रयोरुन्मद्योस्तदानोम् ।
प्रचण्डसंशामविलोकनोत्कै-
रकारि वीरैः घणमाजिमान्द्यम् ॥ ५२ ॥

अथ प्रगल्भोर्जितवीर्यंभाजां,
प्राणान् हरन्तस्तरसानुवेलम् ।
तदान्तकस्यैव काटाक्षसारा
महोद्यधारा विशिखा निपेतुः ॥ ५३ ॥

विभिन्नवक्षा. घतजोचिताद्भो
रेजे तुरङ्गोपरि कोऽपि वीरः ।
रणश्रिया गाढतरानुरागं
संभाजितः शोणमणिस्रजेव ॥ ५४ ॥

समीरवेगाविव वावटूक-
 वचःप्रपञ्चाविव चाव्यधस्थौ ।
 पुनः पुनर्भङ्गजयौ तदानो-
 मवापतुर्यादवदेवदण्डौ ॥ ५५ ॥

सश्लिद्यमानेषु निजाङ्गकेषु
 विच्छिद्यमानेष्वपि वाहनेषु ।
 द्विपत्नहारस्फुरदुग्रोपै-
 रकांरि वीरैर्न मनोऽपि दूनम् ॥ ५६ ॥

उदञ्चयन्तयलचामराणि
 चर्माणि चारूणि पदातिसार्थाः ।
 उत्थापयामासुरसिप्रहारैः
 कणाः कृशानोः करिराजदन्तात् ॥ ५७ ॥

तदा महावीरगणैर्विभिन्न-
 मद्योयकुम्भाः समराजिरेषु ।
 युगान्तवातैरिव पात्यमाना
 महीधरा दन्तिवरा निपेतुः ॥ ५८ ॥

यौरप्रहारोत्करमूर्च्छितानां
 महागजानां रुधिरप्रवाहाः ।
 मनःशिलारञ्जितनिर्भराणा-
 मथाशुचयं रक्षिमाह्वयेषु ॥ ५९ ॥

विभूतिभारैरिव रोहिताश्वो
मदेरुदीर्णैरिव सद्गुणौघः ।
बभार, वीतप्रभतां नृवीरै-
र्विनिर्जितो निर्जरवीरवर्गः ॥ ६० ॥

विलोकयन्तः सूबलं दिगीशां
विद्रावितं यादववाहिनोभिः ।
विस्तारयन्तः शितशस्तधारां
रणाजिरं रोषपराः परीयुः ॥ ६१ ॥

उपबुधः क्रोधभरेण पूर्णः
समुज्ज्वलन्तीं तनुमादधानः ।
कल्पान्तलक्ष्मीं कलयन्नकाले
ज्वालाजटालः स्फुटमाविरासीत् ॥ ६२ ॥

प्रकम्पयन्तं खसितेन शैलां-
नुदयश्टङ्गचतुर्भानुविम्बम् ।
अधिष्ठितः कासरमुयरूपं
ययौ यमो योद्धुमथोत्तमोः ॥ ६३ ॥

धृतायुधैर्वियहवद्भिर्यै-
रश्वोधिभिर्द्राक् परितः परीतः ।
जगाम संधाममहीमहीन-
तंजा जलानामधिपः सदर्पम् ॥ ६४ ॥

महोधराणामपि शृङ्गसद्वान्
 प्रेङ्खोलयन् वेगभरैरतीव ।
 उद्धेलयन् वारिधिवारिपूरान्
 प्रभञ्जनो रङ्गरथः प्रतस्थे ॥ ६५ ॥

पुण्याभिधं कामगमं विमान-
 मारुह्य यच्चैरनुगम्यमानः ।
 दधद्दामुग्ररुषारुणश्री-
 र्धनाधिनाथो रभसादयासीत् ॥ ६६ ॥

विभ्राजमानः स्वमहीभिरुच्चै-
 रुच्चैःश्रवःपृष्ठगतो गरिष्ठः ।
 अनन्तवोर्त्यः प्रचयी जयन्तो
 विस्तारयंस्तोषभरं मघोनः ॥ ६७ ॥

सुपर्वणां दुर्विषहैर्महीभि-
 रापूर्यमाणेषु हरिन्मुखेषु ।
 बलं बलाद्यैरपि पाल्यमानं
 विभीषितप्रायमभून्मुरारेः ॥ ६८ ॥

उच्छृङ्खलं तच्च समीचमाणा
 महोपमानाधिकदर्पभाजः ।
 बलादयः प्रौढभुजप्रतापाः
 सङ्ग्रामधीमानमथाभिजग्मुः ॥ ६९ ॥

कालं हली पाशकरं किरोटी
 गदोऽनिलं मात्यकिराश्रयाशम् ।
 सुदा जंयन्तं भुजवीर्यवन्तं
 जगाम काम, समराभिरामः ॥ ७० ॥

विभ्रहृदामुग्रमदारुणाचः
 क्रोधोद्धृतौ युद्धमहीमुपेतः ।
 विलोकितो निर्भरभीति लोकै-
 र्यमो यमस्यापि स सौरपाणिः ॥ ७१ ॥

तदान्तकं सन्ततबाहुवीर्यः
 शौर्येण निर्जित्व जगर्ज्ज भूयः
 करीव वल्लीमथ कामपालो
 विलोलयामास वलारिसेनाम् ॥ ७२ ॥

अथागतः प्रौढवलैरुपेतो
 रोषान्वितः पाशयितुं विपन्नान् ।
 निरुद्धवेगं शरवर्षपायै-
 रकारि पाशी खलु फाल्गुनेन ॥ ७३ ॥

विद्येव दारिद्र्यभरैरतीव
 तुषारपूरैरिव पङ्कजश्रीः ।
 यार्थेषुपातैः सलिलाधिपस्य
 वल्लभभा निष्प्रभताम्बभार ॥ ७४ ॥

गदोयवाणव्रजदीर्घमाणी
 यदाप मान्द्यं समरे समीरः ।
 वसत्रपि श्रीमति चन्दनाद्रौ
 जहाति नाद्यापि तदेव नूनम् ॥ ७५ ॥

अनल्पकल्पान्तहुताशक्त्यः
 समुज्ज्वलज्वालजटालटेहः ।
 दहन् दरप्राथमरातिसैन्यं
 दह्निर्ययो सात्यकिमत्युदयम् ॥ ७६ ॥

विनिर्दहन्तं ध्वजिनीं सुरारैः
 स्पृशन्तमुच्छूनशिखाभिरभ्रम् ।
 वैश्वानरं वारुणवाणवपैः
 शिनिप्रवीरः शमयाम्बभूव ॥ ७७ ॥

अवाकिरन् पत्रितरङ्गसहान्
 थयी जयन्ती जलधिप्रकाशः ।
 अमह्यतेजाः खनु तान् प्रमह्य
 यभौ तदा सद्य इवाश कार्ष्णिः ॥ ७८ ॥

तृणे न वाणग्रहणे न योगे
 नाकर्षणे नैव विमोचणे न ।
 अलक्षि शिवावग्रतस्तदानीं
 तयोः करः कापि युधि प्रवीरैः ॥ ७९ ॥

महेन्द्रसूनुसरसा पृथक्कै-
र्विव्याध वरहानथ शम्बरारैः ।
क्षिप्त्वा सतृणञ्च धनुस्तदानीं
मदीर्ञ्जितथी रभसाञ्जगर्ज्ज ॥ ८० ॥

अनृथ्यमाणोऽस्य सदर्पभाषां
फणीव पादाहतिमेव रोषत् ।
गदामुपादाथ ललाटपट्टे
जयन्तवाहस्य जघान कामः ॥ ८१ ॥

दुरङ्गराजस्तदुरुप्रहार-
मासाद्य सद्यो विकलीकृताङ्गः ।
विपाद्यन्नस्य मनो नितान्तं
तदात्तनादान् सुचिरं चकार ॥ ८२ ॥

आक्षय्य रश्मीनतियत्नभाजा
निवारितोऽपीन्द्रसुतेन भूयः ।
उवाह वाहः स्थिरतां न, किञ्चु
चलाश्रयः शाम्यति सान्त्वनेन ॥ ८३ ॥

महोद्यवेगैर्चनयाणवर्षै-
र्यदुप्रवीरैरभिहन्यमाना ।
अकर्णधारेव तरिस्तदासौ
वभ्राम देवध्वजिनी समन्तात् ॥ ८४ ॥

ह्योत्तरङ्गोऽथ महोग्रकुम्भि-
 कुम्भीरभीमः समरप्रदेशः ।
 सम्पूर्णमाणो रुधिरापगाभि-
 रवाप कल्पान्तपयोधिलक्ष्मोम् ॥ ८५ ॥

दन्तोन्द्रदन्तार्पितकर्णभूषाः
 लतान्महाराः चतजाङ्गरागाः ।
 मदोन्मदाः शोणितसोधुधारां
 ऋपालपात्रेरपिवन् पिशाच्यः ॥ ८६ ॥

नवं नवं श्रावणगीरमुच्चै-
 रादायु दपात् परिचर्च्यन्तः ।
 उत्तालतालोत्तरन् विनञ्जाः
 पिशाचरडा ननृतुः समन्तात् ॥ ८७ ॥

नक्तश्चरोऽपियदवमदपि यस्तकुन्तः शकुन्तः
 क्रव्यं नव्यं गृहोवा स्म नदति मुदितो मत्तवेतालवालः
 चिक्रीडाव्रोडमुच्चै रुधिरमधुमदात् पूतना नूतनाङ्गो
 योगिन्यो मांसमिदःप्रमुदितमनसस्तुष्टुषुः शूरशक्तिम् ॥ ८८ ॥

शिरारवेभूरितरैर्गभीरै-
 रमोटनादैरपि कौणपानाम् ।
 विदीर्यमाणैश्च शरैर्मख्यै
 मंही मद्वाक्रान्दितजाततान् । ८९ ॥

कश्चिद् विमानमधिरुच्च सुराङ्गनाभिः
 स्वोयं वपुः ममरसीन्नि समीचमाणः ।
 श्रानन्दतुन्दिलमनाः स्फुटमाशशंसे
 धीरान्वये निजजनुर्जननान्तरेऽपि ॥ ८० ॥

मार्त्तण्डः कुमुदीत्करानिव गुणयामानिवीचैर्मदः
 कालः प्राणिगणानिवाशनिमहापत्तोऽद्रिकूटानिव ।
 विद्वेषः प्रणयानिवोच्छ्रितशिखी वज्रिर्वनान्तानिव
 श्रीमानुयपराक्रमः सुमनसो द्रागाममर्द्दं स्मरः ॥ ८१ ॥

इति वासुदेवविजये महाकाव्ये सङ्कुलयुद्ध-
 वर्णने नाम त्रयोदशः सर्गः ।

चतुर्दशः सर्गः ।

देवसैन्यमद्य दैन्यमुपेतं
वौक्ष्य रोपभरभङ्गरितभूः ।
व्याकिरन्निशितसायकधारा-
म्नाजगाम समरं सुरराजः ॥ १ ॥

क्रोधपूर्णहृदयस्य बलारे-
लीललीचनसमूहमयूखैः ।
उच्छलच्छिखिशिखाभिरिवोच्चैः
शीणिमानमवहन् घनमाशाः ॥ २ ॥

उद्यकान्तिरधिरूढकरोन्द्रः
सद्गरे सुरपतिः स विरेजे ।
मेरुमूर्ध्नि पृथुरोचिरुदभ्रो
भानुमानिव तपर्त्तुदिनेषु ॥ ३ ॥

वीक्ष्य कोपकलितैर्नरवोरै-
र्भयमानमपि दैवतसैन्यम् ।
अर्पयन्निजकरं शरपुङ्खे
सञ्जते स्म बलव्यनिहन्ता ॥ ४ ॥

गण्डमण्डलगलन्मदधारा-
निर्भरेषु दनुजारिगजेषु ।
जङ्गमाचलधियेव तदानीं
संमुभोच मघवान् निजमह्वम् ॥ ५ ॥

कण्डलीकृतयरामनो मनो-
जायदग्रतरकोपपावकः ।
वीरनीरनिधिमन्यमन्दरः
सञ्चचार परितः पुरन्दरः ॥ ६ ॥

इरग्मदमहोत्वर्षं रुधिरनीरपूरच्छटा-
जटालतलसङ्कुलं भटतिमिद्धिनैकाकुलम् ।
प्रमथ्य समरार्णवं बलमधर्षिं जम्भद्विषा
विधाय मदमन्थरं मघनमन्दरं मिभ्रुरम् ॥ ७ ॥

केयरीव करजैः करिमार्धान् ।
सायकैर्धुधि निहत्य नृवीरान् ।
मौक्तिकैरिव यशोभिरुदारै-
राततान विशदां हरिकुर्वीम् ॥ ८ ॥

भण्यमानहृदयविकषुष्टा
भियनेवकरकर्णललाटाः ।
पोडिता मघवता शरजालै-
र्जीवितानि मुमुषुर्युधि वीराः ॥ ९ ॥

शूलेन विद्धः कुपितेन तेन
 सञ्चूर्यमाणोऽपि पदा गजेन
 सहैव संरम्भमहोयदम्भै-
 स्तत्याज कश्चित् तृणवत् तदासून् ॥ १० ॥

बाहुभिर्निपतितैस्तरुणाना-
 मुल्लसन्मणिमरीचिविचित्रैः ।
 रेजिरे रणभुवः सुखसुप्तै-
 रक्षमूर्ध्निभिरिवोरगराजैः ॥ ११ ॥

द्वद्विपद्बाणविभिद्यमान-
 कंसारिसेवागणशीणितानाम् ।
 सहस्रशः सङ्गरसीन्नि धारा
 नदात्तुकाराः सद्युः समन्तात् ॥ १२ ॥

अथाकुलं स्वं बलमीचमाणो
 मानोन्नतो दर्पहरी रिपूणाम् ।
 सदा प्रसन्नाननपुण्डरीको
 जगाम योद्धुं जगतामधीशः ॥ १३ ॥

शार्ङ्गिणा बलमुखेन रंहसा
 दूरतोऽपि रुद्धे द्विपद्वलम् ।
 मिथुनोच्छसितवारिणा मरि-
 चारिषक्रमिय धायदुद्धतम् ॥ १४ ॥

धन्यन्वर्जयधुरन्धरमादधानो
 दानोन्नतद्विरदराजमहस्रदर्पः ।
 सम्राहवान् समरसोमि विभुस्तदानीं
 वीरौ रसः स्फुट इव त्रिदशैरदर्शि ॥ १५ ॥

मत्तवारणघटाभिराकुलं
 याजिराजिखुरखातभूतलम् ।
 चामरध्वजरथीघसहुलं
 भौषणत्वमगमद्रणस्यलम् ॥ १६ ॥

निपातयन्तो निशितासिघातै-
 ररातिवोरानवहेलघैव ।
 पलातचक्रप्रतिमाः समन्तात्
 तुरङ्गिणः सङ्गरसोमि चैतः ॥ १७ ॥

कुलाद्रूमपुष्पत्वियः खेटराजैः
 समुत्थस्य यज्ञैः कृपाणप्रहारात् ।
 मदोदीर्णमैन्यस्त्रनस्यापि शङ्के
 व्यचोद्युभ्यताम्बिस्तदा पाङ्कवेन ॥ १८ ॥

विभिद्यमानाः समरे सरोपं
 शरैः सुतोष्णैर्मधुसुदनैः ।
 यथाभिधातैरिव गैलकूटा
 भटा भघीनो न्यपतन् समन्तात् ॥ १९ ॥

विडौजसि ज्यायसि पूजनीये
वैरं तनीत्येष इतोव हेतोः ।

अङ्घोदयादञ्जनसन्निभैव

विभा विभाति स्म हरेः कृपाणि ॥ २० ॥

शिखादक्षतया तदा सुररिपोरालोक्तिः कौरपि
ज्यावन्धे न शरः शरैर्न च करस्तत्रापि न स्पन्दनम् ।

किन्वेतद्दृष्टमानवाणनिकरासारैर्ययौ दृक्पथं

न स्यौ नो सविता नवा वसुमतो नापि द्विषन्मण्डलम् ॥ २१ ॥

देवास्तदा स्फुरितरोपभरारुणाभि

दृग्भिर्दिशामरुणतामवतारयन्तः ।

नोहारनीरुनिकरैरिव भूधरेन्द्रं

भूयो सुरारिमकिरन्नरुयस्वसारैः ॥ २२ ॥

जवाद्दहंमूर्ध्वतया प्रधावतां

सुपर्ब्वाणां वाजिखुराभिघातजैः ।

समुद्यदुद्गाढरजोभिरुर्जितै-

रकारि कासां ककुभां न धूसता ॥ २३ ॥

विमिश्रिताः केभ्रवसैन्यसङ्घैः

समं महोत्साहभरेण निर्जराः ।

तदाहि धूमोत्करमध्यपातिनः

स्फुटाः स्फुलिङ्गा इव सुष्ठु रेजिरे ॥ २४ ॥

सगर्भ्वमुरुविक्रमे सपदि देववीरव्रजे
 विमुञ्चति समन्ततो निश्चितश्चञ्चलं मुहुः ।
 अदीपि न दिवाकरी नच रराज दिङ्मण्डलं
 व्यलोकि न नभस्खलं न गतिमाप्तवान् मारुतः ॥२५॥ •

शरान्धकारे ग्रसति त्रिलोकी-
 मादित्यविश्वे च विलोचमाने ।
 मन्तापयामास भृशं सपद्मान्
 वाग्रथमस्त्रं विसृजन्नुपेन्द्रः ॥ २६ ॥

उन्मूलयन् गुरुतरानपि भूरुहोघान्
 प्रेङ्खोलयन्नपि शिरांसि कुलाचलानाम् ।
 निर्द्ध्य तत्त्रिदशमुक्तमहास्त्रवर्षं
 विश्वं प्रकम्पितमधात् सहसा नभस्वान् ॥ २७ ॥

निजवलमवलोच्य भज्यमानं
 पृथुतरकोपविदग्धमानचेताः ।
 अथ समरमहीमहीनवीर्यो

• विश्वमभि दैवतनायकः प्रतस्थे ॥ २८ ॥

विभ्रत्कोदण्डमुग्रं कुपितयममहीदण्डदण्डायमानेः
 काण्डप्रातैः प्रवण्डैः समिति विचरतां खण्डयन् सुण्डखण्डान् ।
 क्रोधज्वानाजटालां नयनदशयतीमुद्गतामादधानो
 मानोद्दामो मण्डेन्द्रः श्चिरिव निखिलैर्वीरलोकैर्व्यलीकि ॥२८॥

जाताग्निध्वनिगतं विलसत्तडिज्जं
 जैत्रं धनुर्दधतमेव तदा महोच्चैः ।
 आमारसारसरजालमुचं पुपस्तात्
 कृष्णं नवीनजलदं बलभिद् ददर्श ॥ ३० ॥

सिंहो यथान्यं प्रतिसिंहमारा-
 त्त्रिरीक्ष्य गर्जत्युपजातमन्युः ।
 तथा महेन्द्रीऽयमुपेन्द्रमुच्चैः
 शशंस सन्धुचितवैरवह्निः ॥ ३१ ॥

सदपंकन्दर्पवलादिजेतुं
 स्वर्गौकसः काङ्क्षसि रे मुकुन्द । ।
 अहोवताङ्गाय पिपौलिकानां
 पक्षोद्गमः स्यान्मरणाय नूनम् ॥ ३२ ॥

नन्वद्य चक्राहितसर्वशक्ति-
 देहस्वदीयो निकपाश्लभातिः ।
 प्रयातु शाणत्वमकुण्ठितस्य
 स्फुरत्कृशानोय मदखरागेः ॥ ३३ ॥

संक्षोभिताप्यग्निनिभेस्तदुक्ते-
 न प्राप शीरेः प्रकृतिविकारम् ।
 यद्गुहमीत्क्षिप्रयिलोषयं भू-
 स्तुथीं समाकर्षति गूढशक्त्या ॥ ३४ ॥

अथ दुःसहरोपतो वृषा
 सद्यःकौलकलापकल्पिताम् ।
 सुमुचे हृत इत्युदीरयन्
 स शतघ्नीमुदिताय विद्विषे ॥ २५ ॥

अर्द्धचन्द्रवदनैः शिलीमुखै-
 स्तां विभञ्ज्य कदलीमिव चण्डात् ।
 आशया सह सुधाभुजोष्णितुः
 केयवोऽवनितले न्यपातयत् ॥ २६ ॥

सुहृर्मर्दयन्तः कृपाणाभिघातै-
 र्जगणजगण्निनार्दैः सुनासोरसेभाम् ।
 नृवीरा मदान्धास्तदा प्रोत्तुरुच्चै-
 ररेरे हरे । स्वर्द्धमं देहि देहि ॥ २७ ॥

अथ प्रेथ्यमाणो मघो नानुबलं
 वृषा माद्यदैरावणः सङ्घरेषु ।
 अमुदृण्डशुण्डाप्रचण्डप्रहारै-
 एतीषोयस्यारान् ममर्द्धारिवीरान् ॥ २८ ॥

रणैः क्रुधा तत्रभिन्नैसादान्यैः
 समिद्धानि युद्धाङ्गने साधनानि ।
 नानीव फल्यान्तवाताभिघाता-
 ऽसौहृर्गिरीन्द्रैर्विचूर्णकृतानि ॥ २९ ॥

स तान् वीक्ष्य संख्योद्धृतान् पङ्कजाचीं
 वनचीभमंत्युद्भटश्च स्वपक्षे ।
 समुल्लासफुल्लाननश्रीर्गदाभृत्
 करे कार्मुकं द्रागधिज्यञ्जकार ॥ ४० ॥

जवादापतन्तं चमुं मर्हयन्तं
 मदीदामदर्पाङ्गनन्तं गजेन्द्रम् ।
 बलदानदम्भे महोच्छूनकुम्भे
 शरैरुग्रसारैर्मुरारिर्जघान ॥ ४१ ॥

अपारसारेण शरेण शीरे-
 विहोऽद्य मन्मथ्यद्य वन्मथुक्ते ।
 मुहुर्मुहुर्मौलिमहो विधुन्वन्
 म कृन्दिशिको हरिणा न्यपेधि ॥ ४२ ॥

मात्र्यर्थं गतवति वारणे समन्ता-
 दत्यन्तप्रसरदनन्यकोपपूर्णः ।
 मन्त्रद्वैः सुरकटकैः समं समस्ये-
 रस्ताणि चिदशपतिर्विभी मुमोच ॥ ४३ ॥

सन्तन्वतोस्तीक्ष्णमहास्तवर्ष-
 मुदोर्णदर्पात्रदतोः पुरस्तात् ।
 युगान्तमेघप्रभयोस्तादानीं
 युद्धं तयोरेव तयोरिवाभूत् ॥ ४४ ॥

इत्थं तयोर्वीर्यवतोः समन्तात्
 प्रवर्त्तमानेषु महाहवेषु ।
 व्यलोकित्तु लोकेर्विततेऽस्त्रवर्षं
 न द्यौ रपि नैव न वा धरितो ॥ ४५ ॥

अथ पवनधनेश्वरद्रुची
 यमशुचिपाशिविशालशयुज्जाले ।
 घमति निजवलं बलानुजम्भा
 स्मितपरिपूर्णमुखो दधार शार्ङ्गम् ॥ ४६ ॥

शरैः प्रतोकारपरैस्तदानीं
 निरस्य तद्देवतमस्त्रमिदम् ।
 सम्पीडयन्निर्भरमुग्रतेजाः

सम्भोहयामास सुरान् सुरारिः ॥ ४७ ॥

सम्भुग्धेषु सुरेषु श्रीरिषिगिखैः सैन्ये च विद्राविते
 मान्द्यर्थं गमिते मतङ्गजपती गर्जन्तु शत्रुष्वपि ।
 येरान्तं तरसा विधातुमधिकक्रोधोदतस्तत्क्षणा-
 दच्च जजरितारिपञ्चरमधात् पाथी पतिर्नाकिनाम् ॥ ४८ ॥

स्फूर्जञ्जान्नाजटालः सपदि दश दिग्घो धूमधूमा-धितम्यन्
 कुम्भन् गर्भोदतानां समिति विपरतां मानसं मानशून्यम् ।
 तीमारार्यैस्त्रिलोकीं झटिति बधिरतामापयन्नुरूपो-
 दधोस्तिर्हृत्कन्ये त्रिदशपतिकरे प्रौढदीप्तिर्दिदीपे ॥ ४९ ॥

कल्पान्तसन्ततपयोधरघोरघोष-
 मुहोच्च वज्रममरेशकरे मुकुन्दः ।
 उद्दामदानवदवानलमुञ्जिह्वान-
 ज्योतिर्वितानघनमाशु दधार, चक्रम् ॥ ५० ॥

निजैर्ज्वालाजालैः कवलयति दिक्चक्रमुदिते
 महाचक्रे चञ्चत्स्वरकिरणकोटिप्रतिनिधौ ।
 शकम्पे शम्पेव त्रिभुवनमभूञ्जाश्वमरुणं
 सजागरर स्फारी सुरहरजयश्रीपरिकरः ॥ ५१ ॥

उद्दामयन् पाणितलेन यावत्
 स्वचक्रमुत्सृजति चक्रपाणिः ।
 शिवाय शकस्य तु तावदेव
 ब्रह्मादयी व्योमपथं समोयुः ॥ ५२ ॥

सुहा नर्मन्मोक्षिरुदारचेताः
 कृताञ्जलिः स्तोत्रश्रुतं तदानीम् ।
 स्वरेण धीरेण हरेः पुरस्तात्
 प्रपञ्चयामास चिरं विरिञ्चि ॥ ५३ ॥

यस्येहया जगदिदं समुदेति सद्यो
 यद् योगिनो विगतरागतया भजन्ते ।
 वेदान्तवेद्यमनष्यसुखस्वरूपं
 तद्दाम सविद्वलम्बितमाश्रयामः ॥ ५४ ॥

तैव चरणाञ्जमरन्दं
 वन्दे यद्विन्दुमात्रमापीय ।
 जीवा भवन्ति नूनं
 जन्मजराव्याधिपरिहीनाः ॥ ५५ ॥

मुक्ताफलमिव करतल-
 कलितं निखिलमपि यः पश्यति जगत् ।
 सोऽयं जयति तमाल-
 द्युतिरपि मे विशदयंश्चेतः ॥ ५६ ॥

विलसतु मनसि सदा मे
 किमपि विचित्रं भवाद्दृशं ज्योतिः ।
 मलिनयति दुष्कृतमुखं
 सुजनं रञ्जयति यन्नियतम् ॥ ५७ ॥

सर्व्वश्रुतिपारगता
 अपि न खलु विदन्ति यस्य महिमानम् ।
 तसिममनन्तमभेयं
 सत्यज्ञानाश्रयं वन्दे ॥ ५८ ॥

जयति जगदेकमद्गल-
 मपहतनिःशेषदुरितघनतिमिरम् ।
 रविद्यम्भमिव यथास्थित-
 प्रसुविकाशमिदं ग्यामलमहः ॥ ५९ ॥

करुणावरुणालयाय नित्यं
दलदिन्दीवरदामसुन्दराय ।
अनवद्यगुणैकमन्दिराय
प्रणतत्राणविधायिने नमस्ते ॥ ६० ॥

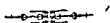
निहत्य दैत्यानुरुभारमङ्गरां
महोमदीनां लघुमाशु कुर्वते ।
कृतावताराय मुहुर्महात्मने
घनेन्द्रनीलद्युतये नमो नमः ॥ ६१ ॥

क्रोधं विभो ! संहर संहराशु
पुरन्दरे मृन्दमती मदान्धे ।
जरापराभूततनौ मुकुन्द !
तवायमास्तां मयि च प्रसादः ॥ ६२ ॥

सुतिशतपरिणहं भक्तिनद्यस्य धातु-
र्गदितमिदमुदारं गौरवादाकलय्य ।
हरिरतिकरुणीऽसौ सर्ष्वहाराशु चक्रं
हृदुदयति न वक्रं मानिनामानतेषु ॥ ६३ ॥

इति वासुदेवविजये महाकाव्ये ब्रह्मसंयोगो
नाम चतुर्दशः सर्गः ।

पञ्चदश. सर्गः ।

अथ स्तुतो वेदविदा विरिञ्चिना
कृतापराधिऽपि पुरन्दरे त्रिरम् ।
सुमोच रोषं सुरजिन्महामनाः
क्षमा हि कीर्त्तिः प्रणतेषु मानिनाम् ॥ १० ॥

विमोचयन् भोतिभराद् दिवस्पतिं
स्मितद्युतियीतितसङ्गराङ्गः ।
तदा विधातारमपारविक्रमो
विनोदयामास गिरा सुरान्तकः ॥ ११ ॥

त्वया सरोजासन । हिलयैव किं
विधातुमिन्द्रस्य शतं न शक्यते ।
तथापि यन्मोचयसीमसुश्रुके-
रिह त्वदीया करुणैव कारणम् ॥ १२ ॥

तपोभिरुच्चैः फलितं ममाधुना
कृपासनाद्यस्य तथानुकम्पया ।
अहो महायोगिगणैरवीक्षितं
महस्तुवोहाममिदं यदीक्ष्यते ॥ १३ ॥

सुदा विनिर्मासि जगत्त्रयोमिमां
 दधासि विद्रावयसि क्षणादपि ।
 जगत्प्रसूतेर्महिमानमद्भुतं
 न वेद् वेदोऽपि तवैश ! तत्त्वतः ॥ ५ ॥

त्रिदूरिता दैवतनाथदुर्गतिः
 क्षतार्थिता मे च विलोचनद्वयी ।
 इतः परं देव ! निदेशयाशु मां
 निदेशकारी करवाणि किं तव ॥ ६ ॥

सुदा तदावादि हरिर्विरिञ्चिना
 न नाथ क्वाच्यं भवतेति कर्हिचित् ।
 विलोकितं तावकपादपङ्कजं
 किमन्यदस्ति स्पृहणीयमोश ! नः ॥ ७ ॥

इदन्तु देव ! प्रणतोऽहमर्थये
 भयात् सुरच्यो भवता शतक्रतुः ।
 वयञ्च चक्षत्करुणाकरम्बितै-
 र्विलोकनीया ललितैर्दृगञ्चलैः ॥ ८ ॥

सुरैः समन्तादभिवादितस्तदा
 सुदा मुकुन्देन च भक्तितोऽर्चितः ।
 विलोचनाभेचनकस्तितोदधे
 विरिञ्चिपीयूषमयूखमण्डलः ॥ ९ ॥

अथ द्विपत्रिभरभीतिवर्द्धने
 निवारिते कंसजिता निजायुधे ।
 हतं त्विषां नाकनिवासिनां तदा
 विजृम्भितं चेतसि जीविताश्रया ॥ १० ॥
 स्मितावलीकैरनृतद्रवोपमै-
 र्विनोदयन् मानसमाश्रु नाकिनाम् ।
 रणाङ्गने वारिदधीरनिस्वनः
 प्रशान्तमूर्त्तिः स्फुटमाह माधवः ॥ ११ ॥
 शुभाः शिखावन्त इव दिजन्मनां
 सदैव नः पूज्यतमाः सुरोत्तमाः । ।
 भवत्सु मान्येष्वपि मेऽद्य दुर्नयो
 दधाति किं दग्धविधिर्न देहिनाम् ॥ १२ ॥
 फलार्थिभिर्निर्भरभक्तिभावितैः
 समर्च्यते यत्कृतिमापि मानवैः ।
 मयोद्धतं युद्धमकारि तैरहो
 मदीनादान् मृदुधियो धिगस्तु नः ॥ १३ ॥
 अधीशितारो जगतां दिवोकसः !
 क्षमध्वमेतन्मम बालचापलम् ।
 विधेर्विधानाद्विरुण्ढि कस्य वा
 न मानसं मीहमहातमस्ततिः ॥ १४ ॥

भयं न मत्तो भवतां भविष्यति
 व्रजन्तु सर्वे समरश्च मुञ्चत ।
 सुरद्रुमः किन्तु कियद्दिनं मयि
 प्रदीयताञ्चेत् करुणा भवादृशाम् ॥ १५ ॥
 ततः समुद्यद्दिनयो नयोञ्ज्वलः
 समुञ्ज्वलश्चैरभिवाद्य वासवम् ।
 समाललम्बे खलु मौनमञ्जसा
 न साधुवृत्ता वज्रभाषिणः क्वचित् ॥ १६ ॥
 दयावता शार्ङ्गभृता निवेदितं
 वचः सुधाधारतुपारसुन्दरम् ।
 द्रुमान् तपत्ताविव वारिवर्षणं
 विनोदयामास तदा दिवोकसः ॥ १७ ॥
 कृतापरुधेऽपि रणे धृतायुधे
 सुधामुजां राजन्नि निर्जिते बलात् ।
 हरेर्दयोच्छासि निशम्य भाषितं
 द्रुतं न केपां द्रवतामगान्मनः ॥ १८ ॥
 श्रय वपसग्मदपूर्णमानसो
 यदा न शक्ये गदितुं शतक्रतुः ।
 उवाच वाचस्पतिराशु केशवं
 नदिङ्गितश्री गुणगुम्फिता गिरः ॥ १९ ॥

कृतापराध' प्रसरत्त्रपाभरो
हरिर्न शक्नोति सुकुन्द । भाषितुम् ।
अथास्य वञ्चेतसिं चित्रितं वच-
स्तदीहितज्ञेन मया निवेद्यते ॥ २० ॥

विदन्ति र्थं वेदविदो न तत्त्वतो
वदन्तिं सांख्याः प्रकृतिञ्च पुरुषम् ।
अनन्तकल्याणगुणः सनातनः
प्रयातु स ज्ञानपथं कथं मम ॥ २१ ॥

वधाय देवहिपतां परः पुमान्
कृतावतारः चित्तिमण्डले भवान् ।
विदन्ति मोहान्धधिथस्तु मादृशा
न तावकं देव ! महत्त्वमद्भुतम् ॥ २२ ॥

कृतोऽपराधः सुमहान् महत्त्वता
समा च तस्मिन् भवता प्रकाशिता ।
नतेषु न कापि तवापचीयते
स्फुरत्कृपापूरकरम्बितं मनः ॥ २३ ॥

सुरद्रुमो हन्त तवैव नीचतां
यथेच्छमिन्दीवरसुन्दर । त्वया ।
तदस्ति किं वस्तु जगत्त्रयीगतं
'त्वमीश्वरो यस्य जनैर्न मन्यसे ॥ २४ ॥

समुज्जसत्सम्पन्नदण्डमानसः

प्रलिप्ततेऽङ्गाय यदेष वासवः ।

निवेद्यते तच्च मयेश । साम्प्रतं

विधेयमेतद्भवता दयावता ॥ २५ ॥

नृजापराधान् परया सपर्यया

विभो । वित्तुं वित्तः शतकृतुः ।

भवन्तमन्तर्यधया प्रणोदितः

समीहते नेतुमहो स्वमालयम् ॥ २६ ॥

भवत्पदाग्भोजरजोभिरश्चितैः

कुण्डस्थलीवातिपवित्रताश्रयः ।

प्रसन्नचित्ते त्वयि माधव ! द्रुतं

सुराधिराजस्य पुरी भविष्यति ॥ २७ ॥

सुराङ्गनां मङ्गलपाणयः स्थिताः

शिवोऽयमावाति शनैः सृमीरणः ।

अकुण्डकण्ठोरविक्रमाधुना

त्वया मुनासीरपुरी निरीक्ष्यताम् ॥ २८ ॥

वपानतः सम्पदवाप्यधारया

निरुद्धकण्ठो विकसन्मुखात्मुजः ।

उदारमीनेन गुरोरुदोरितं

चिरस्रकारानुमतं शचीपतिः ॥ २९ ॥

निश्चय गीर्वाणगुरोर्गरीयसीं
 गिरं तदानन्दमयीं नयोज्ज्वलः ।
 मनःसुराणां हसितामृतद्रवैः
 प्रमोदयन् सुगन्धमवीचदक्षुतः ॥ ३० ॥

वयं गुरो ! निर्भरभक्तिभाविताः
 सदा सुपर्वेशनिदेशकारिणः ।
 असौ यदाज्ञापयति प्रसन्नधी-
 स्तदाशु धार्यं शिरसैव मादृशैः ॥ ३१ ॥ •

इति ब्रुवाण्ये यदुनन्दने तदा
 मुदा परीतः परया पुरन्दरः ।
 सिपेच पीयूषरसेन सर्वतो
 रणस्थलीं मूर्च्छितजीवहेतवै ॥ ३२ ॥

द्वाग्निक्लैर्विविधास्तमञ्चयै-
 र्विशोषितानामुरुवीरवीरुधाम् ।
 नवाम्बुवर्षैरिव निर्भरं यनै-
 र्नवीनताकारि तदामृतद्रवैः ॥ ३३ ॥

प्रबोधितास्तल्पतलादिवोन्मदा
 मुदा तदानीमतिपूर्णमानसाः ।
 सुधाभिषिक्ताः परितो रणाङ्गनात्
 परासवः सत्वरमुत्थिता वभुः ॥ ३४ ॥

हतैः पुरा प्रापि बरामराङ्गना
 ततः सुधासेककृता नवीनता ।
 अतः सुखावाप्तिविरोधि तत् क्षणं
 क्षणोन्मदा जीवनमेव मेनिरे ॥ ३५ ॥

तदा सुधासेचनजातजीवितं
 विलोकयंश्चारु बलं बलान्तकः ।
 पुरीमलङ्घत्तुमसौ तडिन्मुखै-
 निर्देशयामास सुपर्वशिल्पिनम् ॥ ३६ ॥

पुरन्दरो दारितदैत्यसम्पदा
 मुदा मुहुन्देन यियासुरात्मनः ।
 पुरीसुरीकारितचारुकारवां
 क्षणात् समारुचदधो रथोत्तमम् ॥ ३७ ॥

सुखोपविष्टाः स्फुरदुग्रोचिपः
 सुरेन्द्रदत्तासु विमानराजिषु ।
 प्रयान्तमिन्दीवरसुन्दरं हरिं
 तदानुजगुर्यदवः समं सुरैः ॥ ३८ ॥

तनूप्रभोद्भासितदिग्विहायसो
 विराजमाना यदुवीरराजयः ।
 तदा तदालोकयतां समस्ततो
 वितेनिरे चेतसि भास्करभ्रमान् ॥ ३९ ॥

सितस्तरङ्गिण्य इवेशमन्भसां
 श्रियः समृद्धा इव नीतिशालिनम् ।
 विचित्रदृश्यं सुरराजपत्तनं
 सुरारिसेना विविशः ससम्भ्रमम् ॥ ४० ॥

निरीक्ष्य तां नेत्रमनोविनोदिनीं
 सुराधिराजस्य पुरीं गरोयसीम् ।
 ननन्दुरानन्दसुधापयोनिधौ
 निमज्जमाप्ता इव माधवानुगाः ॥ ४१ ॥

विलोलिताभिर्मुदुना नभस्वता
 महागृहीहामदुकूलवस्त्रिभिः ।
 समाजुष्टावाशु मृदङ्गनादिनी
 करारविन्दैरिव सा रमापतिम् ॥ ४२ ॥

सहायजोऽपग्नदजोऽमरावती-
 मतिस्फुटस्फाटिकतुङ्गगोपुराम् ।
 दुरासदान्तःपरिष्ठापरिष्कृतां
 प्रकोर्णधान्याङ्कुरलाजसङ्कुलाम् ॥ ४३ ॥

मृगेन्द्रयुग्मप्रतिमूर्त्तिभासुनैः
 सुवर्णदण्डध्वजराजिराजितैः ।
 सहस्रशः हविमतोरणैरहो
 गहोत्सवैः साधयवैरिवाञ्जिताम् ॥ ४४ ॥

मभुल्लसत्पुष्पसवालपल्लव-

स्फुरत्फलक्षारुहवीधिमञ्जुलाम् ।

समन्ततो गन्धजलोक्षितायना-

मलङ्कृतां पूर्णघटैश्च धंक्तिशः ॥ ४५ ॥ विशेषकम् ॥

अमन्दमन्दारसुचारुसौरभैः

सुरापगाथीतलश्रीकरैरपि ।

शनैः शनैर्धूनितपल्लवोऽनिलो

विनोदयामास मनो मधुहिषः ॥ ४६ ॥

विरोचमानः स्मितमुग्धधामभि-

र्घनखनस्युन्दनमध्यमास्थितः ।

हरिः सुराधीशपुरोनिवासिभि-

र्मुदा तदा लोकि शशोव आरदः ॥ ४७ ॥

समुद्यदान्द्रुमनोन्ननादितैः

सुराङ्गनानामपि बल्गुगीतिभिः ।

धिरासिदानन्दमयस्य दर्शना-

दसन्दसानन्दमिवाप सा पुरी ॥ ४८ ॥

अथ त्रिलोकीतिलकीभवद्द्युती

प्रयाति पूर्णन्दुमुखे सुरादिभिः ।

समन्ततो देवपुरीकसामभू-

अनसूदानलोककौतुकोत्सुकम् ॥ ४९ ॥

दिदृचया सञ्चलितैरितस्ततो
 विह्नोक्तो वर्त्मनि कैश्चिदच्युतः ।
 अचिन्त्यचिन्तामणिलाभसम्भव-
 प्रमोदसम्भारमपारमार्पिपत् ॥ ५० ॥

हरेर्मुखा लोकनलोलचेतसां
 विनिर्व्यतीनां भवनान्नतभ्रुवाम् ।
 निमेषशून्यैर्नयनैर्नभःस्थलं
 रराज राजोवमयं समन्ततः ॥ ५१ ॥

निरीक्षितुं नीरदसुन्दरद्युति
 द्रुतं प्रजसतीं शिखिनीय साद्रम् ।
 नितम्बविम्बच्युतचन्द्रकावलीं
 चिराय काचिन्न विवेद कोतुकात् ॥ ५२ ॥

अरं सरन्ध्या रभसानृगोदृशो
 विलीकितुं केशधमम्बुजेक्षणम् ।
 उदारहारच्युतमौक्तिकोत्करैः
 सखोजनः पद्भुतिमन्वमायत ॥ ५३ ॥

निपीतपीताम्बरकान्तिकीमुदी-
 सुधारसाः सम्प्रदपूर्णमानसाः ।
 विलासयत्यः प्रतिवर्त्म यादयै-
 र्पिलीकितापिब्रगता इव धणम् ॥ ५४ ॥

समाद्रात् तस्य पुरस्तथोपरि
 प्रकोर्य कपूररजः सकुङ्कुमम् ।
 महोन्नतं काञ्चन हर्षप्रभास्थिता
 निनिन्दुरौन्नत्यमिहेचितुं विभुम् ॥ ५५ ॥

घनानुरागाः सुखलदम्बरस्रजो
 विपर्ययेण त्वरया परिष्कृताः ।
 सुकुन्दमानन्दमयं विलोचनै-
 श्वरं पिवन्त्योऽपि न तृप्तिमावयुः ॥ ५६ ॥

तमालनीलच्छविरजलोचनी
 विनोदयन् मानसमेव पश्यताम् ।
 यदि क्षणं हन्त निरीक्ष्यते तदा
 सुधा सुधापानकदर्शनागतैः ॥ ५७ ॥

इति ब्रुवाण नृदुहासकैतवा-
 नाखारविन्देऽस्य मरन्दसुन्दरे ।
 निमज्जयामासुरुदीर्णसौहृदाः
 समं हृदा नेत्रमधुव्रतव्रजम् ॥ ५८ ॥ इत्थम् १

न सा सुपञ्चशपुरे नितम्बिनी
 यया न दृष्टी हरिरस्य सादरम् ।
 न तादृशः कोऽपि पुमान् स दृश्यते
 न यस्मादा मोदमुदारमाप्रवान् ॥ ५९ ॥

सभाजितोऽसौ सुरसुन्दरोगणै-
र्विसीचनोदारसरोजरात्रिभिः ।
ददर्यं वैदूर्यमणीन्द्रसुन्दरं
पुरो मुकुन्दोऽथ महेन्द्रमन्दिरम् ॥ ६० ॥

सभाग्रहद्वारमुपेत्य सङ्गमात् . .
दुरङ्गमैन्द्रादपरुद्धं वासविः ।
नियोजयन् श्रुत्यगणानितस्ततः
प्रकाशयामास श्रुयं विनीतताम् ॥ ६१ ॥

पुरःसरः प्रीतिपवित्रमानसो
विनीतमूर्त्तिर्मघवान् सुरद्विपम् ।
करावलम्बैरवतार्यं यानतः
प्रवेशयामास निवेशमात्मनः ॥ ६२ ॥

महेन्द्रगोपारुणमञ्जुराङ्गुवैः
प्रवेशमार्गः स्पृहितोऽथ सद्गनः ।
द्विरण्यवाहय निवातनिचलं
नवाम्बुपूरं त्रपयन् धराजत ॥ ६३ ॥

स्वयं सुराणामधिपेन यद्वतः . .
सुवर्णसिंहासनसन्निवेशिताः ।
विरेजिरे संसदि यादवाभ्रादा
मखेषु वेदीवलिता इवाग्नयः ॥ ६४ ॥

नमस्त्रिता सादरमद्य सत्यया
 चिरं परिष्वज्य सुरेन्द्रसुन्दरी ।
 समं सखीभिः परया सुदान्विता,
 निनाय तामाशु निजं निकेतनम् ॥ ६५ ॥

• पुलोमजाडांसनसङ्गतां तदा
 चिराय सवटजितराजनन्दिनीम् ।
 सभाजयामासुरुदारमानसाः
 सुरस्त्रियः कुङ्कुमचन्दनादिभिः ॥ ६६ ॥

नागरक्तमथ भङ्गुरभ्रुवः
 केशवोथिस्रविधे न्यवोविशत् ।
 सातुरागसुपसोऽलिकाञ्चले
 बालसूरमिव सूरसुन्दरी ॥ ६७ ॥

सुनरत्ननिचयेन शुम्भितां
 मङ्गुगुञ्जदलिपुञ्जशालिनोम् ।
 मालिकाममरकाननेश्वरो
 चारु तच्चिकुरवन्धने न्यधात् ॥ ६८ ॥

गन्धवारि नृगनाभिमञ्चितं
 मञ्चितञ्च दयितेन तत्कृते ।
 अङ्गके च यमनेऽनिलाङ्गना
 सम्भ्रमेण सुदृशस्तदापेयत् ॥ ६९ ॥

रञ्चितैर्गमकमूर्च्छनादिभिः

सङ्गतैर्भुरजादितैरपि ।

कच्छपीमधुरनिकषणैर्मनः

सुभ्रुवोऽरमयदाशु भारती ॥ ७० ॥

पुरन्दरोऽपि क्षितिसुन्दराननः

सभाञ्जयित्वातुगतान् मधुद्विपः ।

अकृत्विमप्रीतिभरैः करम्बितः

सहामुना मन्दिरमुज्ज्वलं ययौ ॥ ७१ ॥

हर्षोऽपु हिमखचितेण तदा वसन्तः

सन्तोषमन्ततिपरा विविधाङ्गपानैः ।

तल्पैः सुकोमलदुकूलतथातुकूलैः

सर्व्वे क्षपां नृपतयः क्षपयाम्बभूवुः ॥ ७२ ॥

सविनयमनुवेलं लालितो वासवेन

त्रिदशगुपतिङ्गन्दैरादरादर्च्यमानः ।

सपदि सुदितवेताः किन्नरोषास्मृते-

र्मधुरिपुरापि रम्यां यामिनीं तामनैपोत् ॥ ७३ ॥

इति वासुदेवविजये मञ्जाकाव्ये नायकामन्दनो

नाम पञ्चदशः सर्गः ।

षोडशः सर्गः ।

श्रीपतिः परमया सुदान्वितै-
रर्चितः प्रणयनिर्भरैः सुरैः ।
नाकनाथनगरेऽतिसुन्दरे
सव्यया सममवाप सम्पदम् ॥ १ ॥

किन्नरीभिरुपवीणितोऽनियं
प्रीणितश्च सुरसुन्दरीगणैः ।
सर्वतः सुरपुरे परिभ्रम-
न्नुत्सवं हरिरपारमाप्तवान् ॥ २ ॥

संविगाह्य कनकाब्जशालिनीं
स्वच्छशीतलजलां सुरापगाम् ।
पारिजातपरिकल्पितस्रजो
भूभुजो सुसुदिरे सुरा यथा ॥ ३ ॥

व्रीक्ष्य वीक्षणमनोविनोदिनं
पारिजातमुपजातकोतुकम् ।
बह्ममानि मनसैव सादरं
यादवेन नितरां निजोद्यमः ॥ ४ ॥

चन्दनानिलविलासलासिते
 सेविते सुरभिणा दिवानिशम् ।
 सञ्चरन् दयितया समं शनै-
 नन्दने सुदमसावधिन्दत ॥ ५ ॥

गोतकैर्मधुररागरच्चितै-
 नर्त्तनैर्भयनरञ्जनेरपि ।
 सम्रियं सुरपुरोमधिष्ठितं
 सादरं तममरा व्यनूनुदन् ॥ ६ ॥

प्रेयसेव ललिता कलावती
 शारदेन शशिनिव शर्वरी ।
 देवराजनगरो महोज्ज्वला
 केशवेन सुतरामशोभत ॥ ७ ॥

सन्ततस्मितसुधालसन्मुखं
 कायकान्तिभरुभासिताम्बरम् ।
 लोचनैस्तामपिवन् मुदान्विताः
 शर्वरीशमिव सर्वतो जनाः ॥ ८ ॥

याभिरद्यविपयीकृतः स्फुर-
 त्नीरनोरदनिभोऽयमादरात् ।
 ताभिरुल्लसितगर्ब्वनिर्भरं
 द्रंगमानि सफलं निजं जतुः ॥ ९ ॥

अम्बराभरणपानभोजनै-
 स्तीपिता मधवताथ सन्ततम्
 उल्लसत्कनकहर्मावासिनो
 यादवा मुदमवापुरुच्चकैः ॥ १०

प्रीतिपूर्णहृदयस्तथा स्वयं
 वासवो नृपगणानतीषयत् ।
 अन्वभावि मुहुरेव तैर्यथा
 नभोदी नवनवत्वमेत्यसौ ॥ ११ ॥

यद्यदिष्टमिह विष्टपत्रये
 वस्तु चारुं ददृशुर्दिवीकसः ।
 आदराद्दुर्दुदरचेतस-
 स्तत्रादुंक्ष्वलगुणाय भाङ्गिणि ॥ १२ ॥

इत्यमन्वहमपारवैभवै-
 रुल्लसत्प्रणयनिर्गलैः सुरैः ।
 पूजितोऽपि मुरजिबिजां पुरीं
 गन्तुमुत्सुकमनास्तदाभवेत् ॥ १३ ॥

वीक्ष्य गन्तुमनसं मधुद्विपं
 माध्यपूर्णनयनो मधामनाः ।
 वाहनाम्बरविभूषणादिभि-
 र्गोविभिद् यदुगणानत्तुपत् ॥ १४ ॥

स्नेहतोऽभ्युपगता सुरारये
 दातुमाग्निपसुदारचेतसः ।
 कश्यपमसुखयोगिपुङ्गवाः
 सामसभृतपदस्वरं जगुः ॥ १५ ॥

तत्र पूर्णदधिपात्रपाणयो
 मङ्गलीससितचारुगीतयः ।
 सुभ्रुवः स्मितबलन्मुखेन्दव-
 स्तं प्रसन्ननिकरैरवाकिरन् ॥ १६ ॥

उद्वसन्नलितगोतिनिःस्वनै-
 स्ताण्डधैर्जय जयेति घोषणैः ।
 चारुत्थनिनदैश्च निर्भरं
 स चण्डः घणमयोऽभवत् खलु ॥ १७ ॥

शार्ङ्गिणो नवविद्योगवेदना-
 दूनमुच्चस्मितबाष्पसङ्कुलम् ।
 नाकिनां वदनमण्डलं तदा
 निर्जिणाय हिमसभृताभ्युजम् ॥ १८ ॥

सिद्धवीड्य महसाणिमादयः
 गङ्गरेण हरये निवेदिताः ।
 प्राग्निपा सममशेषसम्पद्ः
 प्रीतयेऽस्य नितरामदादिधिः ॥ १९ ॥

भूपणं सुरपुरस्य पूरकं
 याचकेहितभरस्य वृत्रहा ।
 देहबन्धमिव च स्वकं यशः
 पारिजातमददान्मधुद्विपे ॥ २० ॥
 शक्तिरप्रतिहता रणाजिरै
 सादरेण निहिता शिखावता ।
 श्रातपत्रमिह काञ्चनप्रभं
 पांथसाम्प्रतिरपि न्यधान्मुदा ॥ २१ ॥

भाधवस्य वपुषि स्वकं तदा
 वीर्यसूर्भिर्जितमदात् सदागतिः ।
 यच्चभूभृदपि कोपमचयं
 स्रक्ष्यः चतसुरारयेऽदिशत् ॥ २२ ॥

आहवे विजयसिद्धिसुदतां
 दीर्घमायुरपि सन्ददौ तमः ।
 नायकोऽथ फणिनां व्यशिश्रणद्
 रत्नराशिममितं सुरारये ॥ २३ ॥

सुप्रतीकसदृशानुरुत्विपो
 दन्तिनो मदभरेण भेदुरान् ।
 वाजिनश्च तुरगेशसन्निभान्
 कोटिगो हिमगिरिस्तदा ददौ ॥ २४ ॥

*यद् यदिष्टमभवद्विशेषतो
 वाहनं वसु विभूषणादिकम् ।
 सम्भ्रमादुपगता रथाङ्घ्रिनि
 तप्तदाशु ददुरस्तपोत्तमाः ॥ १५ ॥
 रक्षिणः सुरपतेर्निदेशतो
 माधवस्य पुरतो महावलाः ।
 नन्दनेन विपिनेन संयुतं
 पारिजातमवहन् तदाचिरात् ॥ १६ ॥
 धादरेण परिरम्य निर्भरं
 वाप्यपूर्णनयना पुलोमजा ।
 भूषणाम्बरविलेपनादिभिः
 केशवस्य दयितामतीपयत् ॥ १७ ॥
 प्रोक्ष्यस्त्रिमयं महास्त्रनं
 स्यन्दनं कुलितवाजिसप्तकम् ।
 भातलिर्मघवतो निदेशतो
 धादवस्य पुरतो न्यवेदयत् ॥ १८ ॥
 अश्रुपूर्णनयनास्त्रगालिना
 वञ्चिणा समुपगुह्य निर्भरम् ।
 स्रहतः शिरसि शुश्र्वितो मुदा
 स्तं ननाम विनयादधोऽक्षजः ॥ २८ ॥

सोऽभिवन्द्य जगदेकवन्दितो
 धाट्यद्वरमुखान् जगद्गुरुन् ।
 प्रारुरोह दयितासखो रथं
 मेरुशृङ्गमिव रोहिणीपतिः ॥ ३० ॥

जुर्जितैर्द्विरद्वन्द्वं हितै-
 र्ज्ञैरपितैरपि महोयवाजिनाम् ।
 पूरयन् दश दिशः समन्ततो
 गिर्जगाम सगणो यदूदहः ॥ ३१ ॥

कौतुकोत्तरलिताः समुल्लस-
 श्लोन्नलोच्चनसरोजराजिभिः ।
 माधवं त्रिजगदर्च्यमार्चिपुः
 सादरं सुरपुरीनिवासिनः ॥ ३२ ॥

हाससुन्दरमुखेन्दवस्तदा
 मुग्धलोचनचकीरमञ्जयाः ।
 वासवानुजमवाकिरन् मुदा
 चारुचन्दनरजोभिरङ्गनाः ॥ ३३ ॥

सम्प्रदोल्लसितयादयं तथा
 दूयमानसुरमिन्द्रपत्तनम् ।
 अर्द्धनद्धनयचन्द्रमर्द्धतो
 वर्द्धमानतिमिरं नभोऽहसत् ॥ ३४ ॥

• चचवीचणकुतूहलोक्षस-
 क्षोचनोऽथ परया मुदान्वितः ।
 वलुं ह्यासवदनेन्दुरादरा-
 न्माधवः प्रियतमामभापत ॥ ३५ ॥

ध्यानधन्यहृदया दयामृतो
 मानसाः कमलजन्मनः सुताः ।
 देवि ! सप्त मुनयो नयोच्चला-
 रुन्धती च सकलं निभालय ॥ ३६ ॥

दृश्यतामिदमुदारमम्बरे
 मण्डलं हिमकरस्य राजते ।
 फलपद्ममुचि । कामिनीमुखै-
 रेतदेव तुलनाविलासभृत् ॥ ३७ ॥

• स्पन्दमानतुङ्घिने हिमद्युती
 भाति चातिखुरभासि भास्करे ।
 चैत्रवासरमिवेदमम्बरं
 नातितप्तमथ नातिशीतलम् ॥ ३८ ॥

• खेरनीरजदलाधि । लक्ष्यतर-
 मक्षतामृतमहःसमष्टयिः ।
 हीरधारकचिमम्बरश्रियः
 सन्ननोति दिविपत्तरङ्गिणी ॥ ३९ ॥

- ' भ्राजमानमणिराजिराजित-
 श्वारुकाञ्चनमयो महागिरिः ।
 एष शेखरमणिप्रभः प्रिये !
 भूपथल्यविरतं जगत्त्रयीम् ॥ ४० ॥
- ' दृशतामियमुदारमानसे ।
 मानसे सरसि सम्भृतादरा ।
 चारुमारुतरयान्नभःस्थले
- ' कुण्डलीयति मरालमण्डली ॥ ४१ ॥
 इन्द्रनीलमणिनीलविश्रहा
 वारिदाः सुलिलभारमन्यराः ।
 सञ्चलन्ति विद्यदङ्गने स्फुटं
 मन्मथञ्चितिपकुञ्जरा इव ॥ ४२ ॥
- ' प्रेरय चणुमधः शुचिस्मिते !
 सस्मितं नयनयुग्ममादरूत् ।
 सद्गुलापि विपुलाब्धिभूधरै-
 श्चित्रगीव धरणी विभाव्यते ॥ ४३ ॥
- ' पश्य हंसगमने ! यथा यथा
 यात्यसौ विद्यति वेगतो रथः ।
 सञ्चरन्ति परितस्तथा तथा
 कौतुकादिव दिग्मः सकाननाः ॥ ४४ ॥

- स्यन्दनेन जविनामुना तृणा-
हासवस्य दिशमागता वयम् ।
धीतते दरतरङ्गमङ्गुरः
शान्तवारिनिधिरेष सुन्दरि । ॥ ४५ ॥
- चञ्चलाक्षि । तव कञ्जुलीकृतं
चारुफारवयुतं सुरञ्चितम् ।
सूक्ष्मवस्त्रमिदमत्र जायते
घोनपत्तनमितो निभालय ॥ ४६ ॥
- दक्षिणेन गिरिराजमीचता-
मञ्जनाभनवनोरदाञ्चितम् ।
सन्ततस्रुततुपारपाण्डरं
रेवतीयमिव नीलवाससम् ॥ ४७ ॥
- देश एष करभूषणं भुवः •
कामरूप इति विद्युतः प्रिये । ।
यद्भवैरगुरुमारमौरभै-
र्भोदमञ्जति चिरं चराचरम् ॥ ४८ ॥
- साधकप्रचुरसिद्धिदायिनी
नीलगैलशिखराधियासिनी ।
शङ्करेण सहिता गिरीन्द्रजा
• नैनमेणनयने ! विमुञ्चति ॥ ४९ ॥

• देवपत्तनमिवातिसुन्दरं
 भारतीप्रियसुतैर्निपेवितम् ।
 उल्लसद्भूरणिमौलिमण्डनं
 वङ्गमण्डलमिदं विलोकय ॥ ५० ॥

• जानकीजननभूमिरीक्ष्यतां
 मञ्जुकेशि ! मिथिलेयमघतः ।
 प्राप शुक्लयजुरत्र तर्पिताद्
 याज्ञवल्क्यमुनिरंशमालिनः ॥ ५१ ॥

काशिका परपद्मप्रकाशिका
 कार्मुकाकृत्तिरिष्यं चिराजते ।
 श्लिथ्यतीव वरणासिकैतवाद्
 यामसौ भुजयुगेन जाह्नवी ॥ ५२ ॥

ये भन्तागधि वसन्ति मानवाः
 पत्तनेऽत्र कुंसुमाश्रगद्विपः ।
 तैरुदारचरितैः करे कृता
 हेलयैव पुरुषार्थसिद्धयः ॥ ५३ ॥

एष वर्द्धितशिरा महीधरो
 वासरेयसरणे रुरुत्सया ।
 दृश्यतां सुतनु ! विन्ध्यवासिनी
 सर्वदा वसति यत्र सर्वदा ॥ ५४ ॥

पातकाशनिरितः सुरापगा
सङ्गता यमुनयापि विद्यया ।
मञ्जतामिह कदापि मञ्जते
नास्त्युजात्ति । अनिवेदनाभरः ॥ ५५ ॥

जाह्नवीचपलभङ्गचामरं
तीर्थराजमिममादरान्नुमः ।
आतपत्रमिव यत्र राजते
नीलनीरदनिभी महावटः ॥ ५६ ॥

उज्वलार्हा । मधुरेद्यमुज्वला
बाष्पकेलिगतसाक्षिणी मम ।
यत्र केनचिदुदीर्णतेजसा-
घानि भोजपतिरोजसार्चितः ॥ ५७ ॥

पालितं सपदि पाण्डुजन्मना
वारणावतमिदं धरानने । ।
कथिदत्र दमघोपसम्भवं
राजसूयसमये ध्वनीनगत् ॥ ५८ ॥

दृष्टं कमुतयिक्रमं कुरु-
क्षेत्रमेतदयने ! विलोकय ।
आममर्द तरुणा सुयोधनं
दुर्दुरीश्च गदया हकोदरः ॥ ५९ ॥

पीवरोरु । मरुदेशमीचतां
 यत्र हन्त पथिकास्तृषाकुलाः ।
 भौमवाप्यमिलितै रवेः करै-
 वारिमोहमुपयान्ति भूरिशः ॥ ६० ॥

राघवोद्धतवियोगसाक्षिणी
 दक्षिणा दिगियमक्षितोपिणी
 यद्विलोकनविनोदशालिना
 भामुनापि बत भान्धमुह्यते ॥ ६१ ॥

तीरभूमिरियमम्बुधेः पुरी
 नारिकेलवतराजिभेचिका ।
 राजतीन्दुमुखि ! सागराम्बरा-
 सुभ्रुवो, भ्रुवमिता दशादशाम् ॥ ६२ ॥

केतकीकुसुमगन्धबान्धवो
 लोलयन् शृदु लवङ्गवह्नरीः ।
 शोकरप्रकरसङ्घशीतलो
 मन्दमन्दमयमेति मारुतः ॥ ६३ ॥

सागरोऽयमुरुभङ्गनिर्भरा-
 न्दोललोलजलजन्तुमन्ततिः ।
 शीर्यमाणघनशुक्तिनिःसर-
 शीतिकोत्करपरोतसैकतः ॥ ६४ ॥

केकिकण्ठरुचिरौ नभोऽब्युधौ
 दूरतो मधुरसङ्घतिङ्गती ।
 तुल्यवर्णविभवौ परस्परं
 श्लिष्यतः सुतनु । बान्धवाविव ॥ ६५ ॥

जोवनोच्छसितमाप मन्दतां
 वारिर्घर्यदिह सैकतेऽधुना ।
 शङ्खशक्तिनिकरेण सद्गुले
 दीव्यते विपुलचक्षुपक्षिभिः ॥ ६६ ॥

नीलनीरजनिभाक्षि । राजते
 नीलनीरजनिभोऽयमोक्ष्यतः ।
 फेनपुञ्जकितवात् समन्ततो
 राजहंसनिकरैरिवाचितः ॥ ६७ ॥

शीर्णशीर्षकतया समुद्रसत्-
 स्यासकोचयमिषात् क्रमेण च्छि ।
 अर्चतेऽयमनिशं मटालसे ।
 कुन्दपुष्पनिचयेन वीधिभिः ॥ ६८ ॥

नीलकान्तमणिकान्तिसुन्दरे
 कुन्ददन्ति । पुरतोऽभ्रमां भ्रमो ।
 भ्राजतेऽत्र नितरां महागुहा
 विन्ध्यैलविततस्थले यथा ॥ ६९ ॥

इन्दिरासृतसुधांशुकौस्तुभ-
 श्रेष्ठरत्निकरस्य मीपणात् ।
 अस्य तद्विरहवाङ्मरन्तरं
 सन्ततं दहति वाडवच्छलात् ॥ ७० ॥

त्रिद्रुमाद्रिरिह रच्यते सदा
 सुद्रकोटनिवहैरपि प्रिये । ।
 शिल्पिनो यमपलीक्य विस्मिता-
 स्तान् सुवन्ति मुहुरेकतापरान् ॥ ७१ ॥

अम्बुदैर्मिलितमुच्चकैर्जल-
 स्तम्भमिन्दुमुखि ! पश्य चामुना ।
 रञ्जितेन रविविम्बमूर्च्छना-
 द्भ्रूचूड इव भाति वारिराट् ॥ ७२ ॥

गच्छतोऽस्तशिखरं नभोमणे
 रक्तचूर्णनिभरश्मिसंक्रमात् !
 अद्य मे वियति सर्पते भ्रम-
 द्दङ्गिचक्रधियमेव यच्छति ॥ ७३ ॥

उत्तराजिभिरिवाभिराजितो
 नामिकाविवरनिःसृताम्बुभिः ।
 भ्राजते तिमिगणोऽत्र जङ्गम-
 दीपपुञ्ज इव मञ्जुभारिणि ! ॥ ७४ ॥

चोभितोऽयमहह प्रभञ्जनै-
 मञ्जयन् सपदि पीतसञ्चयम् ।
 जङ्गमाद्रिनिभमङ्गबाहुभि-
 र्दृत्वतीव सहसा प्रमत्तवत् ॥ ७५ ॥

कुञ्जरप्रसुखयादसाङ्गणी
 भीमभङ्गभुजगान् विदारयन् ।
 चोभयन्नपिं जलीघमञ्जसा
 गर्जितैः स्थगयतीव रोदसी ॥ ७६ ॥

संसृतावयमसीमविक्रमः
 सत्यमेतदयि सत्यभाषिणि ।
 शौर्यवोर्यवलसम्पदः क्षणाद्
 देहिनां यदिह यान्ति बन्ध्यताम् ॥ ७७ ॥

शैलराडपि विलासकन्दको
 नूनमस्य पुरतो विलासिनः ।
 चोभितः सुसुखि ! मर्षतोऽवनीं
 द्रागसौ यस्मितुमीशिता खलु ॥ ७८ ॥

कालघोरकुटिलास्यकन्दरं
 सर्वमेतदभितः प्रवेक्ष्यति ।
 किन्तु नित्यमयमेव सुन्दरि !
 स्याद्यति प्रवमनन्तार्यीवनः ॥ ७९ ॥

सत्कृतत्रिभुवनो निजेच्छया
 पद्मगेन्द्रफणतल्पमास्थितः ।
 अत्र संविशति योगमायया
 मुद्रितचिरतरं परः पुमान् ॥ ८० ॥

देहि देवि । दृशमादरादितो
 द्वारकेयमुदिता गुणोत्करैः ।
 यहिलोकनकुलहलोदया-
 न्नीदमेति मम मानसं मुहुः ॥ ८१ ॥

अत्र शोणमणिराजिराजिता
 दृश्यतां मुदति । हर्मामण्डली ।
 यत्रभाभिरभितो विभूयितो
 भानुरस्तसमयेऽरुणायते ॥ ८२ ॥

धारयद्गुरसि रत्नशालिनीं
 द्वारकामयमहो सरित्पतिः ।
 कौस्तुभोज्जसितवचसं हरिं
 स्मारयन् स्फुरति चारुहासिनि ॥ ८३ ॥

अस्मदागमनसंश्रुतिस्त्रय-
 न्नीदवाप्यभरमन्यरेक्षणाः ।
 सम्भ्रमादनधिहृदवाङ्मना
 नि.सरन्ति नगरादितो जनाः ॥ ८४ ॥

इत्यमालपति माधवे मुदा
 मातलिर्विदिततत्समीहितः ।
 आनिनाय रथमञ्जसा महीं
 किं विशुद्धमतयो विलम्बिनः ॥ ८५ ॥

तत्रावतीर्थं रथतोऽथ रथाङ्गपाणिः
 प्रीत्यनुस्त्रान् गुरुजनान् प्रणनाम् नम्रः ।
 भक्तानतः शिंभिरशुकलाविलासं
 तानानिलिङ्ग समुदीर्य च मङ्गलानि ॥ ८६ ॥

सरभसमनुयातः सम्मदाइन्धवर्गैः
 पथि पथि नगरोयैरादरादङ्गमानः ।
 जयजनितविशालीह्लासफुल्लाननश्रीः
 पुरमविशदमन्दानन्दसान्द्रो सुकुन्दः ॥ ८७ ॥

उपान्तयुग्मं सरणेरधिष्ठिता-
 नानन्दयन् पौरजनान् व्रजत्रयी ।
 जगाम साम्यं सुतरां तदा स्फुटं
 क्वायापथान्तथरता हिमांशना ॥ ८८ ॥

मुरहरेण मनोहरमूर्तिना
 निखिललोकविलोकनपालिपु ।
 अथ विलोकनतोऽपि वितेनिरे
 श्रवदमन्दसुधारमहृष्टयः ॥ ८९ ॥

सुरपतिर्विजितः समराङ्गने
 भुवमनायि तरुस्त्रिदिवीकसाम् ।
 इदमुदारतरं परितः प्रजाः
 सपदि तस्य यशोऽभिभवं जगुः ॥ ८० ॥

सृष्टिततालविलासविलक्षणा
 मधुरगोतकलासु कलाविदः ।
 प्रतिसभं शुभशंसि हरेर्यशो
 नृगदृशो रुचिरं ममगासिपुः ॥ ८१ ॥

मणिमयोत्तमक्षत्रिमपर्वतो-
 परि परिष्फुरदुग्रतरद्युतिः ।
 विनिहितो मुदितेन मधुहिषा
 सुरतरुर्विललास मनन्दनः ॥ ८२ ॥

रुचिरकाञ्चनकुम्भसमाहृतै-
 र्नलितकेलिसरःमनिलोत्करैः ।
 प्रमुदिताः सततं सह मत्स्यया
 सिपिचुरक्षदृशः सुरयाखिनम् ॥ ८३ ॥

मधुरगन्धभरैः कुसुमाकरैः
 प्रचुरचारुपरागपरागतैः ।
 नृदुनयापि च पल्लवशय्या
 तमुपशेष्य मुदं दधुरङ्गनाः ॥ ८४ ॥

सुरतरुप्रसवैरधिकादराट्

० विहितया स्वयमेव नवस्रजा ।

प्रियतमाकवरीं परिभूषयन्

सुरहरो समुदे कुमुदेक्षणः ॥ ८५ ॥

सकलया कलया भुवि राजता

द्विमरुचेव मनोरममूर्त्तिना । ०

नवनवल्मनायि सुरारिणा

निखिललोकमनःकुमुदव्रजः ॥ ८६ ॥

सजलजलदकान्तिर्लोकशोकापहारी

दितिजगजसमूहान्मूलसंधारसिंहः ।

प्रतिदिनमपि पूर्णः स्फोटसम्प्राप्तानै-

रधिधरणि ननन्दानन्दकन्दो मुकुन्दः ॥ ८७ ॥

तन्त्रप्रार्थविचारपारगमतिस्तर्कस्य पारङ्गमो

वाक्पातुर्थ्ययिनिर्णितामरगुहः काव्येषु काव्यीपमः ।

मीमांसापरिनिष्ठितः श्रुतिविदां मंथ्यावतामपणो-

भारद्वाजशुलेऽमले समजनि श्रीफालिदासः सुधीः ॥ ८८ ॥

वागीश इव विद्यायां विद्यावागीशनामभाक् ।

शान्तिपरममुद्गीत्यपन्नः मोऽयं यमो भुवि ॥ ८९ ॥

५६५
 स्फूर्जद्गुणप्रकरवासितविष्टपस्य
 श्रीरामनाथवटुना तनयेन तस्य ।
 श्रीवासुदेवविजयाख्यमिदं प्रणीतं

७ प्राके शरास्वरगजान्तरश्मिमाने ॥ १०० ॥

न कवित्वाभिमानेन न कीर्त्तिप्रसरेच्छया ।

मयेर्दं शुष्कितं यद्वाद् गुरोर्मे प्रीतिहेतवे ॥ १०१ ॥

इति वासुदेवविजये महाकाव्ये पूर्णमनोरथे

७ • नाम षोडशः सर्गः ।

शुद्धिपत्रम् ।

पृष्ठा ।	पंक्तिः ।	अशुद्धम् ।	शुद्धम् ।
१५	१९	सञ्जति	सञ्जते
"	१९	अयोः	अयो-
२५	३	हेतुः	हेतोः
३६	८	मानसां	चेतसां
६२	६	वारिजायां	वारिभानां
६६	१०	कवीन्द्रान्	मुनीन्द्रान्
६७	३	वक्त्रां	वक्त्रां
७०	१०	पराहमुखानां	पराहमुखाणां
७४	१८	कशीयान्	कशीयान्
८५	५	तन्मने !	तन्मुने !
१२१	२०	अम्बुराशेः	अम्बुराशेः
१२२	१८	स्फुरन् (एवं परत्र)	स्फुरन्
१२४	७	अत्युच्चकैः	अत्युच्चकैः
१४१	५	प्रार्थिते	प्रार्थिते
१६०	११०	ददति	दधति
१६१	५	विभु	विभु
१६४	१६	तेनैवम्	स एवम्
१६७	७	ध्यानर्षाः	ध्यानर्षुः
१८२	१७	प्रिरा	प्रिवा
२१०	२	मजग्तु	प्रयात

स्फूर्जद्गुणप्रकरवासितविष्टपस्य
 श्रीरामनाथवटुना तनयेन तस्य ।

श्रीवासुदेवविजयास्यमिदं प्रणीतं
 शक्रे शराम्बरगजासृतरश्मिमाने ॥ १०० ॥

न कवित्वाभिमानेन न कौर्त्तिप्रसरेच्छया ।
 मयेर्दं गुम्फितं यद्वाद् गुरोर्मे प्रीतिहेतवे ॥ १०१ ॥

इति वासुदेवविजये मद्वाकाव्ये पूर्णमनोरथो
 नाम षोडशः सर्गः ।